

20

ԷԴՎԱՐԴ ԽԼՂԱԹՅԱՆԻ ՀՈԳՈՒ ԿԱՆՉՆ ՈՒ ԵՐԱՆՏԻՔԻ ԱՐՏԱՀԱՅՏՈՒԹՅՈՒՆԸ

Խնձորուտ թաղամասի կողմից քաղաքի մուտքի մոտ անձնակազմին աղ ու հացով դիմավորեցին ազգային տարազներով գեղանի աղջնակները: Հայրենաշունչ միջոցառում էր կազմակերպված, որին մասնակցելու էին եկել հարյուրավոր վանածորցիներ: «Կիլիկիա»-ցիներին մեծարելու էին եկել ոչ միայն մարզային ու քաղաքային իշխանությունների ներկայացուցիչներ, այլև հյուրեր հանրապետության մյուս քաղաքներից, մտավորականներ, մշակույթի մշակներ, լրագրողներ:

Հյուրերին ողջունեց և օրվա կապակցությամբ բարեմաղթեց Լուու մարզպետ Հենրիկ Քոչինյանը, նշելով, որ վանածորցիների հոգին այսօր ուրախությամբ է համակված՝



իրենց քաղաքում ընդունելով այսպիսի հերոսների, որ քաղաքի առօրյայում արձանագրվում է պատմական երևույթ:

Ողջունեցին և ոգեկոչման ու ոգեշնչման խոսքեր ասեցին Էդվարդ Խլղաթյանը, գրողներ Գագիկ Շիրմազանը, Հրաչ Սարուխանը, արձակագիր Վալտեր Թորոսյանը, «Հայփոստ» Գյումրիի մասնաճյուղի տնօրեն Թոմ Գևորգյանը: Վանածորի Ազատ Խլղաթյանի անվան N18 դպրոցի տնօրեն Արմեն Մարաբյանը ուղերձ հղեց նավապետ Կարեն Բալայանին, կոմիսար, տարեգիր, բժիշկ Ջորի Բալայանին, նավապետ-խորհրդատու Սամվել Կարապետյանին, անձնակազմի մյուս անդամներին. «Մեծարգո հյուրեր, «Կիլիկիա» առագաստանավի հերոսական անձնակազմ, հարգելի Ջորի Բալայան, ուրախ եմք, որ Ձեր ձեռնարկումը երջանիկ ավարտ ունեցավ, այն հայոց պատմության հերթական էջն է, որի բովանդակությունը առիթ է ճանաչելու և մտորելու համամարդկային, ազգային արժեքների շուրջ:

Դրանք են հարգանքը մարդու հանդեպ, կարեկցանքն ու կողքինին ձեռք մեկնելը: Ձեր ճանապարհորդությունը ազգային, հայեցիի ծոն էր, որի ելևէջներն արեցին արտերկրի շատ երկրներ. այն հաստատեց, կարգավորեց ու կամոնավորեց օտարի հայեցակետը Հայաստան աշխարհի և բազմադարյան հարուստ պատմության մասին: Անցյալ դժվարություններից



ճանաչած Ձեր հերոսական ոգին, և Դուք ամենուր մեր փողփողող եռագույնին ձուլեցիք հայ ժողովրդի ներողամտությունն ու բարյացակամությունը, մեծահոգությունն ու իղծերը:

Վանածորի հասարակական կյանքում բազում մարդասիրական ձեռնարկումներով հայտնի, մեր համաքաղաքացի պարոն Էդվարդ Խլղաթյանի այս ձեռնարկումը հոգու կանչ է ու վանածորու անկեղծ ցանկություն:

Մենք համոզված ենք, որ «Կիլիկիա»-ն ոչ թե երիտասարդ հանրապետության ազգային նավատորմ ունենալու մասին իղծերի վերջին մոհիկանն է, այլ առիվատյալ ՀՀ ապագա հզորացման ու բարգավաճման:

Հայ Առաքելական եկեղեցու Գուգարաց թեմի Քրիստոնեական դաստիարակության կենտրոնի տնօրեն Վահան քահանա Ազատյանը իր գոհունակությունը արտա-



հայտեց աստվածահաճո այս նախաձեռնության առթիվ, օրհնեց «Այաս» ծովային հետազոտության ակումբի անդամների, «Կիլիկիա» նավի շինարարների ու անձնակազմի անցած տարիներին կատարած տքնաջան աշխատանքը, մեծ փորձությունների դիմագրավելու նրանց կամքն ու խիզախությունը:

Դե իսկ շքեղ հրավառությունը մի առանձին շուք հաղորդեց շնորհանդեսի ողջ օրվան: Կարծում են Խլղաթյան մարդու նման վերաբերմունքը նաև երիտասարդության դաստիարակության համար կլինի հիանալի միջոց, որովհետև մարդու ամենամեծ ուսուցիչը ճշմարիտ պատմությունն է և այն կերտողների ճշմարիտ գնահատականը:

*Լուու ԽԱՉԱՍՐՅԱՆ
Վանածոր-Կալուգա*

Լուսանկարները՝ Էմիլ ՅԱՎՐՅԱՆԻ

Այնտեղ, որտեղ մեծ փողեր կան, միշտ էլ կգտնվեն մարդիկ, որոնք կփորձեն իրենց համար համեղ պատառ կոկեյ: Առավել ևս, երբ հնարավորություն ունեն տնօրինելու այդ փողերը: Իսկ ամենամեծ գումարները, ինչպես հայտնի է, պատկանում են պետությանը:

Երբ մի անգամ Պետրոս Առաջինին զեկուցում են պետական միջոցների յուրացումների մասին, միայն տեղ Պավել Յագուժինսկուն ցասունով կարգադրում է հրապարակել իր հրովարտակը. «Եթե որևէ մեկը գողանա թեկուզ այնքան, որը կբավականացնի պարան գնելու համար, անմիջապես կախել նրան»: Ի պատասխան Ռուսաստանի զենեղալ-դատախազը

տեսված էին: Բազմաթիվ փորձերին պարզելու, թե ուր չբացան այդ փողերը, նույն պատասխանն էր տրվում. դրանք Հայաստան մուտք էին գործել ոչ պետական ճանապարհներով, ուստի դժվար է ասել, թե ինչ եղան:

1998թ. հուլիսին այդ հարցը տրվեց վարչապետին նրա պաշտոնավարման 100 օրվա առթիվ տեղի ունեցած մամուլի ասուլիսում: Հնչեց նույն պատասխանը, ավելին, մամուլի ասուլիսի տեսագրությունը հեռարձակելիս պետական հեռուստատեսության 1-ին ալիքը կտրել էր զրույցի այդ հատվածը: Մամուլում աղմուկ բարձրացվեց: Աղմուկը, սակայն, շատ արագ մարեց: Փողերն այդպես էլ չգտնվե-

զերում: Ասացեք, խնդրեմ, չլինի՞ որոշել են դպրոցների պատերը ոսկեգծով: 1 մլն ու մի քիչ ավելի դոլարով նոր դպրոց կարելի է կառուցել: Այ՛ թեք թվաբանություն: Այդ նույն 20 միլիոնով կարելի էր մատաղ սերնդին նվիրել ևս տասնյակ նորակառույց դպրոցներ:

Դե իսկ ճանապարհների շինարարության մասին ամեն ինչ պարզ է: Մի թե կարելի է ճանապարհների վերանորոգում անվանել այն կարկատանները, որոնք տեսնում ենք ամեն գարնան: Մեր փողոցը վերանորոգել են այս տարվա մայիսին, կես տարի էլ չի անցել, նորից փոսեր են: Հենց նույն տեղերում: Իսկ ի՞նչ կլինի, եթե ամօրևներ սկսվեն: Ճանապարհների վե-

ԽՆԴԻՐ ԽԵՂԱՑՆՈՐ ՄԱԹԵՄԱՏԻԿՈՍԻ ՀԱՄԱՐ

գարմացած առարկում է. «Ամենաողորմած տեր, չլինի՞ կամենում ես առանց հպատակների մնալ: Ախր չէ՞ որ բոլորն են գողանում, մեկը՝ շատ, մյուսը՝ քիչ»: Հեռուն չգնանք, ինքներդ հարցրեք ցանկացած մարդու. խելամի՞տ են ծախսվում տարբեր ուղիներով արտերկրից Հայաստան մտնող խոշոր գումարները: Չկասկածեք, տասից ինը բացասական պատասխան կտա: Իսկ տասներորդը կպարզվի, որ պետական պաշտոնյա է, որը կփորձի երկար-բարակ ձեռք ճիշտ հակառակն ապացուցել: Այդ դեպքում կարելի է ընդամենը մի պարզ հակափաստարկ բերել. հասա ի՞նչ միջոցներով է պետական համեստ պաշտոնյան մայրաքաղաքը: Չկասկածեք, շրջաններում շքեղ դրյակներ կառուցում: Չէ՞ որ պապից մնացած ժառանգության կամ արտերկրի հարուստ ազգականների մասին հեքիաթներին այլևս ոչ ոք չի հավատում: Ի դեպ, նոր բան են հորինել՝ շահել է խաղատանը: Այդ պատճառով չէ՞, որ խաղատները սնկի պես աճում են:



ցին: Սակայն դրանով իշխանությանը ամենաթողության ինդուզեցնիա տրվեց: Այսօր, տարիներ անց, այդ պատմությունը այնքան էլ հուզիչ չի թվում, որքան այն ժամանակ: Եղած-չեղածը անհետացած 3-4 մլն դոլար չէ՞ր: Այսօր տասնյակ միլիոն դոլարներ են Հայաստան մուտք գործում, և միշտ չէ, որ հասկանալի է, թե ուր են գնում դրանք և ինչ նպատակով են ծախսվում:

Տե՛ղծերի այն համակարգը, ինչպես այն գործում է մեզանում, Արևմուտքում վաղուց արդեն իրեն սպառել է: Ռուսաստանում էլ արդեն բացահայտ խոսում են դրա արատալիության մասին: «Փողը տանք նրան, ով էժան կանի» սկզբունքը լրացուցիչ և ոչ փոքր ծախսերի է հանգեցնում: Հիշենք թեկուզ Մաշտոցի պողոտայի Լինսի հիմնադրամի միջոցներով կառուցված մայրի սալիկները, որոնք բառացիորեն քարուքանդ եղան հենց հաջորդ օրը: Լինսի հիմնադրամին դեռ կանդիդատներ, իսկ այժմ մեկ այլ բանի մասին:

Մամուլում կարդում են. «Հայաստանում օտարերկրյա միջոցներով կառուցում են 3, 5 մլն դոլար արժողության քամու օգնությամբ աշխատող 2, 6 մլն հզորության էներգահամակարգ»: Այլընտրանքային էներգետիկայի մասին խոսում են արդեն տարիներ շարունակ: Այնուհանդերձ, կա այսպիսի հասկացություն՝ «հզորության սահմանված կիրառություն»: Փորձեք բաժանել մի թիվը մյուսին:

Դա նույնն է, թե հեծանիվ գնես «Մերսեդեսի» արժեքով: Արի ու մի ասա, կիրվատ հո չի, տեղով ոսկի է:

Դառնանք Լինսին: 1998թ.-ից Քըրք Քըրքոյանի Հայաստանին տրամադրվելիք միջոցների բաշխման վերաբերյալ հերթական փուլում ենթադրվում է, որ 40 մլն դոլար կծախսվի ճանապարհատրանսպորտային շինարարության և 20 մլն դպրոցների վերանորոգման համար: Ազնիվ նպատակ է, բայց...

20 մլն դոլարով ենթադրվում է վերանորոգել 18 դպրոց՝ 13-ը Երևանում, 5-ը՝ մար-

րանորոգումը միջոցառումների մի ամբողջ համալիր է, որի մեջ մտնում են և ճանապարհի հիմքի փոխարինումը միջազգային չափանիշներով, և ճանապարհի հարկումը, և, ի վերջո, ճանապարհային երթևեկության մշակմանը և ցուցանակների տեղադրումը: Ամենայն հավանականությամբ, հենց այս ծավալի աշխատանքների հաշվարկով էլ տրամադրվում է փողը:

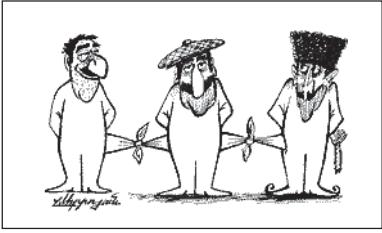
Իսկ թե ինչպես կարելի է «փող սարքել» ճանապարհաշինությունից, եթե բավարար վերահսկում չկա, ցույց է տալիս մոսկովյան օդակաձև նոր ճանապարհի օրինակը: Ամեն ինչ արվել էր բարձր մակարդակով, իսկ երբ ինչ-որ մեկի մտքով անցավ չափել ճանապարհի լայնությունը, պարզվեց, որ այն նախատեսվածից նեղ է: Ընդամենը 3 սմ-ով: Բայց արի ու տես, որ այդ սանտիմետրերը, բազմապատկած հարյուրավոր կիլոմետրերի, ճարպիկ ճանապարհաշինարարներին աստղաբաշխական գումարներ են բերել:

Իսկ ինչ ենք տեսնում մեր ճանապարհներից: Բնակավայրերի ցուցանակների կամ կառուցների սխեմաների հանդիպած կա՞ք: Միակ բանը, որ տեղը տեղին է գովազդային վահանակներն են, որոնք չպետք է տեղադրվեն խճուղիների առանցքային մասում: Ճանփեզրերի սանտիմետրերը չափող էլ չկա:

Ահա արդեն որերորդ տարին է, Հայաստանը նավթի ու գազի որոնումների համար փող է ստանում: Ըստ էության անհեռանկարային ծրագիր է: Բայց փողը շարունակում են տրամադրել: Ընդ որում՝ միլիոններ: Մի անգամ են հարցրեցի այդ ծրագրում ընդգրկված ոմն գործիչ. «Ինչո՞ւ է իզուր այդքան գումար ծախսվում: Չէ՞ որ այդ գումարը կարելի էր առավել խելամտորեն ծախսել: Թեկուզ հենց այդ նույն հողմաէներգետիկ համակարգի ներդրման նպատակով, որը ավելի շատ օգուտ կտար Հայաստանին»: Ահա թե ինչ պատասխանեց. «Ինչ վատ է որ: Հայաստան փող է մուտք գործում, աշխատատեղեր ենք բացում, մարդիկ աշխատանք են ունենում և աշխատավարձ են ստանում»: Հավանաբար բոլորն էլ, ովքեր գործ ունեն օտարերկրյա ֆինանսական հոսքերի հետ, այսպես են մտածում: Որ իրենք հոգ են տանում ժողովրդի մասին: Իսկ թե ինչ է մտածում ժողովուրդը, ըստ երևույթին, նրանց չի հետաքրքրում: Օրվա հացի փողն ունե՞ս, էլ ի՞նչ ես ուզում: Իսկ վաղը մեկ էլ տեսար օտարերկրյա նոր ներդրումներ լինեն: Փաստորեն մեծ կոմբինատորն «Արևմուտքը մեզ կօգնի» պատվիրանը այսօր էլ հրատապ է:

Պավել ԶԱՆԳԻՐՈՎ

ԿՈՎԿԱՍԻ «ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԸ». ՄԱԴԱԽԼՈ



Սադախլուն ադրբեջանական մեծ գյուղ է Հայաստան-Վրաստան սահմանին: Հարավային Կովկասի բոլոր երեք հանրապետությունների զանգվածային լրատվամիջոցներում պարբերաբար հիշատակվող Սադախլուն, որը 12 հազարի հասնող բնակչություն ունի, Վրաստանի հարավի ամենաբարձրաժամ գյուղն է: Խորհրդային ժամանակների համեմատ, զգալիորեն աճել է խոշոր եղջերավոր անասունների գլխաքանակը (4000) զումարած ոչխարների անթիվ-անհամար հոտը: 1148 հեկտար ընդհանուր տարածքից ոռոգվում է տակ 110-ը: Մնացածը չի ոռոգվում. պոմպակայանը չի աշխատում: Մինչդեռ նախկինում Սադախլոյում դեղձենու մեծ այգի կար, Վրաստանի լավագույն պոմիդորներն էին աճեցնում:

Կյանքը լավացել է

Սադախլոյում ապրող ադրբեջանցիները հարևան հայերի հետ միասին զբաղվում են բիզնեսով և հավատում իրար խոսքի, ամեն տարի գինի են քաշում և ազգամիջյան խնդիրների մասին հիշում են միայն այն ժամանակ, երբ վրացի մաքսավորները բռնագրավում են իրենցից մաքսանեց ապրանքը: Բնակչությունը պարտաճանաչ (95-100%) վճարում է Հայաստանից մատակարարվող շուրջօրյա էլեկտրաէներգիայի (մինչև «վարդերի հեղափոխությունը») Սադախլուն գրեթե 8 տարի փաստորեն հոսանքազրկված էր) վարձը: Մարնեուլ-Սադախլո 35կմ-անոց ճանապարհը վերանորոգված է, և այժմ ամբողջ Վրաստանում սրանից բարեկարգ ճանապարհ չկա: Աշխատավարձն ու կենսաթոշակը ժամանակին են վճարվում, իսկ հարկերի և տուրքերի հետ կապված բազմաթիվ խնդիրներն արդեն լուծված են: Եվս մեկ-երկու նմանատիպ հեղափոխություն, և Վրաստանը, թերևս, տարածաշրջանի Շվեյցարիան դառնա: Արտագնա աշխատանքի մեկնողներ գյուղում չկան: Աշխարհում կատարվող իրադարձությունների մասին բնակիչները տեղեկանում են թուրքական և ադրբեջանական հեռուստահաղորդումներից: Եթե տանիքին արբանյակային ալեհավաք կա, ուրեմն այդ տանն ադրբեջանցիներ են ապրում: Սադախլոյում 3 մզկիթ և 6 դպրոց կա:

Շուկան

Եթե թատրոնը սկսում է հանդերձարանից, ապա շուկան սկսվում է վաճառասեղանից: Իզուր չէ, որ գյուղի անունը վրացերենից մոտավորապես կարելի է թարգմանել

նել «վաճառասեղանային» («դախլի» վրացերեն նշանակում է «վաճառասեղան»): Շուկայի գլխավոր օրը երեքշաբթին է: 2000-ի հասնող վաճառակետերը երեքշաբթի կրկնապատկվում և եռապատկվում են: Գոյության վերջին 13 տարիների ընթացքում Սադախլոյի շուկան տասնյակ փոփոխությունների է ենթարկվել: Ամբողջ չորս տարի՝ 1991-95թթ., այն անլեգալ էր գործում: Այն ժամանակվա նահանգապետ Լևան Սամալաձեն շատ շուտ հասկացավ, որ շուկան փակելն անհնար է: Եվ հետո ինչն է մորթես «ածան հավին» և քեզ ու ուրիշներին էլ հետո գրկես կերատաշտից օգտվելու հնարավորությունից: 1995թ. Շևարդնաձեի հրամանագրով ստեղծվեց սահմանամերձ հատուկ առևտրական գոտի: Այսինքն արդեն գործող շուկային օրինական կարգավիճակ շնորհվեց:

Շահութաբեր բիզնես

Ղարաբաղյան հակամարտության տարիներին Հայաստանը Վրաստանին կապող գյուղամերձ կամուրջը, անախորժ միջադեպերից խուսափելու նկատառումով, վրացական կողմի նախաձեռնությամբ փակվեց: Որոշ ժամանակ անց այն բացեցին, հետո նորից փակեցին, ինչ-ինչ ուժերի թելադրանքով կամուրջը պայթեցրեցին: Հայերն ու ադրբեջանցիք հո չէին կարող կռվի թե՛ պահին միասին առևտուր անել: Հայերն այդ ժամանակ ընդգծում էին, որ Սադախլոյի բնակիչներն իրենց համար պարզապես ադրբեջանցի չեն, այլ, առաջին հերթին, Վրաստանի քաղաքացիներ են: Ասենք հիմա այդ մասին արդեն ոչ ոք չի էլ հիշում: Կարևոր չէ, թե ով է մթիլիսիի՞ց ես, Բաքվի՞ց, Երևանի՞ց, թե՛ Սադախլոյից. առևտրի վրա դա չի անդրադառնում:

Մամուլում հաճախ այն կարծիքն է հրնչում, թե Սադախլուն գործազուրկ մարդկանց ծայրը ծայրին հասցնելու հնարավորություն է տալիս: Բայց դա թյուր կարծիք է, քանի որ մարդիկ Սադախլո են գնում առևտուր անելու, արդյունքում իրենց հարեճակիցներից զգալիորեն շատ գումար են վաստակում:

Առևտուրը Սադախլոյում իրականացվում է հիմնականում հայկական դրամով, և միայն թուրքիայից ներկրված հագուստն են նախընտրում վաճառել դոլարով: Եվ դա այն դեպքում, երբ վիթխարի վահանակի վրա գրված է, որ լարիից բացի այլ արտարժույթով առևտուր անելն արգելված է: Ընդ որում, խախտողներին, ըստ նույն գրության, սպառնում է տուգանք: Եթե, այնուհանդերձ, Սադախլոյի իշխանությունները հետևողականություն ցուցաբերեն, ստիպված կլինեն տուգանել բոլորին անխտիր:

Մաքսանենգություն

Ու թեև, ասացինք, շուկան սկսում է վաճառասեղանից, Սադախլոյի շուկան սկիզբ է առել մաքսանեց ապրանքներից: Մինչև վերջին տարիները ապրանքի 90%-ը Սադախլոյում հայտնվում էր մաքսանեց ճանապարհով, իսկ ճանապարհներին սպանություններն ու կողոպուտը դարձել էին սովորական երևույթ, այնքան սովորական, որ մամուլը դրանց մասին դադարեց հաղորդել: Իրավիճակը, սակայն, աստիճանաբար փոխվեց, հատկապես նոր իշխանությունների օրոք: Բայց ասել, թե Սադախլոյում կատարյալ խաղաղություն ու անդորր է տիրում, այնքան էլ ճիշտ չէ: Շուկան, այնուամենայնիվ, շուկա է մնում, և միջադեպերն ամիսուսափելի են: Դրանք հիմնականում հարբեցողության, մաքսանենգության, գողության և կաշառակերության արդյունք են: Այս տարի մաքսավորները նույնիսկ փակեցին Հայաստանից Սադախլո տանող մի քանի երկրորդական ճանապարհներ, որպեսզի մաքսանեցներին թույլ չտան շրջանցել թբիլիսի-Երևան մայրուղու վրա գտնվող մաքսային ծառայության հսկիչ կետը: Դա, անշուշտ, նվազեցրեց մաքսանենգության մակարդակը, բայց արմատախիլ չարեց: Անարդարությունները հատկապես կատարվում են Կարմիր կամրջի մաքսային կետի մոտ: Գործում է հետևյալ մեխանիզմը. ենթադրենք թրեյլերի վարորդը պետք է ուղեբեռի համար 1000 լարի վճարի: Նրան առաջարկում են 1000-ի փոխարեն վճարել 300 լարի: Բնականաբար, վարորդը համաձայնում է, բայց մի քանի կիլոմետր տեղաշարժվելուց հետո նրան կանգնեցնում են... մաքսանեց ապրանք փոխադրելու մեղադրանքով: Արդյունքում մարդը վճարում է կաշառքը և տուգանքը՝ գումարած մաքսային տուրքի իրական արժեքը:

Մինչ հայերն ու ադրբեջանցիք զբաղվում են առևտրով, վրացիք նախընտրում են նրանցից կաշառք կորզել, մանավանդ որ զբաղեցնում են համապատասխան ստուգող վերահսկող և ղեկավար պաշտոնները: Սադախլոյի շուկայի առևտրականների վրացիների, հայերի ու ադրբեջանցիների հետ գրույցները հաստատեցին այն իրողությունը, որ առևտրով զբաղվող և իրենց առօրյա հոգսերով ապրող հասարակ մարդիկ հեռու են քաղաքականությունից: Նրանց միակ ցանկությունը խաղաղ ապրելն է:

ՌՈՒՄ ԵՎ ՀԱՅ ՔՈՒՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐ

Նոր ժամանակների հրամայականը

Ականատեսները վկայում են, որ երբ Սուրբ Փրկիչ Քրիստոսի եկեղեցու օծման արարողության ժամանակ Մոսկվայի և համայն Ռուսիո պատրիարք Ալեքսի Բ-ն պատվո տեղ հատկացրեց Ամենայն հայոց Գարեգին Բ կաթողիկոսին, ուղղափառ եկեղեցու որոշ ներկայացուցիչներ դժգոհեցին: Սրանց դժգոհությունը կարելի է բացատրել մի պատճառաբանությամբ՝ այդ ինչպես է, որ ռուս օրթոդոքս եկեղեցու քահանայապետը այդպիսի պատվի է արժանացնում քրիստոնեական մեկ այլ եկեղեցու ընտանիքի անդամի, ինչպիսին Հայ առաքելական եկեղեցին է: Չէ՞ որ ռուս (այս պարագայում՝ հույն ուղղափառ) և հայ եկեղեցիները, բացի եկեղեցական տարբեր ընտանիքների պատկանելուց, 451 թվի Քաղկեդոնի ժողովի պատճառով հերձված ու հերետիկոս են անվանել միմյանց: Ավելին՝ նրանց բաժանում է ծիսական արարողակարգի մի այնպիսի անջրպետ, ինչպիսին նգովքն է: Սակայն դժգոհությունը մի պահ է կաշկանդել հանդիսավոր արարողության մասնակիցներին: Ամենայն հավանականությամբ նրանք հիշել են բոլոր ժամանակների համար հրատակ եկեղեցական կարգախոսը՝ «Միություն ի կարևորս, ազատություն յերկբայականս և սեր ամենայնի»:

Այնուամենայնիվ, ռուս և հայ եկեղեցիներն ունեն մի շարք տարբերություններ, որոնց մասին խոսում է Երևանի Սուրբ Տիրամոր հովանու տաճարի քահանա հ. Արսենի Գրիգորյանը: «Այսօր դժվար է տարանջատել հայ քրիստոնյա հասկացությունը, քանի որ հայերը հիմնականում հավատացյալ են և մեծ մասամբ Առաքելական կամ Գրիգորյան եկեղեցու հետևորդներ են: Իսկ դա նշանակում է, որ մեր եկեղեցին ոչ թե «ռուսական» որակավորում ունի, այլ «ուղղափառ», որ բազմազգ եկեղեցական միավոր է: Բացի այդ, ռուս եկեղեցին ոչ կրթական, ոչ ազգային, այլ միայն հոգևոր կենտրոն է, ուր մարդիկ գալիս են միայն աղոթելու: Մինչդեռ Հայ առաքելական եկեղեցին՝ հոգևոր, և՛ ազգային, և՛ մշակութային կենտրոն է», ասում է հայր Արսենիը:

Բացի այս տարբերակումից, գոյություն ունեն ժողովրդական մի շարք ծիսական տարածայնություններ, որոնցից ամենացավոր մատաղի արարողությունն է: Հայն իր ուրախությունն առանց մատաղի չի պատկերացնում, իսկ ռուսը դա համարում է հեթանոսություն, բարբարոսություն և ոճիր: Հավանաբար մասնատիպ տարածայնություններից ու որակումներից է ծնվել կրոնական այն մոլեռանդությունը, որը դարձրեց շարունակ պաղ ու անհամբուրժող է պահել երկու հնագույն եկեղեցիների հավատացյալներին միմյանց նկատմամբ:



«Սակայն եկել են նոր ժամանակներ», ասում են առաջադեմ և քրիստոնեական երկխոսության ջատագով, առողջ աստվածաբանական մտածողության տեր հոգևորականները, ովքեր կարծում են, որ դավանաբանական տարածայնությունները հիմնականում սխալ փոխհասկացության և եզրերի ոչ ճիշտ մեկնաբանության հետևանք են: Դրանք պետք է լուծում ստանան ոչ միայն եղբայրական համագործակցության, այլև եկեղեցական բարձրագույն ժողովների ժամանակ վավերացվելիք հաշտության փաստաթղթերի տեսքով: Մեր այն հարցին, թե ինչու՞ մինչ այժմ եկեղեցիները չեն լուծել այդ հարցերը, պատասխանեց Մայր աթոռ Սբ. Էջմիածնի միջեկեղեցական հարաբերությունների բաժնի պատասխանատու Եզնիկ եպս. Պետրոսյանը: Նա ասում է, որ նման հարցերը շատ արագ չեն կարող լուծվել զուտ այն պատճառով, որ պետք է ուղղափառ 14 և արևելյան 5 եկեղեցիներ մեկ առ մեկ զումարեն իրենց եկեղեցիների բարձրագույն մարմինների հավանքներ, քննարկեն և վավերացնեն որոշումներ, որ չկան լուրջ և մտահոգիչ աստվածաբանական, դավանաբանական տարածայնություններ երկու եկեղեցական ընտանիքներին պատկանող այս կամ այն եկեղեցիների միջև: Այնուհետև պետք է զումարեի եկեղեցական մեծ համաժողով, որի հայտարարությունից հետո կարելի է փաստացի վավերացված համարել նգովքի վերացումը, ջերմ հարաբերությունների իրավականությունը և դավանաբանական անվտանգությունը: Անշուշտ, վաղուց ընթացքի մեջ գտնվող այս գործողությունը դեռ տարիներ է պահանջում: Միաժամանակ Սրբազան հայրը պատմում է, որ այս հարցի լուծմանն իրենց անուրանալի նպաստ են բերել Երջանկահիշատակ Վազգեն Ա և Գարեգին Ա կաթողիկոսները:

Լուսահոգի հայրապետների գործն այսօր շարունակում է Գարեգին Բ Ամենայն հայոց հայրապետը, որի անձնական ջերմ հարաբերությունները Ալեքսի Բ պատրիարքի հետ կարևոր դեր են խաղում ռուս և հայ եկեղեցիների բարիդրացիական հարաբերությունների զարգացման և համագործակցության կայացման գործում:

Վերլուծելով երկու եկեղեցիների փոխհարաբերությունները, Եզնիկ սրբազանը «Ազգի» խնդրանքով մի պատմական էքսկուրս կատարեց, որից պարզ դարձավ, թե ինչքան լայնախոհ էր Վազգեն Ա կաթողիկոսը, որ շուրջ 30 տարի (1964-1993 թթ.) երկխոսություն վարեց ռուս եկեղեցու գահակալի հետ, որի արդյունքում ծնվեցին բազմաթիվ համաձայնագրեր, խաղաղության կոչեր և հայտարարություններ: Բարիդրացիական հարաբերությունների ապացույց է նաև այն, որ և՛ լուսահոգի Գարեգին Ա և՛ ներկայիս կաթողիկոս Գարեգին Բ հայրապետներն իրենց պաշտոնական առաջին այցերը կատարեցին դեպի ռուսաց պատրիարքություն: Որպես պատասխան Մոսկվայի և համայն Ռուսիո պատրիարք Ալեքսի Բ-ն անձամբ գլխավորեց Հայաստանի քրիստոնեության պետականորեն ընդունման 1700-ամյակի տոնական արարողություններին մասնակցող ռուսական պատվիրակությունը: Այն դեպքում, երբ հրավիրված 130 պատվիրակություններից միայն 5-ն էին գլխավորում քահանայապետները:

Մեր օրերում ռուս և հայ եկեղեցական հարաբերությունները թևակոխել են ավելի ուշագրավ մի փուլ, որ կարճ ձևակերպվում է այսպես՝ միջեկեղեցական համագործակցություն սոցիալական ոլորտում և աջակցություն քաղաքական հարցերում: Վերջինիս հաճախ տրվում է միջպետական նշանակություն: Խոսքը Մոսկվայի և համայն Ռուսիո Ալեքսի Բ պատրիարքի նախաձեռնությամբ դարաբաղյան խնդրի կարգավորմանը միտված հանդիպումներն են Գարեգին Բ Ամենայն հայոց կաթողիկոսի և Կովկասի մահմեդականների հոգևոր առաջնորդ, Շեյխ Հաջի Ալլահ Շյուքուր Փաշազադեի միջև: Ի դեպ, նման հանդիպումներ եղել են նաև Վազգեն Ա կաթողիկոսի գահակալության շրջանում: Արդեն կայացած երեք հանդիպումները տվել են իրենց բարի պատուհները գերիների փոխանակման տեսքով: Պետք է նշել, որ հայ և աղբյուրացի հոգևոր պետերի հանդիպումները դարձել են նաև քառակողմ, քանի որ ռուս, հայ և աղբյուրացի հոգևոր առաջնորդներից բացի, վերջին հանդիպմանը (2004 թ.) մասնակցել է նաև վրաց պատրիարք Իլյա Բ-ն: Երկու է, վերջին հանդիպումը, նախատեսված ընթացիկ տարում, հետաձգվել է ինչ-ինչ պատճառներով, սակայն առաջիկա տարում կկայանա, հավատացնում է Եզնիկ սրբազանը: Թե որքան կարող են այս հանդիպումները նպաստել քաղաքական և միջպետական լարվածության թուլացմանը, թողնում ենք ընթերցողի երևակայությանը:

Մայր աթոռի միջեկեղեցական հարաբերությունների պատասխանատու Սրբազան հայրը մատնանշեց նաև ռուս և հայ եկեղեցական հանձնաժողովի (ստեղծված 2001 թ.) աշխատանքները: Դրանք միտված են լուծելու եկեղեցիների հավատացյալների սոցիալական դաշտի խնդիրները (սոցիալ-տնտեսական, կրթական և զինձառայության ոլորտներ), ինչպես նաև լուծումներ գտնելու բիոթիկայի հարցերի

շուրջը, ինչպիսիք են մարդու կլոնավորումը, արորտի, դիակիզման և այլ քրիստոնեական էթիկայի հարցեր:

Այսուհանդերձ, ակնկիայտ է, որ ռուս և հայ եկեղեցիները և, ինչու չէ, նաև մյուսներն ունեն նմանատիպ բազմաթիվ մարտահրավերներ: Ժողովրդական լեզվով ասած՝ «նրանք մի տնից չեն, բայց մի հալից են»: Եվ որքան մտահոգիչ են դժվար

րությունները, այնքան հուսադրող, որ հայ և ռուս եկեղեցիները դրանք կհաղթահարեն զաղափարական և գործնական միասնությամբ: Սա է ժամանակի և նոր հասարակության հրամայականը:

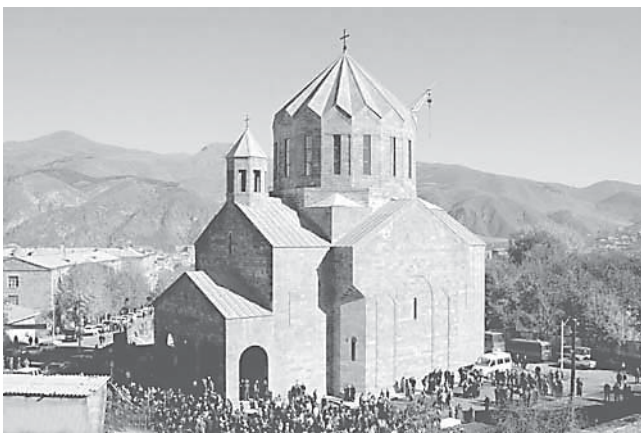
Սուսաննա ՄԱՐԳԱՐՅԱՆ

7. Գ. Մինչ այդ երևանի Տիրամոր հովանու տաճարում (կառուցված 1917 թ., ռուսական կայսրության համար) տոնական տրամադրություն է: Հայր Արսենիյը մկրտում է փոքրիկ Անաստասիային, որ ուրախությամբ թափկները ձգում է դեպի քահանա հայրը՝ կարծես գիտակցելով, որ մկրտվում է, այսինքն՝ կատարում է քրիստոնյայի ամենամկիրական և կարևոր քայլը՝ հոգու փրկության, հավերժանալու ճանապարհին...

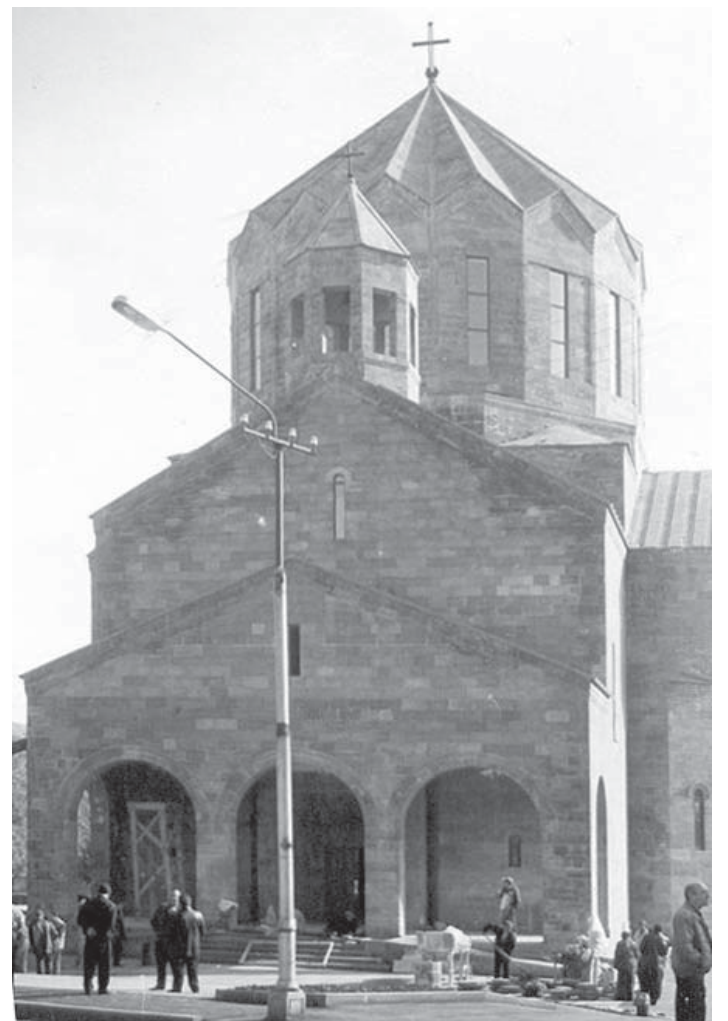
Օծվեց Վանաձորի Սուրբ Գրիգոր Նարեկացի առաջնորդանիստ Մայր եկեղեցին

Հոկտեմբերի 23-ին տեղի ունեցավ Վանաձորի նորակառույց Սուրբ Գրիգոր Նարեկացի առաջնորդանիստ Մայր եկեղեցու օծ-

վակեցին շինարարության աշխատանքները: Եկեղեցու ճարտարապետն է Ռուբեն Ազատյանը: Շինարարությունն իրականացրել է «Արգիշտի-1» ՍՊԸ-ն:



ման արարողությունը: Արարողությունը նախագահեց և Սուրբ պատարագ մատուցեց Նորին Սուրբ Օծություն տեր Գարեգին



Երկրորդ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսը: Կաթողիկոսի և Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի առաջնորդների ու միաբանների, գերաշնորհ հոգևոր հայրերի, հոգևոր դասի ներկայացուցիչների հետ Վանաձոր էին ժամանել տեր և տիկին Սարգիս և Ռուբ Բեդկյանները, ում բարերարությամբ է կառուցվել եկեղեցին, Հայաստանում ԱՄՆ արտակարգ և լիազոր դեսպան Ջոն Էվանսը, սփյուռքահայ համայնքի ներկայացուցիչներ, բարձրաստիճան պաշտոնյաներ: Ներկա էին բազմաթիվ ուխտավորներ, Լոռու մարզպետ Հենրիկ Քոչինյանը, Վանաձորի քաղաքապետ Սամվել Դարբինյանը, մարզպետարանի, քաղաքապետարանի աշխատակիցներ, մտավորականներ, մանկավարժներ, ուսանողներ, աշակերտներ՝ հազարավոր վանաձորցիներ: 2002թ. մայիսի 24-ին Գարեգին Բ Ամենայն Հայոց Հայրապետի բարձր նախագահությամբ կատարվեց եկեղեցու հողօրհնների արարողությունը: 2003-ից

մացրել է «Արգիշտի-1» ՍՊԸ-ն: 2003-ի հունիսի 23-ին Վեհափառ Հայրապետի նախագահությամբ կատարվեց եկեղեցու հիմնօրհնների արարողությունը: Կենտրոնագմբեթ եկեղեցին ունի 300 քառ. մետր դահլիճ և զանգակատուն, ավանդատներ, վերնատուն: Եկեղեցու ընդհանուր մակերեսը 487 քառ. մետր է, բարձրությունը՝ 33,3 մետր: Գարեգին Բ կաթողիկոսը Սուրբ Գրիգոր Նարեկացի եկեղեցուն նվիրաբերել էր հինգ մեծադիր սրբապատկեր, ինչպես նաև սրբազան անոթներ: Եկեղեցուն երկու սրբապատկեր էր նվիրել տեր Վահան քահանա Ազարյանը և մեկ սրբապատկեր՝ Գագիկ Քալանթարյանը: Իսկ «ԱՄՍ»-ի տնօրեն Տիգրան Կարապետյանը նվիրաբերել էր արծաթյա խաչ: Վեհափառ Հայրապետի ձեռամբ, Սուրբ խաչով, Սուրբ Ավետարանով և սրբալույս մյուռոնով օծվեց Սուրբ Սեղանն իր հիմքով և աջ ու ահյակ կողմերով: Արարատյան թեմի առաջնորդ Նավա-



սարդ եպիսկոպոս Կճոյանն օրհնեց խորհրդարանը, իսկ Գուգարաց թեմի առաջնորդ Սեպուհ եպիսկոպոս Չուլջյանն օրհնեց մկրտության ավագանը: Օծման և Սուրբ պատարագի արարողություններին իրենց կատարումներով համդես եկան Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի և Վանաձորի Սուրբ Աստվածածին եկեղեցու միացյալ երգչախմբերը: «Հիշարժան է այս օրը, - դիմելով հավատավոր ժողովրդին ասաց Գուգարաց թեմի առաջնորդ Սեպուհ եպիսկոպոս Չուլջյանը: - Գուգարաց աշխարհի պատմության էջում արձանագրվում է Հայաստանյայց առաքելական Սուրբ եկեղեցու սրբավայրերի դատում և մեկ սրբազան աղոթատեղի է ի կյանք կոչվում: Քարակերտ այս շինությունն այս պահից Վեհափառ Հայրապետի օծյալ աջով վերածվեց Աստծո տան»: Ամենայն Հայոց կաթողիկոսն, օրհնելով ներկաներին, ասաց. «Վանաձոր քաղաքում կառուցվեց ձեզ և քաղաքին արժանի մի նոր եկեղեցի, որ օրհնության և օծման սրբազան արարողությամբ անվանակոչեցինք մեր մեծ սրբի՝ Սուրբ Գրիգոր Նարեկացու անունով: Հայոց ազատ ու անկախ հողի վրա հառնում են եկեղեցիներ, որպեսզի մեր ժողովրդի աղոթքով և մեր եկեղեցյաց օրհնությամբ զորանա ու առաջընթաց ապրի ազատ մեր կյանքը: Չորս տարի առաջ Ամերիկայում ապրող մեր բարերար զավակների հետ կայացվեց որոշում, որ Վանաձորում կառուցվի եկեղեցի՝ ի սպասավորություն մեր բարեպաշտ հավատավոր զավակների: Չեռնամուխ եղանք այդ նվիրական գործին՝ աղոթքով և հաստատուն հավատով: Այսօր մեր հոգին ուրախությամբ է համակված. եկեղեցու օծման սրբազան արարողությանն իր մասնակցությունն է բերում սիրելի բարերարը՝ իր ազնիվ տիկնոջ հետ: Մեծագործ բարերարների առատածեռն նվիրաբերումով՝ այս եկեղեցու կողքին պիտի գործի նաև Հայորդեաց տունը: Բարերարների նվիրաբերությամբ ծրագրվում է նաև իրականացնելու բարեգործական ձեռնարկներ՝ բարեգոր-

ծական ճաշարան և համաբուժարան կառուցելու: Որքան խորհրդանշական է մեկտեղումը հայրենաբնակ և սփյուռքի մեր զավակների՝ նվիրական այս հարկի ներքո: Որքան մխիթարական է, որ սփյուռքի մեր զավակներն իրենց ազնիվ աշխատանքի վաստակը բերում են շաղախելու հայրենյաց մեր կյանքին: Լոռու մարզային և տեղական իշխանությունները մշտապես աջակցություն են ցուցաբերում մեզ, թեմի առաջնորդին և հոգևոր մյուս սպասավորներին: Վստահ ենք՝ բոլոր ձեռնարկները, որ իրականություն են դառնալու, առավել ևս պիտի զորացնեն այդ համագործակցության ոգին, որպեսզի պետություն և եկեղեցի դարավոր մեր ընթացքը շարունակի բարի արդյունավորում ունենալ՝ ի սեր մեր ժողովրդի և մեր հայրենիքի շինության»: Ամենայն Հայոց կաթողիկոսը բարձր գնահատանքի արժանացրեց Գուգարաց թեմի առաջնորդ Սեպուհ եպիսկոպոս Չուլջյանի գործունեությունը: «Գուգարաց թեմի բարեջան առաջնորդը և հոգևոր սպասավոր հայրերը դժվարին պայմաններում են իրականացնում իրենց ծառայությունը: Որովհետև առավել չափով այս տարածաշրջանում գայլի ոհմակների պես հարձակվել են մեր հավատավոր հոտի վրա կրոնական տարբեր կազմակերպություններ ու աղանդներ: Եվ ես վստահ եմ, որ ձեր նախանձախնդիր ոգին պատմե՜ջ պիտի դնի նրանց առջև, սիրելի բարեպաշտ հավատացյալներ», - ասաց նա: Կաթողիկոսն իր գնահատանքի խոսքն ուղղեց նաև եկեղեցու ճարտարապետին և շինարարներին՝ օրհնելով նրանց: Այդ օրը լրանում էր Սարգիս և Ռուբ Բեդկյանների ամուսնության 40 տարին, և Սուրբ պատարագից հետո Վեհափառ Հայրապետն օրհնեց նրանց: Արարողությունից հետո հավատացյալներին բաժանվեց Սուրբ մատաղ: Եկեղեցին կգործի եկող տարվա հունվարից, պատարագից քահանան կլինի տեր Վահան Ազարյանը:

Խորեն ԳԱՍՊԱՐՅԱՆ

ՆՈՐ ԳԻՐՔ ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ԱՌԱՐԿԱՆԵՐԻ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԻՆ

Հանրակրթական դպրոցների Հայոց եկեղեցու պատմություն ու հայագիտական մյուս առարկաների ուսուցիչների համար իբրև լրացուցիչ գրականություն կարող է ծառայել վերջերս լույս ընծայված «Հայաստանյայց Առաքելական Սուրբ եկեղեցու, Հայաստանի Հանրապետության պետական տոներ, հիշատակի օրեր» գիրքը՝ հաստատված կրթության և գիտության նախարարության կրթության ազգային ինստիտուտի կողմից: Գրքի առաջաբանում Գուգարաց թեմի առաջնորդ Սեպուհ եպ. Չուլջյանը, ում մտախղացմամբ էլ լույս է տեսել գիրքը, համոզմունք է հայտնում, որ «պետական, ազգային, եկե-



ղեցական ու ժողովրդական տոներն ունեն հոգևոր չափազանց մեծ նշանակություն. անձի հոգում ու մտքում կուտակվում

են անգերազանցելի հոգեմտավոր ուժ, նախանձախնդրություն...»: Գայանե Անտոնյանի աշխատասիրությամբ կազմված գիրքը Հայ եկեղեցու տոների մասին առաջին հրատարակությունը չէ, սակայն հետաքրքիր է նրանով, որ այստեղ եկեղեցական տոները ներկայացված են պետական տոներից անբաժան: Այսպես շեշտվում է նաև եկեղեցական ու ազգային տոների կարևոր դերը նոր սերնդի գաղափարական ընկալումների ձևավորման ու հայեցի դաստիարակության գործում: Գրքի առաջին մասում ներկայացված են ընդհանուր գիտելիքներ ՀՀ և Հայ եկեղեցու տոների մասին: Երկրորդ մասում շարա-

Նոր խոսք՝ թունանյանագիտական ասպարեզում

Գառնիկ Շախկյան. «Հովհաննես Թունանյան. Հայրենագիտական համանվագներ»

Թունանյանագիտության ճանապարհին որոնումները գիտնականների կողմից շարունակվում են: Այս ասպարեզում իր յուրօրինակ մոտեցումը, իր ջանքերի, պրպտումների արգասիքն ընթերցողին հանձնեց ճարտարապետական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր Գառնիկ Շախկյանը՝ ըստ արժանվույն հարգելով մեծ լուռեցու անհատակ իմաստունության վերաբերյալ արդեն իրենց խոսքն ասած նախորդներին (Ա. Ինճիկյան, Ան. Սահիճյան, Ե. Ալեքսանյան, Մ. Սանթրյան, Ռ. Թունանյան և ուրիշներ): Գ. Շախկյանի «Հովհաննես Թունանյան. Հայրենագիտական համանվագներ» գիրքը լույս է ընծայել «Տիգրան Մեծ» հրատարակչությունը: Հեղինակը գիրքը նվիրել է Հովհաննես Թունանյանի կյանքի և գործի նվիրյալներ, թունանյանական տոհմի մեր ժամանակի արժանավոր դուստրեր՝ ՀՀ մշակույթի վաստակավոր գործիչ Արմենուհի Թունանյանի և բանասիրական գիտությունների թեկնածու, դոցենտ Ռուզան Թունանյանի մշտավառ հիշատակին: Գրքի նախաբանում Անահիտ Սահիճյանը գրում է. «Հեղինակը միանգամայն հավաստում է, որ բանաստեղծ, արձակագիր, հասարակական գործիչ, գրականագետ, զրաբանադատ Թունանյանի անվան կողքին հավասարի և համարժեքի իրավունքով կարող ենք դնել նաև հայրենագետը: Իրոք որ, այն ամենին, ինչին հասել է նրա ձեռքը, կրում է հանճարի կնիք... Շնորհակալ լինենք ճարտարագետ Շախկյանին իր այս մեղվաջան աշխատանքի համար, որով փաստարկված և հարուստ վավերական նյութով ներկայացնում է Թունանյանի գործունեության հանիրավի ուշադրության չառնված մի կարևոր կողմը՝ հայրենագիտական ներդրումը»: Շփվող ու մարդասեր լուռեցու բազմահազար կապերն արտացոլող, նաև՝ ընտանեկան մեծ թվով լուսանկարներ հնարավորություն են տալիս ընթերցողին՝ հաղորդակից լինելու նրա՝ իմաստունությամբ հագեցած կյանքի դրվագներին: Լուսանկարներից շատերն առաջին անգամ են տպագրվել: Դստյան բնապատկերներն ու Լոռվա բնաշխարհի բացառիկ հմայքը հաղորդող լուսանկարներն ի ցույց են բերում այն միջավայրը, որ մտքի թռիչք է տվել հանճարին: Հեղինակի հիացմունքի ու հանճարի հանդեպ զգացած ոգևորության արտահայտությունն է «Ա՛խ, ինչ սքանչելի խոսք է. եղիցի լ՛ույս...» վերտառությամբ ներածական խոսքի ամփոփիչ պարբերությունը. «Տեսե՛լ եք գարնան հորդառատ անձրևից առաջ կայծակի հզոր շայշունը, ամպրոպի ասեղագոչ որոտը, անձրևից հետո

լազուր երկինքը գոտևորող ծիածանի գունեղ բոցավառումը... Այդպես բուռն ու հախուռն եղավ Թունանյանի հրաշքը հայոց Պառնասի և «մըթնած» իրականության երկնականարում՝ ջինջ ու զուլալ հետք թողնելով հայոց բազմադարյան մշակույթի անդաստանում, հույս ու պայծառություն ներարկելով նիրհի և ընդդարմության մեջ գտնվող ժողովրդին՝ սերունդներին առնելով իր լուսավոր ժրի մեջ»: Ըստ էության, ներածականն անդրադարձ է թունանյանական աշխարհը պեղած նախորդների խոհերին, ինչը հեղինակը համադրել է սեփական մտորումներին, վերլուծություններին: Ներածականին հաջորդում է Ա մասը («Ա՛խ, ի՛նչ լավ են սարի վըրա... կամ բնաշխարհի հմայքով արբեցած»), ուր հեղինակն իրավամբ հավաստում է, որ Թունանյանի ազատատենչ ու կենսաթրթռ ոգին իր բնակավայրից ու բնությունից է քաղել կենսահույսը: Հիացմունքի մի ալիք է ծավալում հեղինակը՝ Լոռու ձորի շոշափելի, տեսանելի թունանյանական նկարագրությունների առնչությամբ: Գրքի Բ մասում («Մամիկոնյանների բարձրաբաշ նվիրական տաճարը, գեղաքանդակ հրաշքը և մյուսները») հեղինակը նշում է, որ Թունանյանը շատ էր կարևորում մշակույթի, ճարտարապետության հուշարձանների դաստիարակիչ, ներգործուն դերը: Այս ոգեղեն գանձերը հեղինակի կողմից մասնագիտական մանրագնին քննության են առնված գրքի վերոնշյալ հատվածում: Գրքի Գ մասը (Թունանյանը և «Հայոց ճարտարապետության հիշատակարանների լեզվի առաջին ուսուցիչը») Թորոս Թորամանյանի գործունեության ծավալման և արգասաբերության համար Հովհ. Թունանյանի բարոյական և նյութական աջակցությանն է վերաբերում: Գիրքն ունի նաև հայրենագիտական ծաղկաքաղ՝ Թունանյանի ստեղծագործություններից: Գրքի համար մեծ արժեք է հանդիսանում Գ. Շախկյանի կազմած տոհմածառը, որը ներառում է Հովհ. Թունանյանի պապի՝ Հովհաննես աղայի երեք զավակների՝ Թադևոսի, Մեհրաբի և Գրիշկայի տոհմաշյուղերը: Այն շատ երկարատև և աշխատատար գործընթաց է ենթադրում: Անտարակույս, գիրքը կհետաքրքրի ընթերցողների լայն շրջանակի, քանզի Թունանյանն անեզր հանրագիտարան ու անշփոթ ուղեցույց է մեզ՝ հայերիս համար: Գրքին մաղթում ենք ջերմ ընդունելություն, իսկ հեղինակին՝ ստեղծագործական նորանոր հաջողություններ:

Արիա ՄԱՐՏԻՐՈՍՅԱՆ

դրված են տեղեկություններ եկեղեցական ու պետականորեն ընդունված տոների, դրանց ծագման ու խորհրդի մասին՝ անփոփոխ եզրահանգումներով: Փոքրիկ շփոթություն կարող է առաջացնել, թերևս, գրքի վերջում գետեղված ցանկը, ուր պետական և եկեղեցական տոները ներկայացված են օրացուցային հերթականությամբ՝ ըստ ամիսների: Մինչդեռ, եկեղեցական տոներից շատերը, լինելով շարժական (այս մասին նշում է նաև գրքի հեղինակը), միշտ չէ, որ կարող են հանդիպել նշված ամիսին: Սրանով, իհարկե, չի ստվերվում գրքի նշանակությունը: Գիրքը լույս է տեսել Ամերիկայի Արևելյան թեմի «Զգոն եպիսկոպոս Տեր Հակոբյան» հիմնադրամի մեկենասությամբ:

ԱՄԱՇՏՈՑԸ
Առաջին անգամ հայերեն լույս է տեսել 20-րդ դարի ռուս եկեղեցական գործիչ,

աստվածաբան Ալեքսանդր Շմեմանի «Մեծ պահք» աշխատությունը, ուր ներկայացված է բյուզանդական ուղղափառ եկեղեցիների Մեծ պահքի շրջանը: Չնայած Հայ եկեղեցու հետ բյուզանդական ուղղափառ եկեղեցիների ծիսական տարբերություններին, ռուս հոգևորականի այս գիրքը պատասխան կարող է տալ նաև հայ ընթերցողների հարցերին՝ ո՞րն է Մեծ պահքի խորհուրդը, ինչո՞ւ է այն մեզ պետք, ինչպե՞ս պետք է այն ընթանա: Թարգմանության պատրաստումը և հրատարակությունը կատարվել է Մայր Աթոռ Սբ Էջմիածնի միաբան Տ. Դուկաս արեղա Ջաքարյանի նախաձեռնությամբ: Թարգմանության որոշ հատվածներ կարելի է ընթերցել նաև նույն Հայր Սուրբի նախաձեռնությամբ ստեղծված www.lusamut.net ինտերնետային հասցեում:

«ՄԱՇՏՈՑԸ» ԳՐԵՐԻ ԳՅՈՒՏԻՆ

Հայոց գրերի գյուտի 1600-ամյակի հոբելյանական տարվա առիթով օրերս Օշականի սուրբ Մեսրոպ Մաշտոց եկեղեցու Արագածոտնի թեմի առաջնորդարանում նշվեց «Մաշտոց» կրթամշակութային, գիտական կենտրոնի հասարակական կազմակերպության ստեղծման 10-ամյակը: Կենտրոնը հիմնադրվել է Վանաձորում՝ իր շուրջ համախմբելով Լոռու մարզի մտավորականներին: 1997թ. այն ստեղծեց «Մաշտոց» համդեսը, ուր գետեղվում են հայտնի մտավորականների և գրական գործիչների ստեղծագործությունները:

ԻՍԱՀԱԿ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆԻ «ՀԱՅՈՑ ԳԻՐԸ»



Մեսրոպ Մաշտոցի և հայոց գրերի ստեղծման մասին տեղեկությունները մեզ են հասել Կորյունի, Մովսես Խորենացու, Ղազար Փարպեցու և այլոց գրավոր վկայություններից: Հայոց գրերի ստեղծման պատմությունը անսպառ նյութ է մատուցել ինչպես հայագի՝ հայր Միքայել Չամչյանի, հայր Ղուկաս Ինժիճյանի, ուսուցչապետ Սկրտիչ Եմինի, Քերովբե Պատկանյանի և այլոց, այնպես էլ օտար հեղինակների՝ հայագետներ Պետերմանի, Յուրչեմանի, Վահլի, Ֆրիդրիխ Կոպպի, Լանգլուայի և ուրիշների գիտական հետազոտությունների և գրական մեկնաբանությունների համար, որոնք թողել են գիտական և պատմական մեծարժեք ուսումնասիրություններ: Կերը նշված հեղինակների աշխատանքները, սակայն, շարադրված են եղել կամ գրաբարով, կամ օտար լեզվով, այսինքն՝ մատչելի չէին հայոց գրերի պատմությամբ հետաքրքրվող հայ ընթերցողների լայն շրջանակին:

Այս իմաստով ուշագրավ է Թիֆլիսում 1892թ. լույս տեսած «Հայոց գիրը» արևելահայերենով գրված պատմաբանական աշխատությունը, որի հեղինակն էր երիտասարդ ուսուցիչ և փիլիսոփա, իսկ հետագայում անվանի մանկավարժ և հասարակական գործիչ Իսահակ Հարությունյանը: Գիրքը մեծ ընդունելություն է գտնում մտավորականների և ընթերցողների շրջանում:

Հայոց գրերի ստեղծման ուսումնասիրությունը Ի. Հարությունյանը սկսել էր դեռևս Գերմանիայում ուսանելու տարիներին: 1885 թվականին նա իր երկասիրության առաջին արդյունքները ներկայացնում է «Լայպցիգի հայ ակադեմիական ընկերության» քննարկմանը, որի հիմնադիր անդամներից էր: Այն արժանանում է

խրախուսանքի, և Հարությունյանին առաջարկվում է շարունակել աշխատանքն այդ ուղղությամբ: Ուսմանը զուգընթաց Ի. Հարությունյանը շուրջ երկու տարի ուսումնասիրում է հայ գրերի ստեղծման, ինչպես նաև լեզվի և խոսքի ծագման մասին հայերեն և օտարալեզու աղբյուրները. արդյունքում ծնվում է «Հայոց գիրը» աշխատությունը: 1887 թվականին այն ներկայացվում է Յուրչեմի Իզմիրյան կտակով գործող «Սահակ-Մեսրոպյան մրցանակաբաշխությանը» (Կ.Պոլիս): 1888-ին աշխատությունն արժանանում է «Սահակ-Մեսրոպյան մրցանակաբաշխության» բոլոր մրցանակներին:

Նույն տարում ավարտելով ուսումնառությունը Գերմանիայում՝ Ի. Հարությունյանը վերադառնում է Թիֆլիս, որտեղ երկար տարիներ զբաղվում է մանկավարժական և գրական գործունեությամբ, ակտիվորեն մասնակցում հասարակական կյանքին: Դասավանդում է հոգեբանություն, տրամաբանություն, հայոց լեզու և գերմաներեն Ներսիսյան, Յովնանյան և Գայանյան կրթօջախներում: Ի. Հարությունյանը հեղինակ է ավելի քան մեկուկես տասնյակ ինքնուրույն, մի այդքան էլ թարգմանական գրքերի, ինչպես նաև մանկավարժության, հոգեբանության, տրամաբանության, հրականության և ժամանակի հրատարակարգերի մասին բազմաթիվ հոդվածների:

«Հայոց գիրը» գրքի առաջաբանում հեղինակը նշում է, որ այն թեև գրված է ժամանակակից գիտական մեթոդով, սակայն զուտ գիտական հետազոտություն չէ միայն և նախատեսված է նաև ընթերցողների լայն շրջանակի համար:

Հայոց լեզվի ծագման հարցի վերաբերյալ բերելով մի շարք փաստարկներ հեղինակը համոզում է եզրակացության, որ այն պատկանում է հնդեվրոպական ընտանիքին և պարսկական, քրդական և Առաջավոր Ասիայի մի քանի լեզուների հետ կազմում է մի առանձին խումբ:

Ինչ վերաբերում է հայոց գրերի ծագմանը, Ի. Հարությունյանը նշում է, որ դեռևս քրիստոնեությունից շատ առաջ հայերը գիտեին տառերի գրելու արվեստը, իսկ այսպես կոչված «Դանիելյան» տառերը, որոնք օգտագործել է Մաշտոցը հայոց այբուբենը ստեղծելիս, եղել են հայոց հին տառերը: Հայաստանում քրիստոնեության ընդունումից հետո առաջին քարո-

զիչները՝ հույն և ասորի հոգևորականները, գործածության մեջ են մտցնում հունարենը և ասորերենը: Սակայն ժողովրդին խորթ էր օտար լեզվի և տառերի գործածությունը, և այսպես երկար չէր կարող շարունակվել: Հասունացել էր սեփական գիրն ունենալու պահանջը: Այդ խնդիրը հաջողությամբ իրականացնում է Մեսրոպ Մաշտոցը:

Գրքում ներկայացված է Մաշտոցի կատարած մեծ աշխատանքը հայկական տառերի ստեղծման, Հայաստանի տարբեր գավառներում դպրոցներ հիմնելու և մայրենի լեզվով հայ մանուկներին կրթելու գործում:

«Հայոց լեզվի և հայ գրականության ծաղկումը, - գրում է հեղինակը, - կապված է Սուրբ Գրքի թարգմանության հետ, որից հետո հայ դպրությունը, ընդարձակելով իր սահմանները, զբաղվեց պատմական, փիլիսոփայական և գիտական այլ հարցերով»:

Գրքում պարզաբանումներ են տրված նաև հայոց գրերի գյուտի տարբերակի և տեղի մասին, ինչը մինչ այդ ճշտված չէր: Ըստ հեղինակի, հայոց տառերի գյուտը տեղի է ունեցել 404 թվին Ասորեստանի Սամոսատ քաղաքում: (Ներկայումս ընդունված է համարել, որ հայոց գրերի գյուտը տեղի է ունեցել 405 թվականին):

Գրքի հավելվածում տեղ են գտել մի շարք հոդվածներ Մեսրոպ Մաշտոցի կողմից վրաց և աղվանաց գրերի ստեղծման, Մաշտոցի վարած պաշտոնների, հայոց այբուբենի տեսակների և այլ հարցերի մասին:

1904թ. Հայոց գրերի 1500-ամյակի կապակցությամբ Ի.Հարությունյանը լույս է ընծայում «1500 տարի առաջ» գրքույկը, մասնակցում է Էջմիածնում և Թիֆլիսում կայացած տոնախմբություններին:

Ի. Հարությունյանի «Հայոց գիրը» գրքի հրատարակումից անցել է ավելի քան 110 տարի: Այդ ընթացքում բազմաթիվ գրքեր են հրատարակվել հայոց գրերի գյուտի և Մեսրոպ Մաշտոցի մասին: Իսահակ Հարությունյանի աշխատությունը արժեքավոր է նրանով, որ առաջին անգամ արևելահայերենով ներկայացվեց այդ մեծ հայտնագործության պատմությունը:

Այս գիրքը մեր օրերում էլ չի կորցրել իր գիտական և պատմական արժեքը:

Հայրապետ ՇԱՏՎՈՐՅԱՆ

ՊՍԿՈՎ ՔԱՂԱՔՈՒՄ ԲԱՅՎԵՑ ԿԻՐԱԿՆՕՐՅԱ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑ

Հոկտեմբերի 16-ին Պսկով քաղաքի թիվ 14 հանրակրթական դպրոցի շենքում բացվել է կիրակնօրյա հայկական դպրոց: Այս իրադարձությունը մեծ ոգևորություն է առաջացրել տեղի հայ համայնքում:

Ավելի քան 30 մանկահասակ հայորդիներ այդ օրը դարձել են կիրակնօրյա դպրոցի սաներ: Այդ նպատակով Սանկտ-Պետերբուրգում Հայաստանի գլխավոր հյուպատոսության աջակցությամբ Հայաստանից առաքվել են անհրաժեշտ քանակի այբբենարաններ, դասագրքեր, մատյաններ:

Ողջույնի խոսքում Սանկտ-Պետերբուրգում Հայաստանի գլու-

խավոր հյուպատոս Ռ. Հակոբյանը շնորհավորել է աշակերտներին, ծնողներին, հայ համայնքի ներկայացուցիչներին մտան ազգօգուտ գործի համար՝ խորհրդանշական համարելով այն փաստը, որ այս տարի հայ ժողովուրդը նշում է հայոց գրերի ստեղծման 1600- ամյակը: Գլխավոր հյուպատոսը հույս է հայտնել, որ մոտ ապագայում կիրակնօրյա դպրոցը կվերածի Պսկովի լիարժեք հայկական միջնակարգ դպրոց:

Դպրոցի բացմանը ներկա են եղել Պսկովի մարզի վարչակազմի կրթության վարչության աշխատակիցներ, հասարակայնության ներկայացուցիչներ:

«...ՄԱՐՄԻՆՆ ՈՒ ՀՈԳԻՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՂԸ ՄԻՏՔՆ Է»

Եղիշե

Կատարյալ փիլիսոփան բնորոշվում է այս երեք առանձնահատկություններով՝ բարությանը, իմաստությանը և կարողությանը: Նրան հատուկ է բարությունը, որովհետև ինչպես Աստված հոգ է տանում բոլորի մասին, այնպես և կատարյալ փիլիսոփան հոգ է տանում անկատար հոգիների մասին՝ հաղորդելով նրանց կատարյալ գիտություն: Նրան հատուկ է իմաստությունը, որովհետև ինչպես Աստված ամենագետ է, այնպես և կատարյալ փիլիսոփան ձգտում

է ամեն ինչ իմանալ և գիտե այն, ինչ օգտակար է: Նրան հատուկ է նաև կարողությունը, որովհետև ինչպես Աստված կարող է իրագործել պատշաճ ձևով այն ամենը, ինչ որ կամենում է, նույնպես և կատարյալ փիլիսոփան կարող է անել իր ուժերի սահմաններում այն, ինչ կամենում է, բայց նա երբեք չի ցանկանա այն, ինչ իր ուժերից վեր է:

Դավիթ ԱՆՅԱՂԹ

ՀԱՅՈՑ ԳՐԵՐԻ 1600-ԱՄՅԱԿԸ 1600-ԱՄՅԱԿՆ Է ՆԱԵՎ ՀԱՅՈՑ ՈՍԿԵԴԱՐԻ

«Արեգնածին» գրական ակումբի ավանդական հրավերն էր Ավետիք Իսահակյանի հարկի տակ «Հրեղեն խոսքի, վեհ խոսքի կարոտ» բանաստեղծական տողի ճշմարտության խորհրդով: Բարության և իմաստության, նաև կարողության, ինչպես ավանդված է մեզ մեր ոսկեդարից: Դավիթ Անհաղթի փիլիսոփայությանը աստվածային զորության մարդկային բանաստեղծական զորության չափանիշների մեջ:



2005թ. ուստարին Հայոց ցեղասպանության 90-րդ տարին է, որ տասնամյակներ է լինելիության հայ բանաստեղծների հորբելյանների հանդիսություններով, թրի դեմ գրիչ ազգային նկարագրի առաքելությանը: Դանիել Վարուժանի կամքն ու կրողով էր համը լռության և կույր ոչնչին դիմավայել: Աստվածային արարչագործ, ստեղծագործ միտքը նվաճում է ապագայի հորիզոններ: Վարպետի հարկի տակ երևանի թիվ 10, 16, 35 դպրոցների սաներն էին իրենց ուսուցիչների և ծնողների հետ: Եվել էին ունկնդիրը լինելու Խաչատուր Աբովյանի պատգամների, Վահան Տերյանի քնարական խոսքի և Իսահակյանի «Երջանկության իմաստը» գրույցի, քանզի «բանաստեղծներն են հասկացել դույզն-ինչ» տիեզերական անհունության ժամանակի մեջ մեր կենսակերպի դերն ու նշանակությունը:

Աշխարհում քիչ ազգեր կան, որ ոսկեդար են ունեցել: Այն մեր գրերի գյուտի արգասիքն է: Մեր մատենագիտության ստեղծումը հայ ինքնության հոգևոր ծարտարայեղությունն է: Հայ հոգևոր երգը ստեղծվեց, փիլիսոփայությունը, որը թեև մեր ազգը մինչ այդ, անշուշտ, ունեցել է,

բայց ոչ մի տեղ չէր արձանագրված: Ոսկեդարում մենք փիլիսոփա ունեցանք, որը անհաղթ մնաց: Նա ստացավ Անհաղթ պատվանունը: Տարվա մեջ փիլիսոփաներից նրան էր շնորհվում այդ կոչումը, ով մի քանի տարի անընդմեջ որպես անգուգական կանգնում էր բարձր պատվանդանին: Այս պատիվը ուներ Դավիթ Անհաղթ վարդապետը, որը միշտ Աթենքի պատվանդանին էր կանգնել որպես տարվա թիվ առաջին իմաստասեր:

Մենք ստեղծեցինք գիր և 20-30 տարի հետո թարգմանեցինք Աստվածաշունչը, որը կոչվեց թագուհի թարգմանչություն:

Մեր թարգմանական ոսկեդարի 1600-ամյակն է նաև:

Աշխարհում շատ քիչ ժողովուրդներ կան, որ 1600 տարի Թարգմանչաց տոն ունենան և թարգմանիչներ սրբացած: 16 դար արդեն տարին երկու անգամ մենք նշում ենք մեր թարգմանիչների հիշատակի օրը: Համաձայն եկեղեցական տոնացույցի՝ Օշականում հուլիսի առաջին հինգշաբթին տոնն է Ս. Սահակի և Ս. Մեսրոպի: Երկրորդ թարգմանչաց տոնը հոկտեմբեր ամսի առաջին շաբաթ օրն է՝ դարձյալ Օշականում է տոնախմբվում՝ Սրբոց Թարգմանչաց վարդապետանց մերոց: Տոնացույցի

մեջ նշվում է ընդամենը 6 անուն՝ Մաշտոց, Խորենացի, Եղիշե, Դավիթ Անհաղթ, Նարեկացի, Ծնորհալի: Թարգմանչաց այս 2-րդ տոնը նվիրված է հայ նշանագրերի գյուտին և Աստվածաշնչի հայերեն թարգմանությանը: Երկու խմբի են բաժանվում Ոսկեդարի մեր թվով հարյուրից ավելի թարգմանիչները՝ ավագ թարգմանիչների և կրտսերների: Ս. Սահակը ունեցել է 60 աշակերտ, իսկ Մաշտոցը՝ 50 աշակերտ: Նրանք եղել են Հայաստան աշխարհի ամենաընտրյալ երիտասարդները: Նրանցից էլ ընտրվել են լավագույնները, որոնք արդեն պատրաստվածություն ունեին և Վաղարշապատում որոշ ուսումնառությունից հետո ուղարկվեցին Եդեսիա, Համիդ, Աթենք, Միջագետքի կարևոր կենտրոններում եղան, և ամեն մեկը հանձնարարություն ուներ. ոչ միայն թարգմանչական, այլև երաժշտագիտական, փիլիսոփայական, պատմագրության և բանաստեղծության և արվեստի այլ բնագավառների մեջ էին խորացել նրանք և իրականցրին այնպիսի թարգմանություններ, որոնք մեծ նշանակություն ունեցան ոչ միայն մեզ, այլև ողջ քաղաքակիրթ մարդկության համար: Հույն և ասորի եկեղեցական հայրերի երկերի մայր օրինակները շատ շուտով անհայտացել են և որպես բնօրինակային արժեք դիտվել են 5-րդ դարի հայերեն լեզվով մեր թարգմանությունները:

Հայոց ոսկեդարի 1600-ամյակը տոնախմբություն է միաժամանակ համայն մարդկության համար:

Խորեն ՊԱՆՅԱՆ

ԿԻԵՎԻ ԴՊՐՈՑՆԵՐԻՑ ՄԵԿՈՒՄ ԲԱՅՎԵՑ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՍԱՐԱՆ

Օրերս Կիևի N 85 միջնակարգ դպրոցում կայացավ հայկական դասարանի բացման արարողություն, որին մասնակցում էին Ուկրաինայում ՀՀ դեսպանության աշխատակիցները, Հայ Առաքելական եկեղեցու Ուկրաինայի թեմի հոգևորականները, Կիևի հայ համայնքի ներկայացուցիչները, հայտնում են ՀՀ ԱԳՆ-ից:

Կիևի N 85 միջնակարգ դպրոցում այսուհետ պաշտոնապես կգործի հայկական դասարան, որում ընդգրկված հիմնականում հայազգի 35 աշակերտներին շաբաթը մեկ անգամ կդասավանդվի հայոց լեզու և գրականություն, հայոց պատմություն և աշ-

խարհագրություն: Վերոհիշյալ առարակաները կներառվեն նրանց ավարտական փաստաթղթերում՝ համապատասխան թվանշաններով:

ՀՀ դեսպանությունը դպրոցի գրադարանին հանձնեց հայերեն դասագրքեր, իսկ Կիևի հայ համայնքը դպրոցին նվիրեց հեռուստացույց և DVD տեսամագնիտոֆոն:

Դպրոցի տնօրենը ներկաներին տեղեկացրեց Երևանի Չեխովի անվան դպրոցի հետ համագործակցություն ծավալելու պայմանավորվածության մասին:

Նապոլեոն ՀԻԼԼ

ՄՏԱԾԻՐ ԵՎ ՀԱՐՍՏԱՑԻՐ

Սկիզբը № 9-10(77-78) համարներում

Հարստության տանող առաջին քայլը:

Ցանկություն

Երազանքներն իրականանում են, երբ որ ցանկությունը վե-

Յիսուն տարի առաջ, երբ էղվին Ս. Բարնսը Նյու Ջերսի նահանգի

Դա հույս չէր: Ոչ էլ՝ ձգտում: Այլ ամեն ինչ գերակշռող, այրող մի

Բարնսը կանգնած էր նորից էդիսոնի առջև նույն գրասենյակում,

Բարնսը հասավ հաջողության, քանի որ ընտրել էր մի որոշակի

Նահանջ չկա

Այդ երկու հանդիպումների միջև ընկած էր հինգ տարի: Բոլորի

Նա չէր ասում. «Ես ինձ հաշիվ եմ տալիս, որ հնարավոր է չկարո-

Նա նահանգի ճանապարհ չէր թողնում: Նա կամ պիտի հաղթեր,

Ահա, իրականում, Բարնսի հաջողության ողջ պատմությունը:

Եվ նա այրեց բոլոր կամուրջները

Շատ տարիներ առաջ մեծահոջակ մի զորավար հայտնվել էր

Նա, ով ունի հաղթելու ձգտում, այդպես պիտի այրի իր ետևից

ջողության ամենակարևոր գրավականը: ...Մի առավոտ, Չիկագոյի մեծ հրդեհից հետո վաճառականների

«Պարոնայք, հենց այս տեղում ես պիտի կառուցեմ աշխարհի

Այս դեպքը կատարվել է մոտ հարյուր տարի սրանից առաջ:

Մյուս օրից, երբ մարդ սկսում է հասկանալ փողի նշանակու-

Այն օրից, երբ մարդ սկսում է հասկանալ փողի նշանակու-

Միայն որոշակի արժեք ստացած հարստության տենդագին

Գաղափարները փողի վերածելու

վեց փուլերի մասին

Դուք ցանկանո՞ւմ եք փող ունենալ: Ներքոհիշյալ վեց խոր-

1. Ճշգրիտ որոշեք փողի այն քանակությունը, որը դուք կուզեք

2. Անկեղծորեն խոստովանեք ձեզ՝ ինչ եք պատրաստ զոհաբե-

3. Նախանշեք այն ժամկետը, որի ընթացքում դուք արդեն պի-

4. Կազմեք ձեր ցանկություններին հասնելու կոնկրետ մի ծրա-

5. Մի թղթի վրա գրեք ամեն ինչը. փողի քանակը, այն ժամանա-

6. Ամեն օր՝ քնելուց առաջ և արթնանալուց անմիջապես հետո

Շատ կարևոր է հետևել այդ վեց խորհուրդներին, և առավելա-

Սկզբունքներ՝ հարյուր միլիոն

դոլլարի արժողությամբ

Նրանց, ովքեր սովոր չեն մարզելու իրենց միտքը, այս խոր-

հետաքրքիր կլինի թերևս իմանալ, որ իրենց ուղեղում ձևավորված մտքերը տողերիս հեղինակը ժամանակին ստացել է Եղորյու Կարնեգիից: Այո, Կարնեգիից, որը սկսել է իր ճանապարհը մետալուրգիական գործարանի բանվորից և կարողացել է, չնայած անհաջող մեկնարկի, իր սկզբունքներից կորզել-ստեղծել մի հարստություն, որ չափվում է այսօր հարյուրավոր միլիոն դոլարներով:

Պետք է ասել նաև, որ այդ սկզբունքներին թերևս հավանություն կտար նաև Թոմաս Ա. Էդիսոնը, քանի որ այնտեղ ձևակերպված է ոչ միայն փող կուտակելու իմաստի էությունը: Դրանց օգնությամբ առհասարակ հնարավոր է հասնել ցանկացած նպատակի:

Այդ սկզբունքները մարդուն կոչում են ոչ թե «սքեմայան աշխատանքի», այլ ուղղակի ինքնագոհաբերման: Ձեզանից չի պահանջվում դառնալ ծիծաղելի կամ էլ կույր հավատավոր: Այդ սկզբունքների իրականացման համար ոչ էլ պահանջվում է ինչ-որ բարձրակարգ կրթամակարդակ: Պետք է կարողանալ ստիպել աշխատելու ձեր դատողությանը, հասկանալ, որ փողի կուտակումը պատահականությամբ կամ էլ բախտի բերումով չի լինում: Հիշեք. այս դարում մեծ կարողություն կուտակած մարդիկ չարչարվել և հուսացել են շատ երկար, ձգտել են, ցանկացել են, կառուցել են ծրագրեր՝ մինչև որ հարստությունը սկսել է հոսել դեպի իրենց:

Եվ էլի մի բան. դուք երբեք չեք հարստանա, եթե փողի կիրքը չհասցնեք ձեր մեջ «եռման աստիճանի», եթե չհավատաք ձեր նպատակին՝ ինչպես ինքներդ ձեզ:

Երեկ՝ մեծագույն երազանքներ - վաղը՝ մեծ հարստություն

Մենք՝ հարստության մրցավազքի մասնակիցներս, ապրում ենք մշտապես փոփոխվող մի աշխարհում: Այդ աշխարհը համառորեն պահանջում է մեզանից նորանոր մտքեր և մտահղացումներ, նոր մոտեցումներ, նոր առաջնորդներ, հայտնագործություններ, կրթության և գործավարման ձևեր, նոր գրքեր և սցենարներ հեռուստատեսության և կինոյի համար: Եվ ողջ այդ մրցավազքում, ողջ այդ նորացման և կատարելագործման պայքարում հաղթում է նա, ով ունի որոշակի նպատակամղվածության և հաջողության հասնելու այրող ցանկություն:

Մենք, հարստություն կուտակել ցանկացողներս, պիտի հիշենք, որ այս աշխարհում իսկական առաջնորդներ դարձել են միայն նրանք, ովքեր կարողացել են նկատել և իրենց նպատակին ծառայեցնել դեռևս աննշարելի ուժերը և աննկատելի հնարավորությունները՝ դարձնելով դրանք երկնաքեր կառույցներ, քաղաքներ, ֆաբրիկաներ, թռչող իսպրատներ և մեքենաներ և մարդու կյանքը գեղեցկացնող ու փափկացնող այլևայլ հարմարություններ ու սարքավորումներ:

Ոչինչ չպիտի խանգարի ձեր ձգտմանը: Դուք պիտի հոգեկան հաղորդակցություն ապրեք անցյալի մեծ առաջնորդների հետ, որոնց պարտական է ամերիկյան քաղաքակրթությունը իր այսօրվա կենսունակությամբ ու նրանում տաղանդների կայացման լայն հնարավորություններով:

Եթե այն, ինչին որ դուք ձգտում եք՝ լավն է, և դուք հավատում եք դրան, ապա մի կողմ թողեք բոլոր տեսակի կասկածները և ուղղակի անցեք գործի: Ու կարևոր չէ, թե ինչ կասեն ուրիշները, եթե ձեզ պատի անհաջողությունը: Նրանց անհայտ է այն ճշմարտությունը, որ ամեն մի անհաջողություն իր մեջ կրում է ապագա մեծ հաջողության սերմերը:

Թոմաս Էդիսոնը երազում էր էլեկտրական լամպի մասին: Նա միանգամից անցավ փորձարկումների և երբեք չնահանջեց իր դիրքերից՝ չնայած այդ ճանապարհին պատահած տասնյակ հազարավոր ձախողումների ու անհաջողությունների, մինչև որ իր երազանքը չստացավ որոշակի ռեալ նախանշաններ: Երգող-գործունյաները գործել երբեք կիսատ չեն թողնում:

Ուելան երազում էր ծխախոտի խանութների ցանց ստեղծելու մասին, և այսօր ամբողջ Ամերիկայով մեկ ամեն մի փողոցի անկյունում նրա խանութն է:

Ռայթ եղբայրները երազում էին թռչող ապարատի մասին: Այսօր յուրաքանչյուր ոք կարող է համոզվել, թե որքան խելամիտ են եղել այդ երազանքները:

Մարկոնին երազում էր բաց օդային տարածքով ազդանշաններ հաղորդելու մասին՝ անզգալի ինչ-որ ուժի օգնությամբ: Այսօրվա նախորդ և հեռուստատեսությունը ապացույց են այն բանի, որ նրա երազանքներն անհող չեն եղել: Հետաքրքիր է, որ նրա «ընկերներն ու բարեկամները» նրան ուղարկեցին հոգեբուժարան բժշկական զննումների այն բանից հետո, երբ նա հայտարարեց,

որ հայտնաբերել է մի օրենք, որը հնարավորություն է տալիս հաղորդումներ ուղարկել օդային տարածքով առանց լարի կամ էլ այլ ֆիզիկական միջոցների օգնության: Այսօր, փառք Աստծու, երազողների նկատմամբ ավելի ըմբռնունով են մոտենում մեզազանուս:

Ցանկությունն է ծնում երազանք

Եվ այսպես՝ երազողի համար ցանկությունը ճանապարհի սկիզբն է: Անտարբերությունից, ծուլությունից կամ էլ պակաս ինքնավստահությունից երազանք չի ծնվում:

Հիշեք, բոլոր նրանք, ովքեր հասել են վերջնակետին, սկսել են ձախողված մեկնարկից: Շրջադարձը նրանց կյանքում հիմնականում համընկել է ճգնաժամի հետ, որը նրանք հաղթահարել են դառնալով ուրիշ մարդիկ:

Ջոն Բրայնը անգլերեն լեզվով գրված լավագույն գրքերից մեկը՝ «Ուլտավորի ճանփորդությունը» գրել է բանտից ազատվելուց հետո, ուր նա ընկել էր իր կրոնական համոզմունքների պատճառով:

Օ Յենրիի հանճարն իրեն դրսևորեց իր կյանքի անուրախ ժամանակահատվածում, երբ նա ապրում էր իր ազատագրված ժամանակահատվածը Օհայո նահանգի Կոլաբես քաղաքի բանտում: Նրա երկրորդ եսը կյանքի կոչվեց համազանցների բերումով: Եվ միանգամայն հասկանալի է, որ նա ամեն ինչից նախընտրեց հասարակության կողմից մերժված դժբախտ հանցագործի կյանքի գեղարվեստական պատկերավորման գրական աշխատանքը:

Չարլզ Դիկենսը սկսել է կոշիկի քսուկի տուփերի վրա գնապիտակներ փակցնելու գործից: Առաջին սիրո ողբերգական ավարտը իր հոգում բացեց անասելի խորություններ դարձնելով նրան աշխարհի մեծագույն գրողներից մեկը: Այդ ողբերգությունն է աշխարհին տվել «Դավիդ Կոպերֆիլդը» և մի շարք այլ գործեր, որոնք կատարելագործում ու հոգեկան հարստություն են պարգևում ընթերցողներին:

Ծննդաբերությունից հետո էլ են Կապլերը կուրացավ, դարձավ խուլ ու համր: Ու, չնայած այդ մեծ դժբախտությանը, նա կարողացավ գրել իր ամուրը քաղաքակրթության պատմության էջերում: Իր ամբողջ կյանքով նա ապացուցեց այն ճշմարտությունը, որ մարդը դեռևս պարտված չէ, եթե նա ինքը չի համարում իրեն այդպիսին:

Ռոբերտ Բյորնը անկիրթ գյուղական պատանյակ էր: Աղքատությունից ընկճված նա այսպես թե այնպես դառնալու էր հարբեցող: Սակայն աշխարհը նրա համար փոխվեց, երբ իր հոգու ներսում սկսեց արթնանալ կեղծամի մտքերը բանաստեղծական ձևերի վերածելու բնատուր տաղանդը, որը վարդաստան կարող է դարձնել տատակափուշ հողը անգամ:

Բեթովենը խուլ էր, Միլտոնը՝ կույր, սակայն նրանց անունները կնոռացվեն միայն մարդկության կործանման հետ միասին, որովհետև նրանք կարողացան ոչ միայն երազել, այլև կյանքի կոչել այդ գեղեցիկ երազանքները:

Ցանկության և ցանկանալին իրական տեսնելու պատրաստակամության միջև կա մեծ տարբերություն: Եթե ձեր մեջ չկա հավատ, ուրեմն դեռ պատրաստ չեք դրան: Եվ, ի վերջո, հիշեք. վեր բարձրանալու, առատություն և բարեկեցություն ցանկանալու համար ավելի շատ կամք և ուժ չի պահանջվում, քան թե աղքատության և պակասության հետ համակերպվելու համար:

Նույնիսկ անհնարինն է հնարավոր

Հաջորդ պատմությունն այս գլխի զագաթնակետն է: Այստեղ են կներկայացնեն ձեզ ամենաանսովոր մարդկանցից մեկին: Նա չունի ականջներ, և բժիշկների կարծիքով դատապարտված էր ողջ կյանքում մնալու խուլ ու համր:

Ես համաձայն չեի բժշկի այդ եզրահանգմանը: Դրա իրավունքը ես ունեի, քանի որ այդ երեխայի հայրն էի: Այդ տեսակետն աստիճանաբար հասունացավ իմ մեջ, սակայն ես դեռևս այն չեի փորձում բարձրածայն արտահայտել՝ պահելով իմ սրտի խորքում:

Ես ասացի ինքս ինձ՝ իմ որդին պետք է լսի և խոսի: Իսկ ինչպե՞ս: Ես վստահ էի, որ գոյություն ունի ինչ-որ միջոց և վստահ էի, որ կգտնեմ այն: Հիշում էի անմահ Էմերսոնի խոսքերը. «Աշխարհը կառուցված է այնպես, որ հանգեցնում է մարդուն հավատի: Եվ պետք է ենթարկվել և ապրել ճակատագրի թելադրանքով անտեսելով ժամանակն ու կորուստները, մինչև Տեր Աստվածը կնկատի ու կխմայր քեզ հետ»:

Աստծու խոսք: Ցանկություն: Չէ՛ որ ամբողջ կյանքում ես ամենից շատ ցանկացել եմ այն, որ իմ երեխան խուլ ու համր չլինի:

Եվ իմ այդ ձգտումից ես երբեք չեմ նահանջել: Սակայն ինչ կարող եմ անել ես: Ես պետք է ներշնչեի այդ ցանկությունը նաև որդուս, փնտրել ճանապարհներ՝ իր ուղեղին հասցնելու լսողությունը առանց ականջների օգնության:

Ես որոշեցի. երեխան կմեծանա այնքան, որպեսզի հնարավոր լինի շփվել նրա հետ, ես անշրջելիորեն կլիցքավորեմ նրա ողջ գիտակցությունը լսելու ձգտումով այն աստիճան, որ բնությունը նույնպես ընդառաջ կգնա դրան:

Ես ոչ որի չէի առում այն մասին, թե ինչ եմ մտածում և ինչ եմ որոշել: Սակայն ամեն օր ես կրկնում էի իմ երդումը. իմ որդին չպիտի մնա խուլ ու հանր: Որդուս աճման և զարգացման ընթացքում տեսնելով, թե ինչպես է արդեն նա վերաբերվում շրջակա միջավայրին, մենք նկատեցինք, որ թույլ լսողություն նա համեմայնդես ունի: Այն տարիքում, երբ երեխաները սկսում են խոսել, նրա մոտ նման փորձ մենք չէինք նկատում: Սակայն նրա պահվածքից զգում էինք, որ երեխան ինչ-որ ծայներ արդեն տարբերակում է: Դա էլ հենց պետք էր մեզ իմանալ:

Ես համոզված էի, որ եթե նա լսում է նույնիսկ շատ թույլ, ապա նրա այդ կարողությունը հնարավոր է զարգացնել: Այնուհետև կատարվեց մի բան, որ ինձ ուղղակի հույսեր ներշնչեց: Եվ դա հայտնվեց ինձ համար բոլորովին անսպասելի մի տեղից:

«Էվրիկա»

Մենք գնեցինք մի ծայնարկիչ: Երբ առաջին անգամ երեխան լսեց երաժշտություն, նա զմայլված շատ կարճ ժամանակում սովորեց այդ սարքավորման օգտագործման ձևերը: Մի օր նա լսում էր սկավառակը երկու ժամ անընդմեջ՝ ատամներով սեղմած պահելով ծայնարկիչի եզրակողը: Սկզբում մենք չհասկացանք նրա այդ մեթոդի կարևորությունը, մինչև չիմացանք ոսկորի ծայնահաղորդման մեծ հնարավորությունների մասին:

Դրանից հետո ես նկատեցի, որ նա լսում է ավելի հստակ, երբ ես շրթունքներով հավում եմ նրա զանգուսկրի հիմնամասին:

Երբ համոզվեցի, որ նա տարբերում է ծայները, ես անհապաղ սկսեցի ներշնչել նրան լսելու և խոսելու ձգտումը: Երբ զգացի, որ ստացի շատ է դուր գալիս քնելուց առաջ լսել հեքիաթներ, սկսեցի հորինել պատմություններ, որոնք նրան վստահություն կարող են ներշնչել, վառել նրա երևակայությունը և ներշնչել լսելու և սովորական մարդ դառնալու մղումը:

Մի պատմություն հատկապես ես պատմում էի ավելի հաճախակի, ամեն անգամ ավելացնելով նոր գույներ և սյուժետային էպիզոդներ: Դրա նպատակն այն էր, որ նրա բնական այդ թերությունը նա սկսի հասկանալ որպես արժեքավոր մի ձեռքբերում: Եվ չնայած իմ այդ ողջ փիլիսոփայությանը, ըստ որի ամեն մի դժբախտ երևույթ իր մեջ պարունակում է նաև համապատասխան չափի առավելության դրական սերմեր, ես /ազնվորեն պիտի խոստովանեմ դա/ ոչ մի պատկերացում չունեի այն մասին, թե ի՞նչ մի արժեքավոր առավելություն կարող է լինել նրա այդ հաշմությունը:

Ի՞նչը կարող է կանգնեցնել փոթորիկը

Հետադարձ մի հայացքով վերլուծելով իրադարձությունները, ես կարող եմ ասել, որ որդուս ձեռք բերած հրաշալի արդյունքները անմիջականորեն հետևանք են իմ նկատմամբ ունեցած նրա անսասան հավատի: Նա երբեք չէր վիճարկում այն, ինչ ես ասում էի նրան: Ես ներշնչեցի նրան այն միտքը, որ նա ակնհայտ առավելություն ունի իր եղբոր նկատմամբ, առավելություն, որը կարող է արտահայտվել տարբեր միջոցներով: Օրինակ այն, որ դպրոցում ուսուցիչները, իմանալով նրա չլսելու կարողության մասին, առանձնահատուկ ուշադրություն և սիրալիություն կարող են ցուցաբերել իրեն: Եվ նա տեսնում էր, որ դա այդպես է: Կամ էլ ես ասում էի, որ երբ նա մեծանա և սկսի թեթև վաճառել /ավագ եղբայրը արդեն զբաղվում էր այդ գործով/, ապա նա հսկայական առավելություն կունենա եղբոր համեմատ նրանով, որ մարդիկ ավելի շատ մանր դրամ կարող են թողնել իրեն տեսնելով իր ձեռներեցությունը և կենսունակությունը՝ չնայած իր ունեցած ֆիզիկական պակասությանը:

Երբ նա արդեն յոթ տարեկանին մոտ էր, երևացին արդեն կանխատեսման մեր մեթոդների առաջին պտուղները: Մի քանի ամիս անընդհատ նա մեզանից թերթեր վաճառելու թույլտվություն էր խնդրում: Սակայն մայրը չէր համաձայնում դրան:

Վերջ է վերջ տղան ամեն ինչը որոշեց ինքնուրույն: Մի օր, երբ մենք նրան թողել էինք տանը աղախնի հսկողության տակ, նա թաքուն խոհանոցի լուսամուտից դուրս էր եկել փողոց, հառան կոշկակարից պարտք էր խնդրել վեց ցենտ և նախնական

այդ կապիտալը ներդրել մինչև ուշ երեկո տևած թերթի առքուվաճառքի գործի մեջ: Հաշվեկշիռը կատարելուց և «բանկիրի» հետ հաշիվները փակելուց հետո նրա մաքուր եկամուտը կազմել էր քառասուներկու պենս: Երբ մենք երեկոյան վերադարձանք տուն, նա վաստակած խոր քուն էր մտել բռունցքներից մեկը ամուր սեղմած:

Մայրը կամաց բացեց սեղմած բռունցքը, վերցրեց փողերը և չկարողացավ զսպել իր արցունքները: Բայց և այնպես՝ լավ առաջին հաղթանակի համար, որը թվում էր անհասանելի: Իմ վերաբերմունքը հակառակ պատկերն ուներ: Ես ամբողջ սրտով ծիծաղում էի, քանի որ համոզվել էի, որ երեխայի մեջ հավատ ներշնչելու իմ համառությունը տվել էր իր արդյունքը:

Առաջին այդ գործարար քայլի մեջ մայրը տեսնում էր փոքրիկ մի տղայի, որը շիսկի ենթարկելով կյանքը, դուրս է եկել փողոց, որպեսզի փող աշխատի: Իսկ ես տեսնում էի համարձակ, պատվախնդիր և ինքնավստահ փոքրիկ բիզնեսմենի, որի ներսում կրկնապատկվել էր հավատը իր նկատմամբ, քանի որ նա զբաղվել էր ձեռներեցությամբ իր սեփական նախաձեռնությամբ և հասել էր հաղթանակի: Դա ուրախացնում էր ինձ, քանի որ այն վկայությունն էր այն ուժեղ կամքի, որ պիտի ուղեկցի նրան իր ողջ կյանքում:

Լսողության խանգարում

Փոքրիկ խուլ տղան սովորում էր դպրոցում, այնուհետև քոլեջում՝ ուսուցիչներին լսելու հնարավորություն չունենալով, եթե նրանք իհարկե չէին գոռում շատ մոտ տարածության վրա: Մենք նրան չտվեցինք խուլների համար նախատեսված հատուկ դպրոց: Մենք թույլ չտվեցինք, որ նա սովորի ժեստերի լեզուն:

Մենք համառություն ցուցաբերեցինք այն հարցում, որ երեխան պիտի ապրի սովորական նորմալ կյանքով, չփվի նորմալ երեխաների հետ: Եվ մենք չնահանջեցինք մեր որոշումներից, չնայած ծայնաված շատ նյարդերի և դպրոցի պաշտոնյաների հետ ունեցած բազում վեճերի:

Երբ տղան սովորում էր արդեն քոլեջում, փորձարկեց մի լսողության սարքավորում, բայց անարդյունք:

Հաջորդ շաբաթ, միանգամայն պատահականորեն, նրա ձեռքն է ընկնում մի նոր ապարատ, որը նա սակայն չի շտապում դեռևս փորձարկել՝ վախենալով հիասթափությունից: Վերջապես տղան որոշեց փորձարկել, հարմարեցրեց սարքավորումը գլխի վրա, միացրեց մարտկոցները և...օ՝ հրաշք, կարծես կախարդական մի փայտիկի օգնությամբ իրականանում է իր ողջ կյանքի երազանքը: Նա լսում է: Եվ այնքան լավ, ինչպես սովորական առողջ մարդը:

Ձայների աշխարհի մուտք գործելուց ստացած անսահման ուրախությանը նա թռչում է դեպի հեռախոսը, զանգահարում մորը և պարզ լսում է նրա ձայնը: Կյանքում առաջին անգամ նա լսում է դասավանդող պրոֆեսորների ձայնը: Առաջին անգամ կյանքում նա կարողանում է ազատ խոսել մարդկանց հետ՝ չստիպելով նրանց գոռալ: Աշխարհը փոխվեց միանգամից:

Առաջին պտուղները բաղելու ցանկությունը շատ մեծ էր, սակայն հաղթանակը դեռևս ավարտուն չէր: Տղային դեռ պետք էր գտնել իր որոշակիորեն նախանշված ճանապարհը՝ իր թերությունը դարձնելով սովորական բնական մի կարողություն:

Օ, սիրելի ձայներ

Դեռևս լավ չհասկանալով կատարվածի ողջ կարևորությունը, նոր աշխարհի մուտք գործելու երջանկությամբ տարված՝ նա մի նամակ է գրում լսողության այդ սարքավորումը արտադրողին, որտեղ խանդավառությամբ պատմում է իր փորձի մասին: Այդ նամակն ինչ-որ ձևով հետաքրքրում է ձեռնարկության ղեկավարին, որն էլ հրավիրում է նրան Նյու-Յորք: Երբ նա շրջում էր ֆաբրիկայում և զրուցում գլխավոր ինժեների հետ, մի փայլուն միտք հանկարծակի ծառագայթում է նրա ուղեղում: Համեմայն դեպս հենց այդ ծառագայթող միտքն էլ նրա բնատուր թերությունը վերածում է առավելության, որը հետագայում բերում է նրան եկամուտներ՝ ի բարոություն նաև հազարավոր դժբախտ մարդկանց:

Նա եկավ այն մտքին, որ դեռևս առանց լսողական սարքավորման ապրող միլիոնավոր խուլների կարող է օգնել այս կամ այն կերպ ներկայացվելիք իր վերափմաստավորված կյանքի պատմությունը:

Մի անմահ ընթացքում նա լարված ուսումնասիրում և վերլուծում էր լսողական սարքավորումներ վաճառելու սեփական համակարգը՝ մտածելով ու գտնելով նոր ձևեր՝ կապվելու աշխարհի

խուլ մարդկանց, որոնց հետ նա կցանականար կիսվել իր նոր աշխարհընկալման խնդիրներով: Այնուհետև նա կազմեց երկու տարվա մի ծրագիր: Երբ այդ ծրագիրը նա ներկայացրեց ֆարբիկայի աշխատակիցներին, նրան անմիջապես ընդունեցին այնտեղ աշխատանքի իր ծրագրերն իրականացնելու նպատակով:

Երազու՞մ էր արդյոք այդ ժամանակ նա այն մասին, որ իր այդ ճակատագրական քայլով նա հույս և խանդավառություն կարող է բերել հազարավոր խուլ մարդկանց, որոնք առանց իրեն կարող էին դատապարտված մնալ հավերժ խլության:

Ես մի րոպե անգամ չեմ կասկածում, որ եթե նրա մայրն ու ես չկարողանայինք մեր որոշակի ուղղորդությունը տալ նրա ճակատագրին, ապա Բլեյերը կարող էր մնալ խուլուհամար ամբողջ իր կյանքի ընթացքում:

Երբ ես իմ ամբողջ սրտով ու կամքի ուժով վերակենդանացնում էի նրա մեջ լսելու խոսելու և ապրելու մեծ ցանկությունը, ինչպես այն մյուս սովորական մարդկանց մոտ է, արդյո՞ք իմ միջոցով բնությունը չտվեց նրան այն ներքին ազդակը, որը հետո ստիպեց նրան կամուրջ ձգել խլության այն ծովի վրայով, որն անջրպետում էր նրան արտաքին աշխարհից:

Իրականում հենց մեծ կիրքը կարող է գտնել այն զարմահիրաշ ուղիները, արատը դարձնելով ֆիզիկական բնական կարողություն: Բլեյերը ցանկանում էր լսել, և նա ահա լսում է: Նա ծնվել էր մի արատով, որն ուրիշ, պակաս նպատակասլաց մեկին կարող է միայն փողոցում մատիտներ վաճառելու հնարավորություն տալ:

Այն սուտը, որը նրա փրկության համար ես ներշնչեցի նրան (որ իր արատը կարող է դառնալ նրա մեծագույն արժանիքը) միանգամայն ճիշտ դուրս եկավ: Հիրավի չկա մի արգելք, որը չհաղթահարի անմոռաց մղումի, ձգտումի հետ միաձուլված հավատը:

Եվ դա հասանելի է բոլորին:

Անպարարություն կուլիսների ետևում

Տիկին Շուման-Յայնկի թերթային կենսագրականներից վերցված մի փոքրիկ հատված տալիս է մեզ այդ անսովոր կնոջ և երգչուհու խլացուցիչ հաջողությունների բանալին:

«Իր հաջողությունների նախաշեմին տիկին Շուման-Յայնկը գալիս է Վիեննայի թագավորական օպերայի տնօրենի մոտ, որպեսզի վերջինս լսի իրեն: Մի հայացք նետելով անշնորհք և աղքատիկ հագնված աղջկան, նա հեզանքով բացականչում է. «Այդպիսի հայացքով և անշուք տեսքով ինչպե՞ս կարող եք դուք հաջողություն սպասել օպերայում: Իմ սիրելի աղջնակ, հրաժարվեք այդ մտքից: Ավելի լավ է՝ զմեք մի կարի մեքենա և անցեք գործի: Դուք երբեք էլ չեք դառնա երգիչ, թեկուզ հավերժություն անցնի»:

Հավերժությունն, այո, շատ է հեռու: Վիեննայի թագավորական օպերայի տնօրենը անշուշտ շատ բան գիտեր երգի տեխնիկայի վերաբերյալ: Սակայն նա քիչ բան գիտեր մարդու անհուն ցանկության ուժի մասին, երբ այն դառնում է ապրանք-գաղափար: Այլապես նա այդքան հեշտորեն չէր որակավորի հանձարեղ երգչուհուն՝ փակելով նրա առաջ բոլոր դռները:

...Տարիներ առաջ իմ գործընկերներից մեկը լուրջ հիվանդացավ: Նրա առողջական վիճակը գնալով վատանում էր... և, ի վերջո, որոշեցին նրան վիրահատել: Այնուամենայնիվ, բժիշկը զգուշացրեց նաև ինձ, որ գրեթե ոչ մի տարբերակ չկա, որ նա կապրի դրանից հետո: Սակայն հիվանդն այդպես չէր մտածում: Վիրահատարան տանելուց առաջ նա ինձ շնջաց. «Չմտածեք, չե՛ք: Ես այստեղից դուրս կգամ մի քանի օր հետո»: Այս խոսակցության ներկա գտնվող բուժքույրը նայեց ինձ՝ դեմքի ցավալի արտահայտությամբ: Բայց հիվանդը ապրեց:

Երբ ամեն ինչ արդեն մնացել էր անցյալում, բժիշկն այսպես ասաց. «Նրան փրկեց ապրելու իր մեծ ձգտումը, ուրիշ ոչինչ: Նա կենդանի չէր մնա, եթե համակերպվեր մահվան հետ»:

Ես հավատում եմ հավատի և ձգտման մեծ ուժին, քանի որ տեսել եմ՝ ինչպես է այդ մեծ ուժը ոչնչության վիճակից բարձրացնում մարդկանց դեպի իշխանություն և հարստություն, ես տեսել եմ՝ ինչպես է այն փրկել դատապարտյալներին՝ ոգեմիջնորդի նման վերակենդանացնելով նրանց անգո և դժբախտ իրավիճակներից, ինչպես այն իմ որդուն պարզեց սովորական մարդկային երջանկություն չնայած այն բանին, որ բնությունը մեր աշխարհն էր ուղարկել նրան առանց ականջների:

Բնությունը... Նա օգտվում է տարօրինակ, հզորագույն և անբացատրելի միջոցներից /յուրօրինակ գիտակցության քիմիա/ բնությունը, որ երբեք չի ընդունում «անհնարին է» հասկացողությունը և չի ցանկանում հասկանալ «անհաջողություն» ասած միտքը:

Նշագրման արժանի մտքեր

- Երբ ցանկությունը հաղթանակի համար կենտրոնացնում է բոլոր ուժերը, ձեզ պետք չեն արդեն նահանջի ուղիները. հաղթանակն ապահովված է:

- Այս գլխում արժարժված վեց սկզբունքները ցանկությունը կարող են վերածել փողի: Էնդրյու Կարնեգիի դեպքում այդ փողի չափը 100 000 000 դոլլար էր:

- Անհաջողությունը հաղթանակի վերածելու ձգտում: Դրա օգնությամբ է կառուցվել աշխարհի ամենամեծ հանրախանութը՝ տառացիորեն ավերակների վրա:

- Առանց ականջների ծնված երեխան սկսեց լսել: Ոչ մի հնարավորություն չուներ չլինել դարձավ հայտնի օպերային երգչուհի: Բժիշկների կողմից մահվան դատապարտված մարդը վերակենդանացավ: Բնության անհմանալի, թաքուն, մեզ համար անհասկանալի այդ «գիտակցության քիմիա» անվանվող հնարավորություններին տիրապետելու ընդունակությունն էլ օգնել է այդ մարդկանց:

Գիտակցությունը չի ճանաչում ոչ մի արգելք, բացի նրանցից, ինչը մենք կընդունենք:

Շարունակելի

Ռուսերենից թարգմանեց՝ Կորյուն ԲԱՂՂԱՍԱՐՅԱՆԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՓՅՈՒՌՔԸ ՏՆՕՐԻՆՈՒՄ Է 500 ՄԻԼԻԱՐԴ ԳՈԼԱՐ

Աշխարհում այդքան է սփյուռքահայերի տնօրինած կապիտալի չափը, հաղորդում է ԱՌԿԱ գործակալությունը: Այդ տեղեկության աղբյուրն, ըստ ԱՌԿԱ-ի, ՀՀ նախկին արտգործնախարար Րաֆֆի Հովհաննիսյանն է:

Նրա խոսքով, այդ փողի մեկ տոկոսն էլ Հայաստանի տնտեսության մեջ ներդնելու պարագայում արդյունքը կլինի ակնհայտ: Իսկ սփյուռքի ներդրումները խրախուսելու համար, ըստ Րաֆֆի Հովհաննիսյանի, անհրաժեշտ է ամրապնդել Հայրենիք-Սփյուռք կապը:

ՀՀ նախկին արտգործնախարարը մասնավորապես ակնարկել է երկբաղաբաղության իրավունքի մասին, մշելով որ տարբեր երկրներում կան հայեր, ովքեր ունեն Հայաստանի քաղաքացիություն ձեռք բերելու և ներդրում կատարելու ցանկություն:

ՊԼԱՏՈՆԸ ԲԱՐԵԿԱՍՄԷ, ԲԱՅՑ ՃՇՄԱՐՏՈՒԹՅՈՒՆ ԵՆ ԱՎԵԼԻԹԱՆԿԷ

Ժամանակին կոմկուսի Կրասնոդարի երկրկոմի առաջին քարտուղար Սերգեյ Ֆյոդորովիչ Մեդունովը հրապարակավ հայտարարեց, որ երկրամասում մշտապես գրանցված ապրում են 1,5 մլն հայեր: 15 տարում հայերի թիվը երկրամասում աճել է: Այնպես որ, ներկայիս նահանգապետը կամ անտեղյակ է, կամ էլ անտեղյակ է ձևանում հայերի իրական թվին: Պետք է ենթադրել, թե գիտի, բայց չի ուզում, որ հայերը շատ լինեն: Ուստի մշում է ծիծաղելի թիվ՝ 250-300 հազար: Նման սուտն այլատյացության բարձրագույն դրսևորումն է: Այլատյացության մասին իրեն հարցրեք. ինքն ամենաառաջին այլատյացն է: Մենք չենք մոռացել նրա այն խոսքերը, թե «յան», «շվիլի», «օղլի» մասնիկներով ավարտվող ազգանունների տերերը «մեր քաղաքացիները չեն»: Ռուսաստանի՝ Հայաստանի պատմական դաշնակիցը և ռազմավարական գործընկերը լինելու պատճառով մենք չպետք է հրաժարվենք ճշմարտությունից:

Արամ ՄՈՍՉՅԱՆ, Աղլեր

Կորյուն ԲԱՂՂԱՍԱՐՅԱՆ

ԱՆՏԱՌԱՊԱՀԸ

Տաք աշնանային երեկո էր, երբ Մեհրաբը հանգիստ վերադառնում էր իր հսկողության տակ գտնվող անտառային տեղամասից, որն ինքը, չգիտես ինչու, «դաչա» էր կոչում: Գրպաններն ու փոքրիկ տոպրակը լիքն էին ընկույզով ու վայրի տանձով: Տարվա այդ եղանակին, երբ դեռ անծրևները չեն սկսել, հնձորուտ գետն այնպես է բարակում, որ քարերի վրա թռչելով, կարելի է քայլել նաև գետի երկայնքով: Մեհրաբն այդպես էլ արեց՝ ոչ իհարկե հարմարությունից: Փափուկ ու անաղմուկ սալ քարերի վրայով անցնելով նա ուսումնասիրում էր կարմրախայծի ծվարման անցքերն ու թարփ դնելու տեղերը:

Մոտենում էր արդեն զորամասին և այդ պատճառով շեղվեց գետի հունից ու քայլեց իր անենոյա արահետով: Քիչ ներքևում առաջին զինվորական պահակակետն էր: Նա անգիր գիտեր՝ որտեղ է կանգնում ժամապահը, և, մոտենալիս հեռվից կանչեց: Հոնի ծառի ետևից դուրս եկավ ավտոմատավոր զինվորը՝ բերանից հոնի կորիզները դուրս թափելով:

Մեհրաբը զորամասի բոլոր զինվորներին ճանաչում էր ոչ միայն անուններով, այլև մականուններով ու ծննդյան վայրերով: Ամենաքիչը՝ օրը երկու անգամ նա անցնում էր զորամասով՝ մեկ առավոտյան իր «դաչան» բարձրանալիս, մեկ էլ երեկոյան՝ այնտեղից վերադառնալիս: Երբեմն զիջերում էր զորամասում մայրաբաղադրից ծառայության եկած սպաներին տրամադրված կացարանում:

Ժամապահ զինվորը լայն ժպիտով մոտեցավ: Մեհրաբը գրպաններից ընկույզ ու վայրի տանձ հանեց ու լիքը լցրեց պարզած բուռը՝ փոխարենը ստանալով երկու հատիկ ճերմած «Պրիմա»:

- Հետո կծխես, - ասաց Մեհրաբը ծխախոտի հատիկները խնամքով ուղղելով ու գրպանը տեղավորելով:

Այդ պարզ ապրանքափոխանակությունը Մեհրաբի համար ծխախոտ ձեռք բերելու միակ ձևն էր, իսկ նա, հարկային մարմիններից չտուժելու համար երևի, միտք անգամ չէր հղանում գոնե ինչ-որ չափով ընդլայնելու տնտեսական այդ գործունեության մասշտաբները:

Ջորամասից լավում էր ԵՄՊ-ի շարժիչի հոնոյունը: Մեհրաբը գուշակեց տարվա մեջ այդ մեն-միակ անգամը մեքենան գործի գցելու շարժառիթը: Եվ չէր սխալվում:

- Արի, Մեհրաբ, արի քեզ մի ձեռք աֆիցերսկի ֆորմա տամ, - կանչեց հրամանատարը:

- Վայ դու շատ ապրես, հրամանատար ջան: Էլի թե դուք ինձ օգնեք:

- Միշա, - կանչեց հրամանատարը, - Մեհրաբին մի ձեռք նոր աֆիցերսկի ֆորմա տուր, էս մարդն էլ զինվորական ա, ինչ տարբերություն:

- Էդ երեսունհինգ տարվա անտառապահ ես, բա ձեր հիմնարկը չի կարու՞մ քեզ համազգեստով ապահովի, - բողոքեց Միշան:

- Տալը տալիս են, Միշա ջան, համա՞ շատ ուշ-ուշ:

ԵՄՊ-ը վարում էր ենթասպա Պաշուն: Գլուխը վերևի անցքից հանել, տանկիստի ականցակալներով զլխարկը դրած՝ նա բղավում էր զինվորների վրա: Հետո, շարժիչի հոնոյունն ուժեղացնելով, մեքենան զգույշ մոտեցավ հսկայական ընկուզենուն ու, թափը արագացնելով, առջևի գրահի բուք մասով հարվածեց հաստ բնին: Կարկուտի պես ցած թափվող ընկույզի խշշոցն ու զինվորների իրարանցումը մի պահ խլացրին շարժիչի ձայնը: Պաշուն մի անգամ էլ ետ գնաց ու հարվածեց ընկուզենուն: Խշշոցը կրկնվեց, մի քիչ ավելի թույլ:

- Լա՛վ ա, - ձեռքը բարձրացնելով մեքենան իր տեղը կանգնացնելու նշան տվեց հրամանատարը:

Չինվորներն ու սպաները մրջյունների պես խառնվել էին իրար:

- Պլանը՝ երկու մեշոկ, - գոռաց հրամանատարը բերքահավաքը ղեկավարող Պաշույին ու Մեհրաբին Միշայի հետ հրավիրեց իր առանձնասենյակը:

- Ա, իմ ձեռքը որ լիներ, քեզ Նոբելյան մրցանակ կտայի, - ասաց Միշան հրամանատարին:

Հրամանատարը խեթ մայեց Միշային չէր շտապում պատաս-

խանել. «Էլի մի շաշ բան մտածած կլինի»:

- Էդ ընչի որ, - հետո հարցրեց զուշանալով:

- Չինվորական տեխնիկան խաղաղ նպատակներով օգտագործելու համար:

Քրքիջը բռնեց բուլոբին:

- Այ սատկես դու, հա, Միշա, - ձեռքերն իրար էր խփում Մեհրաբը:

- Ա, սա ակադեմիկոս ա, ամեն ինչ գիտի, է, - Միշային գովեց հրամանատարը:

Պահեստապետը հասցրեց բերել նոր համազգեստը, որի պատճառած ուրախությունից Մեհրաբը չնկատեց առանձնասենյակում, հենց հրամանատարի սեղանի ետևում նստած երիտասարդին:

Հետո ուշացումով նկատեց ու բարևեց:

- Լավ էլ հաստ կտոր ա, պինդ:

- Էդ բարով մաշես, լավ: Նստի: Մեհրաբ ջան, էս մարդին մեր գնդապետն ա ուղարկել, - գլխով երիտասարդի կողմը նշան արեց հրամանատարը, - երկու ավտո լորու փետ պիտի տանք սրանց: Հրաման ա, ախպեր ջան, ինչ անենք:

- Է, տանք, հրամանատար ջան, բան չունեն ասելու, բայց գոնե կտի համար թող թուղթ բերեն մեր պետից, էն մյուս կեսն էլ մեր լավությունը թող լինի:

- Թուղթը հարց չի, քեռի ջան, - խոսեց երիտասարդը: - Էդ փայտը էնպիսի մարդու համար է, որ կարանք ամբողջ էս անտառները կտրելու թուղթ էլ բերենք: Հարց չի: Երկու ավտո փետ ա պետք ու երկուսի համար էլ թուղթը կբերենք, մենակ թե լավ փայտ լինի ու էդ կտրելն ու բարձելն էլ էլի ձեր վրա:

- Դե, ... ավելի լավ, որ ..., - կմկմաց Մեհրաբը՝ երիտասարդի խոսելու տոնից շփոթված, - Դե...որ...

- Ինչքան զինվոր որ պետք ա, կտամ: Մենակ թե, Մեհրաբ ջան, գիտես ինչ, էս մարդու աչքը էն Վարդանի աղբրի գլխի լորենու վրա է, էն, որ չորս մարդով հազիվ ենք բուռը գրկում: - Հետո դառնալով Միշային, - Էդ ծառը հազար տարեկան ա, է, վաթսուն խորանարդ փետ կտա էդ ծառը:

- Էդ արդեն լինելու բան չի, հրամանատար ջան: Էդ ծառը կարմիր գրքի մեջ ա գրած ու նկարած: Դա մենակ իմ ու քո ծառը չի, ախար...

- Մեհրաբ քեռի, գիտես, որ ճամփեքը լավը չեն, մեքենաները շատ վերև չեն կարող բարձրանալ: Էդ ծառը հարմար է, ասինք՝ միանգամից երկու մեքենան էլ կլցնենք, չարչարանքն էլ քիչ կլինի: Թե որ վերև ելնենք, մեր գործը երկու-երեք օրով ձգվելու ա:

- Հատատեղին էդ ծառից հեռու չի, իմ ախպեր, ճամփեն էլ վատը չի, կբարձրանան: Լավ ա իմ գլուխը կտրեք, քան թե էդ ծառը, մատաղ լինեն ձեզ:

- Էժան ա ուզում պրծնի, - խոսքի մեջ ընկավ Միշան, - Էդ գլուխդ որ կտրենք, բա էս անտառներին ո՞վ ա տիրություն անելու:

- Իմ աշխատանքը կոպեկի արժեք չի ունենա, թե որ էդ ծառը կտրեն: Էդ մեր բնության զարդն ա, մեր հպարտությունը:

- Պա՛, պա՛հ, պա՛հ: Էս ենք, է, մենք, մեր խասյաթն ա է սա, էդ ծառը՞ պիտի հպարտանանք, ինչ ա, այ քեռի ջան, - վրդովվեց երիտասարդը: - Մարդիկ տիեզերք են թռչում, օվկիանոսների հատակն են ուսումնասիրում, իսկ մենք՝ արի էս ծառով հպարտանանք: Գործ պիտի անենք, գործ, և ոչ թե էդ մի հազար տարեկան ծառով թիթիգանանք:

Մեհրաբն ուզում էր ասել, թե՛ բա ծառ կտրելը՞ թիթիգանանք, բայց չկարողացավ, ինքն էլ փոշմանեց իր ասած «հպարտանալ» բառից և հրամանատարի չեզոք դիրքից զգաց, որ երիտասարդը կարևոր մարդ է, ու ինքն էլ լռեց:

- Դե լավ, մեքենաներով կգանք՝ էն ժամանակ կերևա, - ասաց երիտասարդն ու վեր կացավ:

Մեհրաբը եռում էր ներսից, մտածեց, որ ինքը հետո շատ կփոշմանի, եթե ոչ մի բան չասի հիմա:

- Ես ձեզ հարմար հատատեղի ցույց կտամ: Էդ ծառը մտիցդ հանի, տղա ջան: Թե որ կտրելու հրաման էլ տան, էս հրացանս կառնեն կպառկեն ծառի տակ ու չեն թողնի: Այ, ծիշտ են ասում...

երիտասարդը ու նրա ետևից էլ հրամանատարն ու Միշան սրտանց քրքջացին ու դուրս եկան հյուրին ճանապարհելու: Երկու-երեք րոպեից երկուսն էլ ներս եկան:

- Տո, լեզուդ քեզ քաշի, էլի, - ընկերավարի Մեհրաբի վրա հարծակվեց Միշան: - Բերանդ կրա՞կ ա ընկել, ինչ ա: Էս բանակ ա, Մեհրաբ ջան, ինչ որ ասեն՝ պիտի ասես есть: Հետո դու քո ուզածն արա, ախպեր ջան:

- Ես էլ ասի, որ էդ ծառն ափսոսա, - արդարացավ հրամանատարը, - ասավ թե՛ ախր ճամփեքը թաց են, էդ երկար մեքենաները վերև չեն բարձրանա: Ասի՛ մեկ ա մեր զինվորներն են գործը անելու, չէ, տասի փոխարեն քսան զինվոր կտամ, երեսուն: Լավ ասեց, կզանք, էն ժամանակ կերևա:

Քոլազրի արևկող լանջերից մեկի վրա Մեհրաբի բինեն էր: Ընկուզենիների պուրակի ետևում, երիտասարդ հացենիների տակ կանգնած փայտաշեն մի տնակ էր այն, որ փոքրիկ նախամուտքով բաժանվում էր երկու մասի: Աջ մասում անասուններն էին կովերը, հավերը ու մի քանի փոքրիկ գոճիներ: Չախ մասում քնում էին Մեհրաբն ու իր կինը, որտեղ երկաթյա երկու մահճակալ էր, մի սեղան ու մի քանի աթոռներ: Մահճակալների տակ պահածոյի ապակյա ամաններ էին, որոնք ամառվա ընթացքում լցվում էին մոշով, հոնով ու ընկույզով՝ աշնանը գյուղ տեղափոխվելու համար: Խոհանոցը դրսում էր՝ երկաթյա ուղղանկյունի ոչ մեծ վառարան, աջ մասում, փոքրիկ հարթության վրա կոշտ տախտակներից սարքած մի սեղան՝ իշոտնուկներով:

Տաք աշնանային կիրակնօրյա առավոտվա մեջ կովերը դանդաղ գլուխներն օրորելով իջնում էին հնձորուտ գետի ափ: Մեհրաբն էլ չէր շտապում ու սովորականի պես սուլոցներով ու փայտը պատեցնելով չէր արագացնում կովերի ընթացքը:

Գիշերվա հորդ անձրևից հետո նոր դեղնել սկսող անտառը փայլում էր արևի տակ: Այդ ֆոնի վրա ընդգծվում էին հատկապես տանձենիների ու ակացիաների կարմիր կատարները:

Կովերն անշտապ իրենց ջուրն էին խնում հնձորուտի ափից, իսկ Մեհրաբը քարին նստած ու դեմքը Քոլազրի ձորի մի ծայրից բարձրացող արևին պարզած ու աչքերը փակած մտմտում էր սկսվող օրվա ընթացքը. հիմա կբարձրանա բինեն, կովերին կթողնի ընկուզենիների պուրակում արածելու, հանգիստ կսկսի կըտրտել դեռ կիսամութին մորթած խոզի միսը, ահա ներքևում կլսի ինքը որդու մեքենայի շարժիչի զվվոցը, մեջքը կուղղի, կնայի ներքևից դեպի իրեն վազող թռուների կողմը ու ձեռքերը լայն բացած կզրկի առաջինը իր վզից կախված փոքրիկ Մեհրաբ թռանը...

Մեհրաբը կանգնեց, կոկորդային ինչ-որ ձայնով ազդարարեց ջրի ավարտն ու ձեռնափայտը պտտացնելով քայլեց կովերի ետևից՝ այս արևատ օրվա վայելքն սկսելուն ընդառաջ:

Տիկին Լիդան տնակի փոքրիկ բակը ավել-ալլալացրել էր արդեն: Մեհրաբը տնակի ետնամասում եղած փայտի կույտից խորոված կրակի համար ջուրում, դուրս էր գցում կաղնու ու կեչու կտորտանքներ, երբ լսեց մեքենայի շարժիչի ձայնը: Մեջքը ուղղեց, ականց դրեց: Ապա թողեց իր աշխատանքն ու առաջ եկավ, կանգնեց տնակի դիմաց, որտեղից երևում էր զորամաս բարձրացող մեքենայի ճանապարհը:

- Ես փետ տանելու համար են գալիս, - ասաց Մեհրաբը սեղանի մոտ կանգնած կնոջը:

Մեքենայի ձայնն ուժեղացավ, և երկու-երեք րոպեից արդեն ներքևի ճանապարհով դեպի զորամասի կողմը բարձրացան երկու բեռնատար մեքենաներ՝ երկար թափքերով:

Տիկին Լիդան զարմանքով ու կասկածանքով նայեց Մեհրաբին, որովհետև փայտի եկող մեքենաները սովորաբար կանգնում էին Մեհրաբի տնակի մոտ, ցույց տալիս նրան կտրելու իրավունք սովոր կանաչագույն թուղթը և հարցնում հատատեղիի ճանապարհը: Վերջում էլ Մեհրաբին հրավիրում էին կեսօրվա մոտ գալ իրենց մոտ՝ հացի:

Մեհրաբը փութով դեն նետեց թեթև չուստերն ու հագավ անտառ գնալու իր պինդ կոշիկները: Մեքենաներից մեկի թափքի մեջ կանգնած մարդիկ անծանոթ էին Մեհրաբին, իսկ վարորդի կողքին նստած երիտասարդին նա ճանաչել էր, և երկու օրվա վաղեմության խոսակցությունը հրամանատարի սենյակում նա հիշեց նորից մեկ ամ մեկ:

- Ես ելնեմ... ու գամ շուտ, - բրեզենտե բաճկոնը վերցնելով ճամփա ընկավ նա:

Իր տնկած ընկուզենիների պուրակով Մեհրաբն արագ-արագ իջավ գետի ափը ու կարճ արահետներով քայլեց զորամասի ուղղությամբ: Տեղ-տեղ գրեթե վազում էր ու դրանից, երևի, քրոտիկներ միանգամից բռնեց մարմինը: Կողքը սկսեց սուր ծակել, և մի ծառի տակ կանգ առավ շունչ քաշելու: Շտապելու հետ մի տեսակ տագնապ էլ էր ընկել սիրտը: Ամբողջ կյանքում այդ ճանապարհը Մեհրաբն անցել էր խաղաղ սրտով, անշտապ, աջ ու ձախ ուշադիր նայելով ու ձեռքը ծառերի բներին քսելով:

Կես ժամ հետո նա արդեն զորամասում էր: Մեքենաներն այնտեղ չէին: Քրտնաթոր մտավ հրամանատարի սենյակը:

- Հասի դրանց ետևից, Մեհրաբ, դրանք անաստված մարդիկ են, էն ծառը կկտրեն, ես գիտեմ, - ասաց հրամանատարը: - Տար մի հարմար հատատեղի ցույց տուր, թող կտրեն, էնպես որ մեր զինվորներն էլ քիչ չարչարվեն:

Մեհրաբը մի ծխախոտ խնդրեց հրամանատարից ու, կպցնելով, դուրս եկավ:

Ճանապարհը տեղ-տեղ գետի կողքին քսվելով՝ ոլորպտույտ ձգվում էր վեր:

Մեհրաբը գնում էր իր իմացած կարճ արահետներով: Թեքու-թյունն աստիճանաբար մեծանում էր, շունչը փչում էր արդեն: Արագ քայլելուց ծնկներում դող էր առաջացել: Կանգնեց՝ շունչը տեղը բերելու համար. ծնկների դողն ավելի ուժեղացավ: Ինչ-քան էլ արագ գնա, քսան րոպե կտևի, մինչև Վարդանի աղբյուրին հասնելը: Ուղեղը պայթում էր լարվածությունից, բայց ոչ մի ելք չկար. պիտի գնա, պիտի հասնի, ուրիշ ոչինչ: Հետո մտածեց, որ կարճ արահետներով գնալը սխալ է՝ շատ է սայթաքում և թեքությունն էլ մեծ է. թեքվեց մեքենայի ճանապարհի կողմը: Քարերի վրա թռչելով անցավ գետը ու, գետինը չանգռելով ու ճյուղերից քաշելով, դուրս եկավ ճանապարհը: Միանգամից սուր փշի պես աչքին կպավ մեքենայի անիվների հետքերը: Ուզեց թափ առնի՝ երբ մի ձայն միանգամից մեխեց նրան ճանապարհին: Բերանը մնաց կիսաբաց, ականջները սրեց ու գլուխը թեքեց ուսին. նոր գործի գցած բեռնազստողի տզզոցը պարզ հասնում էր նրա ականջին: Քայլեց առաջ: Մի քանի րոպեից լսվեց նա երկրորդ բեռնազստողի տզզոցը: Իր համար պարզ էր, որ ձայնը Վարդանի աղբյուրի կողմից է գալիս: «Ես ձեր...», - ուզեց գոռալ Մեհրաբը, բայց ձայնը ուժ չունեց ու ձեռքերն էլ թուլացել, կախվել էին: Սկսեց քայլել, փորձեց ավելի արագ... Ջզաց, որ սողոցներն արդեն գործի են անցնում. ծառը կտրելիս ձայնը մի տեսակ փոխվում է: Ահա երկրորդ սողոցն էլ անցավ գործի: Մեհրաբը պարզ զգաց ինչպես սողոցի շղթան դանակի հետ խրվեց լորենու բնի մեջ: Ահա... երկրորդն էլ... շարժիչի ձայնը ավելի խուլ էր հնչում, դանակը խրվում էր ավելի ու ավելի խորը: Մի որոշ հատվածում Մեհրաբը վազեց: Երբ սողոցների ձայնը թուլանում էր աշխույժ խոսակցությունների ձայնը էր հասնում ականջին: Բայց գոռալն անհմաստ էր, որովհետև ձայնը պարզապես դուրս չէր գալիս կոկորդից:

Մարդիկ սողոցները աշխատեցնելով շրջապատել էին ծառի բունը: Եվ Մեհրաբին թվաց, որ լորենին աչքերով իրեն է որոնում այդ պահին, իսկ ինքը թուլացել կանգնել է, չի կարողանում շարժվել: Լորենին իրեն է փնտրում, ափսոս, որ լորենին ձայն չունի, թե չէ կկանչեր...

Սողոցները եռանդով տզզում էին, խրվում ծառի բունը: Մեհրաբը շունչը փչում էր արդեն, պագեց ճամփամուտի մի քարի տակ, ձեռքերը դրեց փորին, կուչ եկավ: «Սեպը հանեցին երևի», - մտածեց Մեհրաբը, ծնկեց քարի կողքին ու ձեռքերով հենվեց խոնավ թմբին: «Սեպը հանեցին արդեն, հիմա արդեն կանցնեն ետևից»: Ուզեց վեր կենալ: Ու այդ պահին հենց հուժկու տնքոցի պես մի տրաքոց լսվեց ծորում ու խփվեց Մեհրաբի ականջներին: Այդ ձայնի հետ իր ներսում էլ մի կապ տրաքոցով փրթվեց ու թուլացրեց իրեն...

Հետո Քոլազրի ձորում լսվեց ձայնունների շարանն ու լորենու տապալման շառաչը... Անտառի ծառերը սարսաղցին մինչև վերջին տերևը ու դողալով վայր թողեցին առաջին կիսադեղին տերևները:

Մեհրաբն այդ ձայնը չլսեց, միայն այնպես թվաց, որ հագարամյա լորենին իր ամբողջ ծանրությամբ փլվեց իր ուսերին բերանքսիվայր շարտելով իրեն գետին:

Մի պահ միայն, մի երկու վայրկյան միայն... որից հետո հագարամյա լորենուց նորից վերականգնվեց Քոլազրի ձորում: Եվ այդ լռության մեջ հնձորուտի թուլ խշշոցը այնպես անվորով ու այնպես հանգիստ՝ ասես լորենու տապալման շառաչը ոչ լսել էր, ոչ էլ տեսել:

Ашот САГРАТЯН

Повстречались две собаки,
Изготовились для драки.
- Задавлю тебя, гав-гав, -
Рывкнул таксе волкодав.
- Ты насчет меня не прав,
Я зубаста, волкодав,
Неказиста только с виду,
Я не дам себя в обиду...
Тут промчался кролик мимо:
- Это невообразимо!
Вы ж породистые псы!
Дружно сдвинули б носы
Да пошли гулять по парку,
У детей для вас подарки
Могут случаем найтись...
Как бы кролику спастись?!
Две собаки в восемь ног
Погнались за ним. Но бог
Миротворца уберег:
Дал в норе ему укрыться.
- Такса, как не разозлиться?!
- Ты опять, поди, не прав,
Хоть и грозен, волкодав.
Что нам грызться, в самом деле?
Склоки, знаешь, надоели.
К детворе идти пора
Стражам нашего двора,
Чтобы пришлые собаки
Не затеяли там драки,
Малышей не напугали...
Кролик прав был. Мы не знали.

Лягушата на болоте
С превеликою охотой
Затянули: -Ква-ква-ква мы!
Аист вышел на охоту
И протопал по болоту.
Вот какой конец случился
у простейшей драмы.

Стрекоза к воде слетела:
Отражением своим
В зеркале воды хотела
Любоваться, слиться с ним.

Да была неосторожна:
Поглотил ее поток...
А, наверно, было б можно
Осторожней быть чуток.

Кабан, кормясь под дубом желудями,
Решил порыться под его корнями:
А вдруг найдет что повкуснее там...
Уж если на ветвях растет такое?!
Кто может помешать его мечтам?..
Был тот кабан упрям и твердолюб,
Упорно рыл и расширял подкоп,
И своего добился... Вот те на!
Подкошен, дуб упал на кабана.

Природа создала гиену,
Такую падкую до падали,
Чтоб люди знали жизни цену
И чтобы слабые не падали.

Жираф, на всех взирая свысока,
Случилось как-то раз споткнулся,
Но чудом устоял и смачно чертыхнулся:
- Тут под ногами столько мелюзги,
Не наступить кому бы на мозги!..
- Кончай витать в заоблачных высотах,
У каждой твари здесь свои заботы.
Что из того, жираф, что вышел ростом?!
Укоротить тебя и случай может просто:
Недолго завтра оступиться
и очутиться в яме,
Тогда ты съеден будешь муравьями...
Коль время милует тебя пока,
Кончай валять, приятель, дурака.

Жил в реке огромный сом,
Для сомихи строил дом,
По усы зарывшись в ил.
Строил, не жалея сил.
Взбаламутил как-то воду,
А на лодке плыл рыбак,
Он рыбачить был мастак:

Тотчас удочку закинул,
Там наживка на блесне.
Сом свою работу кинул:
Шла еда, ну как во сне...
Да не тут-то было, сом
На крючке забился... Бломмм!!!
Тащит лодку за собою.
Но потом, смирясь с судьбою,
Всплыл и, тотчас оглушен,
Понял, как ошибся он,
Получив удар остроги...
Вспомнил: дом-то не достроил,
И хотел пойти ко дну,
Осознав свою вину...
...Сом с рожденья был обидчив.
А рыбак свою добычу
Ловко в лодку заволок.
Вот и был сому урок.

Как-то раз один прохвост
Вырвал ящерице хвост
И пошел, собой довольный.
Было ящерице больно.
Только через три недели
Хвост отрос. На самом деле.

Гнезд своих не вьет удод,
Он в чужие нагло лезет,
Этот нравственный урод
И поживой легкой грезит.
От него тяжелым духом
С сотворения несет.
Он вонюч, и не по слухам
Вряд ли что его спасет.
Сядет где удод на сук –
Все бегут тогда в лесу.
Что ни птица – сторонится,
Поспешает схорониться
Издавая тяжкий вздох:
- Упаси нас от удода
Наша матушка-природа.

Мемориал казакам-героям откроется в столице Армении



9 октября 2005 г. в Ереване состоится торжественное открытие Мемориального комплекса казакам-героям. Как сообщили в редакции газеты армян России «Еркрамас», решение об установке памятника было принято Ново-Нахичеванской-на-Дону армянской общиной (армянская община Ростова-на-Дону) совместно с мэрией Еревана после соответствующих консультаций и получения положительной оценки донских, кубанских и терских атаманов.

Еще в 2003 году в Ереване начались соответствующие работы по ус-

тановке памятника русским казакам, которые в XIX-XX веках сыграли большую роль в русско-турецких и русско-персидских войнах. Место основания памятника было выбрано не случайно, так как казачий полк во время русско-турецкой войны дислоцировался именно в Канакере (район Еревана).

Как сообщил генеральный консул Республики Армения в Южном федеральном округе Арарат Гомцян, в последние годы российско-армянским отношениям присуща высокая динамика. Согласно принятому решению на известной встрече президентов Республики Армения и Российской Федерации текущий 2005 г. в Республике Армения был объявлен Годом России, а 2006 год будет объявлен Годом Армении в Российской Федерации. «Развивается и углубляется экономическое, военно-политическое, духовное сотрудничество: завершилось строительство и вновь строятся армянские апостольские церкви в Москве, в Краснодарском и Ставропольском краях, в Ростовской области. В столице Республики Армения - Ереване - в 2004 году открылась улица Московский бульвар, в 2005 году будет основан торгово-культурный центр «Московский Дом», - сказал Арарат Гомцян.

КАРАБАХСКИЕ ГОСТИ В СОЧИ

Государственный ансамбль танца Нагорного Карабаха побывал в гостях у сочинцев. Этот замечательный коллектив, с которым Лазаревский центр национальных культур связан свыше 10 лет, был приглашен для участия в карнавале «Лазаревский бриз-2005». К сожалению, коллектив добирался на своем автобусе свыше 4-х суток и на карнавал опоздал.

Но зато Лазаревский ЦНК, центр армянской культуры организовали настоящие гастрологи коллектива в г. Сочи. Прошли концерты в пансионате «Нева», в адлерском РДК, в Лазаревском центре национальных культур и Доме культуры пос. Нижнее Лоо.

Конечно, самый торжественный концерт прошел в Лазаревском РЦНК, так как здесь состоялся совместный концерт государственного ансамбля НКР и ансамбля «Амшен» Лазаревского центра армянской культуры. Надо было видеть, как старались участники ансамбля «Амшен», ведь это большая честь – выступать в одном концерте с прославленным государственным профессиональным коллективом.

Всё это стало возможным благодаря многим настоящим армянам-предпринимателям. Это прежде всего Мнац Владимир Дашьян - председатель фонда воинов-интернационалистов. В его гостеприимном «Амшенском дворе» жили и питались бесплатно карабахцы. Концерт в Лазаревском полностью профинансировал выходец из Карабаха Эдуард Тавадян.

С армянским размахом встретил коллектив директор гостиницы «Нева» Виктор Суренович Айрапетян.

А вот из пос. Нижнее Лоо раньше 2 часов ночи мы не смогли уехать. Такова была воля замечательного армянина, главы Верхне-Лооского сельского округа Кульяна Карпо Овнановича.

И как настоящему актеру аплодировали карабахские артисты Борису Бабаяну, когда он привез две шины взамен изношенным за тяжелую дорогу. Это дало возможность со спокойной душой проводить дорогих гостей на Украину.

Армянская община Крымского района (Р. Нерсисян) приняла эстафету от лазаревцев и также достойно провела встречу с коллективом.

Руководитель коллектива, народный артист НКР Ашот Бабаян создал свежую, интересную, проникнутую боевым духом карабахцев программу. Слияние красоты, мужества, нежности, женственности отличает этот, по-своему уникальный коллектив. Есть большая уверенность, что 9 мая 2006 года ансамбль Лазаревского центра армянской культуры «Амшен» и казачий коллектив побывают в Карабахе на праздновании дней независимости республики. Можно только предположить, какой будет встреча друзей, ведь ансамбль «Кубанские казаки» Лазаревского РЦНК ровно 10 лет назад (1995г.) побывал во всех районах Карабаха.

Крикор МАЗЛУМЯН,
начальник отдела культуры администрации
Лазаревского района города Сочи,
заслуженный работник культуры РФ.

Крикор МАЗЛУМЯН

АШОТУ БАБАЯНУ, руководителю госансамбля танца Арцах

Когда венки из девушек кружатся,
Душа моя вся в радости, слезах.
О Господи, дай снова мне родиться
В святой стране по имени Арцах.

А что со мною парни сотворили –
Я в их строю, как будто в 20 лет.
Орлиные меня уносят крылья,
Божественный в душе сияет свет.

В величье гор и таинство долины
Каким Ашот сознанием проник?!
Я в каждом парне вижу фидаина,
Мне чудится Аво бесстрашный лик.

Когда выходит пара к паре,
И колет меч, и блещет щит,
Священный голос Гандзасара
В душе, как колокол, звучит.

Друзья, какое сердце бьется
У вас в восторженной груди!
Танцуйте, правнуки Маштоца!
Ашот, будь вечно впереди!

5 октября 2005 года.

АНСАМБЛЮ «ДЕХЦАНИК»

Всем сердцем, Господи, молю я:
Продлись, продлись, прекрасный миг!..
Сегодня счастье всем даруя,

Поет волшебный «Дехцаник».

Напрасно спорить я не буду,
Но сразу видно по всему;
Как родилось такое чудо,
Ещё не ясно никому.

Карина, Нона и Анжела –
Слиянье дивное имён...
Душа вдруг птицею взлетела –
Я в пенье светлое влюблен.

Откуда к нам такие звуки
Нисходят? Ясно – из небес.
Как будто я, пройдя все муки,
Как Он, на третий день воскрес.

Какими силами? Во сне ли?
И кем загадан этот миг?
Но он настал, чаруя трелью –
И к нам явился Андраник.

Взмахнув рукой, он с тайным жестом
Предстал пред нами, как кумир.
И полились такие песни,
Что в изумленье ахнул мир.

И как бы дух наш ни метался,
Как жизни груз нелегок нам,
Но снова песни Комитаса
Нас поднимают к небесам.

Сквозь слёзы горестные Вана,
Сквозь боль, что в сердце мы несем,
Вновь в ритмах мы Хачатуряна
Любовь и молодость поём.

Звените, воды Айастана!
Мой Арарат, открой свой лик.
Я слёзы лить не перестану,
Пока поет нам «Дехцаник».

29 сентября 2005 года.

КАРАБАХСКАЯ ЛАНЬ

Лишенный сна и чувства страха,
У края пропасти я вновь.
В прекрасной дочери Арцах
Узнал я первую любовь.

Её глаза мне прямо в сердце...
И утра луч. И полдня жар.
Мне никуда от них не деться –
Я вечный раб твой, Гандзасар.

Не умирают наши души...
Но нет её, как ни зови.
Она в седых туманах Шуши
Блуждает в поисках любви.

И не вернуться ей оттуда,
Напрасно сердце ты не раны...
А может быть, в горах Гадруда
Её давно пленила лань?

Или внизу, где ветры дуют,
В ущелье том, где Каринтак?...
Но всё, что я сказать подумал,
Уже давно сказал Севак...

7 октября 2005 года.

ПО ЗОВУ СЕРДЦА

Патриотизм не аксиома: он требует доказательств.

Михаил Атакян.

«Сорок детей из Нагорного Карабаха провели летний отдых на Кипре. Поездка стала возможной в результате договоренности между президентом НКР Аркадием Гукасяном и проживающими в Москве армянскими спонсорами. На днях один из спонсоров – Камо Авагумян – побывал с семьей в Нагорном Карабахе, встретившись в зале заседаний Правительства НКР с побывавшими на Кипре детьми и их родителями.

Как сообщает корреспондент ИА REGNUM, на встрече присутствовали председатель НС НКР Ашот Гулян и премьер-министр Анушаван Даниелян, которые от имени всех присутствующих выразили благодарность спонсору за инициативу, отметив, что карабахским детям удалось не только поправить свое

когда в череде проблем нависает трудность выявления и формирования прозрачных целей и задач, находят люди, готовые хоть как-то помочь соотечественникам, прочувствовать свое значение, не задевая самолюбие и достоинство простого армянина.

Это правда, ибо правдой нельзя ни оскорбить, ни унижить.

Багирян Герман Александрович – президент компании международного туризма «Супер-Нова», член Высшего экспертного совета Ассоциации российско-армянского делового сотрудничества. Это именно он вместе с Камо Авагумяном благополучно решили проблему отдыха на Кипре детей из Карабаха. Об этом благом деянии в исполкоме «Арадес» узнали случай-



На снимке слева направо - член Высшего совета «Арадес» Герман БАГИРЯН, член Ассоциации Грант БАГДАСАРОВ и первый Вице-президент «Арадес», Президент компании «Мика Лимитед» Михаил БАГДАСАРОВ.

здоровье на Кипре, но и расширить свое мировоззрение. В свою очередь Авагумян отметил, что для него и другого благотворителя – Багиряна – было особенно приятно сделать что-то для карабахских детей, о которых очень положительно отзывалась принимающая сторона на Кипре – туристическая фирма. Признательность благотворителям и руководству страны выразили сами дети и их родители».

Вот такая лаконичная информация появилась на одном из сайтов Интернета, я бы сказал, скупая информация, а ведь реализация вопроса требовала усилий и немалых финансовых затрат.

Время, когда государственные структуры значительно снизили объем финансирования федерального бюджета в сфере образования и культуры, некогда приоритетных направлений в системе воспитания подрастающего поколения, заставляет искать в среде предпринимателей людей, способных откликнуться на трудности исключительного большинства семей, оказавшихся в пугливых отношениях с распространившимся неряшливым капитализмом на постсоветском пространстве.

Благо, когда еще не сформированы социальные установки,



Слева направо: член Ассоциации «АРАДЕС» генерал-лейтенант Евгений МАХОВ и Герман БАГИРЯН.

но. Наши соотечественники и не пытались выпячиваться или обозначить свои усилия. Народная пословица гласит: «Много говорит тот, кому нечего сказать». А сказать есть что. Вот и решили мы «перешагнуть» через скромность благотворителей.

Кто близко знает Германа Александровича, не может не согласиться с его унаследованной от отца, Александра Багиряна, изобретательностью, высокой степенью воображения, ответственной и разумной инициативой, особого предвидения насущных и организационных проблем. Он своеобразный лидер, ему свойственно быть нужным окружающим, он помогает людям не испытывать унижений, он опережает время. Таким можно быть, если тебя окружает понимание, а оно рядом. Марина Эдуардовна старается быть ему полезной в решении многочисленных проблем. Дочь известного бакинского предпринимателя в доперестроечный период, Эдуарда Багдасарова, поддерживает и участвует в реализации благих намерениях супруга, а это придает ему силы.

Они носители святой морали. И верно говорят, что награда морали заключена в ней самой, ибо ленивые за славой гоняются в мечтах, усердных же она находит сама.

Доброго пути вам, Герман и Камо! Мы гордимся вами, так держать!

Эдуард БАГДАСАРЯН,
специалист-эксперт исполнительной дирекции «Арадес».

Исполнилось 50 лет руководителю представительства «Арадес», главному специалисту Департамента промышленности правительства Кировской области - Роману Андраниковичу Мовсисяну.

Новых достижений в ответственной деятельности, здоровья, счастья и благополучия юбиляру желают друзья и соратники правления «Арадес».

ОТКРЫТЫЕ ПИСЬМА ТУРЕЦКОМУ ЧИТАТЕЛЮ

Только недавно мне довелось познакомиться с книгой Ованеса ЧИЛИНКИРЯНА «Реальности, «неизвестные» туркам», вышедшей еще в 2003 году. Главный редактор издающегося в Бейруте журнала «Наири» Жирайр НАИРИ и доктор исторических наук Владимир ПЕТРОСЯН собрали в ней и издали сразу на 4 языках (армянском, турецком, русском, английском) 67 статей Ованеса Чилинкиряна, опубликованных в «Наири» с 1 января 2001 года по 9 сентября 2003 года.

Статьи эти, по существу, открытые письма, обра-

читая эти непритязательные статьи, читатель (не только турецкий) открывает для себя реалии, которые говорят о многих проблемах вчерашнего и сегодняшнего дня больше, чем иные научные статьи, и тем более лицемерная болтовня политиков.

Вот только один характерный эпизод из «Истории моей жизни»: «Я получил начальное и среднее образование в школе Пезазян в Макригохе, - рассказывает о себе автор. - Там инспектор-турок учил нас быть турками. Он говорил: «ER» по-турецки означает «храбрый», «MEN» - означает «человек», значит, «ERMENI» по-турецки означает «храбрый человек», а это значит, что армяне - это турки».

Во вступлении Ованес Чилинкирян так говорит о своей книге: «Когда, наконец, правда выйдет наружу? Когда понесут наказание все, кто ответственен за геноцид армян? Ведь пока они не будут наказаны, нет смысла говорить о справедливости на этой земле. Эта книга - крик протеста против этой страшной несправедливости».

Книга «Реальности, «неизвестные» туркам», издана Культурным фондом Рубена Севака, более всего известным нам по опубликованной им в 1996 году книге доктора исторических наук Владимира Петросяна «Конец Энвера-паши». В последние годы фондом изданы еще 2 книги Владимира Петросяна «Арабат должен остаться на стороне Еревана» (Бейрут, 2001) и «Рубен Севак и наше время» (Ереван, 2003). Книги Владимира Петросяна заслуживают отдельного разговора. А пока мы попросили его представить книгу Ованеса Чилинкиряна:

- Прежде чем говорить о самой книге, необходимо особо отметить, что историк, видный общественный деятель Ованес Чилинкирян год за годом разоблачает авторов, фальсифицирующих факты геноцида армян и всей истории армянского народа в турецких СМИ.

Ованес Чилинкирян - один из первых, если не первый автор, написавший книгу по истории армянского вопроса на турецком языке. Книга «Реальности, «неизвестные» туркам», содержит множество фактов, не известных массовому читателю. К примеру, имевшие место в Стамбуле в 1955 году разрушения жилых домов, исторических памятников, церквей по прямому указанию турецких центральных властей, свидетелем чего он был (см. «ГА» N102 от 27 сентября). Пережив 6-7 сентября 1955 года эту страшную трагедию, Ованес решил, что больше никогда не будет жить в этой стране.

Племянник известного поэта, писателя, врача Рубена Севака, Ованес Чилинкирян на страницах книги подробно рассказывает о его печальной участи, трагическом конце.

На страницах книги Ованес Чилинкирян негодует и на попустительство турецкой политике геноцида великими державами, различными тайными силами. Разработав программу устройства нового мира, они были пособниками султана Абдул Гамида, учинившего резню армян в 1895 году, младотурок, организовавших в 1915г. геноцид армян, Кемаля Ататюрка, в 1919-1923 годах продолжавшего выполнять эту же «программу», «очистившего» Анатолию от «гяуров».

В продолжение программы в 1974 году был завоеван Кипр с убийством 10000 невинных жертв, в 1992 году - исламизирована Босния, в 1998 году Косово было передано мусульманской Албании. А между тем Ованес Чилинкирян справедливо пола-

ценные, прежде всего, к турецкому читателю. В каждой из них автор откликается на то или иное актуальное событие, происходящее в регионе. Вместе с тем его комментарии и размышления, обращения к истории и даже фактам собственной биографии делают эти статьи и книгу в целом своеобразной энциклопедией турецкой жизни в Малой Азии, начиная с момента появления здесь тюркских племен и их отношений с коренным христианским населением...

гает, что если бы в 1876 году русская армия взяла Константинополь, то уничтожила бы Османскую империю и послала бы турок обратно в степи Средней Азии. Но английский премьер-министр Бенджамен Дизраели использовал турок в качестве щита против русских на их пути к Средиземноморью. Кстати, эта политика постоянно применяется западными государствами. После Второй мировой войны Рузвельтом, Черчиллем и Сталиным был поднят вопрос возвращения Карса и Ардагана. Но ставший президентом США после смерти Рузвельта Трумен объявил в поддержку Турции: «Границы Америки начинаются с Карса».

Эта политика, как считает Ованес Чилинкирян, и позволяет Турции, пролившей столько крови христиан, загубившей миллионы жизней ни в чем неповинных армян, греков, ассирийцев, сегодня стучаться в Европейский Союз. Однако европейцы готовятся до конца противостоять этим планам. В книге приводятся слова бывшего министра труда Плума (Германия), в одном из интервью упрекнувшего Турцию в лицемерии: «Турция показывает Европе свое дружелюбное и любезное лицо, а в восточных частях и в приграничных с Сирией и Ираком районах это лицо превращается в морду чудовища, распространяющего деспотизм, хаос и коррупцию. Турция не может войти в состав Европейского Союза».

Ованес Чилинкирян на страницах своей книги говорит о расплате, которая предстоит туркам за все их злодеяния: «Вы на всей оккупированной вами территории распространяли только страх и варварство. Вы превращали в развалины процветающие города и села. Вы разрушили исторические памятники, которыми могло гордиться человечество. Вы просто не достойны жить на этих священных землях».

Мэри ЧОЛАКЯН.

Вот некоторые главы из этой книги.

«Верная нация армян»

Уважаемые и неуважаемые турки, вы когда-либо слышали фразу: «Верная нация армян»? Она принадлежит вашему кровавому султану Абдулу Гамиду, тирану в полном смысле этого слова. Так он оценил лояльность армянского народа к Османской империи в 1876 году. Тогда все народы, жившие под игом Османской империи: греки, сербы, болгары - восстали и добились независимости. И только армяне остались верными османскому государству. В 1878г. русские дошли до ворот Константинополя. И на востоке русская армия освободила большую часть Западной Армении и дошла до Эрзрума.

Казалось бы, наконец, армяне тоже получили возможность освободиться от турецкого ига. Но в это время патриарх армян в Константинополе Нерсес Варжапетян, желая оказать услугу османцам, сыграл роковую роль в судьбе своего народа, опубликовав кондак, оглашенный во всех армянских церквях. В этом кондаке говорилось: «Защищать Османскую империю - все равно что защищать Армению и даже армянскую религию, дом, семью, честь, жизнь».

И призвал всех армян бороться против русских вместе с османцами. Премьер-министр Англии Бенджамен Дизраели, не упустив шанса, предъявил русским ультиматум и вынудил их

отступить. В награду за такую великую услугу султан Абдул Гамид подарил Бенджамену Дизраели остров Кипр. Таким образом армяне продемонстрировали свою лояльность к Османской империи и как «самая верная нация» остались в Османской империи.

А вы, турки, как оценили эту верность? Воспользовавшись хаотичной ситуацией в годы Первой мировой войны, вы начали резню и уничтожение армян.

«Верность и вероломство»

В начале XIX века дни Османской империи, основанной на грабеже и разбое, были сочтены. Европа называла ее «большим человеком». Но западные государства, настроенные против России, пожелали «вылечить» ее. В 1839 году во времена султана Абдул-Меджида Мустафа Решид-паша начал период реформ «Танзимат», издав указ, известный как «Кюльханийский».

Этим документом немусульманам были даны те же права, что и мусульманам. Армяне больше всех поверили в «красивые слова». Они сразу позабыли все те ужасы, которые веками терпели от турок, и стали более османцами, чем сами османцы. И с огромным воодушевлением приступили к строительству Османского государства.

Прочитайте исторические документы, и вы увидите, что армяне были лидерами везде и повсюду. Первый пороховой завод был основан армянином Татяном. Казначейство было восстановлено и модернизировано Пезчяном. Дворцы в Константинополе были построены семьей архитекторов Баян. Школа искусств, как и музей археологии, были основаны Ервандом Восканом. Акоп Вардовян был основоположником первого театра. Ерванд Мартикян был основателем почты. Школа агрономии, типография, печать, архитектура и все прочее были созданы армянами. Армяне наивно и верно старались сделать все необходимое для создания сильной Османской империи.

А вы, турки, как и чем вы расплатились за эту верность? Только неблагодарностью и вероломством.

А самое большое вероломство вы совершили 24 апреля 1915 года. Не забывайте этот день, в этот день вы начали геноцид армянского народа.

«Вероломство в ответ на верность»

Организация младотурок, основанная масонами и вероотступниками в Салониках, в 1908г. захватила Константинополь, и Абдул Гамид был вынужден вновь провозгласить «Конституци».

Младотурки взяли власть и декларировали «свободу». Жители Константинополя были счастливы. Христианские священники, раввины, мусульманские ходжи радостно обнимались. Главари младотурок были Талаат, Энвер и Джемаль. Известный писатель и адвокат Григор Зограб стал лучшим другом Талаата-паши и его «братом».

Но радость свободы длилась недолго. Реакционеры и фанатики подняли восстание, захватили Константинополь и стали преследовать младотурок, желая отомстить им. В эти ужасные дни Талаат и его окружение искали спасения. Григор Зограб и его друзья помогли им и приютили их у себя дома. Спустя некоторое время силы, прибывшие из Салоник, подавили восстание реакционеров и взяли власть, свергли Абдул Гамида, и свобода вновь воцарилась в стране. Григор Зограб и его друзья положили много сил и способностей на то, чтобы перестроить Турцию. В результате был восстановлен османский флот, и скоро Османская Турция перестала быть прежним «большим человеком».

Но вскоре, в 1914г., младотурки вовлекли Турцию в войну, так как были союзниками Германии. И, воспользовавшись хаотичной ситуацией в мире, сложившейся вследствие войны, начали осуществлять геноцид армян. «Гроссмейстер» Талаат, главарь масонов, проявил огромную «заботу» о спасшем его Григоре Зограбе. Он сослал его в Адану, где некий черкес Ахмет разбил ему голову камнем.

«Вероломство против верности»

5 октября 1915г. атташе немецкого посольства в Константино-

поле Фрайер К. Фон Нерат отправил в Германию рапорт. В рапорте сказано: «Жена доктора Рубена Севака, немка, сделала все, чтобы освободить своего мужа, сосланного в Чангре. Но начальник полиции Константинополя Бетри Бей отказался освободить Рубена Севака на следующем основании: «Доктор Рубен Севак - один из тех интеллигентов, которые имеют большое влияние на массы, чем и опасен».

А кто был доктор Рубен Севак?

Он был первоклассным поэтом и писателем. В 1911 году он окончил медицинский университет в Лозанне. С 1911 по 1914 год работал врачом в лозаннских больницах. В это время многие высокопоставленные турки, известные деятели, паши, министры приезжали в Лозанну на лечение, и Рубен Севак, как врач, сделал очень много для них. Турки были настолько благодарны ему, что наперевод предлагали: «Когда приедешь в Константинополь, будешь моим гостем».

И вот в июне 1914 года Рубен Севак со своей семьей переехал в Константинополь и стал работать врачом. Одним из самых близких турецких друзей Севака стал депутат Саллах Чичоз.

24 апреля 1915 года Талаат-паша и его окружение начали геноцид армян ссылкой интеллигенции и лидеров народа в Анатолию.

Рубен Севак был сослан в Чангре. Его жена-немка сделала все возможное, чтобы освободить мужа. Она обратилась к послу Германии, ко всем вылеченным мужем пашам и министрам, а также и к близкому другу Севака Саллаху Имчозу.

Но никто не смог помочь освободить Рубена Севака. Спустя некоторое время, 26 августа 1915 года представители партии «Иттихат и теракки» в Чангре организовали убийство Рубена Севака. Он был жестоко убит бандитами на дороге Чангре-Айаш.

История трагической любви

Геноцид армян начался с высылки группы армянских интеллигентов, в том числе и доктора Рубена Севака в Чангре. В первое время все они жили вместе в одной казарме. Но спустя несколько недель ссылкой в Чангре разрешили арендовать жилье в городе.

Рубен Севак жил со своим другом. В эти дни в Чангре распространился слух, что среди ссылкой армян есть врач из Европы. После этого Севак лечил больных день и ночь, и все турецкое население Чангре также приходило к нему.

Рубен Севак творил чудеса врачевания, и население Чангре боготворило его. В то время Севак начал лечить дочь одного из влиятельных турок Чангре Исмаила. Несколько недель спустя девушка выздоровела, однако была очень грустна. Исмаил пытался узнать причину печали любимой дочери. Сперва девушка не хотела раскрывать тайну, однако вскоре призналась: она влюблена в доктора, но доктор Севак не знает об этом.

Исмаил растерялся, но будучи любящим отцом, вызвал на следующий день Севака и сказал: «Слушай, доктор, вы все здесь осуждены на смерть. Но если ты захочешь, я смогу тебе помочь. Моя дочь влюблена в тебя. Прими ислам и женись на ней, тогда я смогу освободить тебя». Доктор Севак ответил: «Это невозможно, я уже женат и у меня двое детей». А Исмаил сказал: «Не имеет значения, ислам разрешает это. Подумай и завтра дай мне знать».

Доктор Рубен Севак рассказал об этом предложении своим друзьям. Те посоветовали ему принять предложение Исмаила. Но доктор сказал: «Стать турком для меня унижительно», - и отказался от предложения Исмаила.

26 августа 1915 года Рубен Севак и четверо его друзей под предлогом переезда из Чангре в Айаш были посажены в кареты и в сопровождении конвоя солдат отправлены в путь. По дороге, недалеко от села Тюней, разбойники представителя партии «Иттихат и теракки» Джемалю Огузу преградили путь каретам. Солдаты готовились оказать им сопротивление, но их командир, офицер из Салоник, не разрешил им. Бандиты, привязав Рубена Севака и его друзей к деревьям, жестоко убили их. Среди этих разбойников был и отец исцеленной Севаком девушки Исмаил.

Впечатления от посещения дворца Долмабахче

Десять лет назад один из армянских религиозных лидеров Европы посетил дворец Долмабахче в качестве туриста. Архиепископ в группе французских туристов начал осмотр дворца. Гид-турок на французском языке рассказывал туристам, что дворец Долмабахче был построен в XIX веке итальянским архитектором Палиани.

Затем они направились в залы дворца, где гид подвел группу к картинам Айвазовского, объяснив, что он был великим русским художником. В одном из залов туристы увидели фарфоровую печь с надписью. Гид пояснил: «Это печь из знаменитого китайского фарфора, изготовленная турецкими мастерами».

Архиепископ не смог удержаться и сказал по-турецки: «Эфенди, теперь слушай и учись. Мастер, сделавший эту печь, - армянин. Читай, он оставил на ней свое имя на армянском. И еще, ты сказал, что картины, висящие в зале, принадлежат кисти русского художника Айвазовского... Так знай, имя этого художника - Ованес, и он армянин до мозга костей. И самое главное, ты упомянул имя итальянского архитектора Палиани. Это тоже неправда. Дворец Долмабахче был построен армянским архитектором Бальяном, да и большинство дворцов Константинополя построены архитекторами из этой семьи. И говорит все это тебе тоже армянин - я, архиепископ. Впредь никогда не лги, всегда говори правду!»

Почему армян послали на бойню

В XI веке вы вошли в Анатолию благодаря армянам. В 1071 году вы победили византийцев в Маназкерте (ваше искаженное название Малазкерт) только благодаря армянам. Армения многие века испытывала мощное религиозное и политическое давление Византии. И поэтому армяне вели постоянную борьбу с византийцами. И когда вы появились в Анатолии, некоторые князья, возлагая на вас надежды, отвернулись от византийцев. Таким образом, армяне хотели избавиться от византийского давления.

Но этой своей неверной стратегией армяне и себе вырыли могилу и стали причиной поражения византийцев в Маназкерте. Так, с помощью армян вы вошли в Анатолию и благодаря вашей жестокости и варварству в течение нескольких веков завоевали ее всю.

Так, начиная с вашей победы в Маназкерте в 1071 году и до 24 апреля 1915 года, вы «доили» армян как дойных коров. А 24 апреля 1915 года вы послали этих верных армян на бойню, так как «корова» перестала давать молоко.

Одна из миллиона кровавых трагедий во время геноцида армян

Год 1915-й. Случай произошел в селе Галечик (Чангре). В мае 1915 года вице-губернатор Галечика получил приказ министра внутренних дел «гроссмейстера» масонов Талаата-паши. Все армянское население мужского пола старше 12 лет под конвоем жандармов было отправлено в Энжюри (Анкара) якобы на работу. Нерсес Габриелян, армянин, житель Галечика, отец 4 детей, был среди депортированных. Несколько дней спустя Вардуи Габриелян, жена Нерсеса, встретила на улице Мустафу, работавшего у ее мужа. Мустафа был очень беден, и муж Вардуи не раз помогал его семье. Мустафа подошел к Вардуи, и она увидела на его пальце перстень с зеленым камнем, принадлежавший ее мужу.

Женщина сразу поняла, что ее муж вместе со всеми мужчинами, высланными под предлогом работы, убит своими турецкими соседями.

В отчаянии Вардуи начала исступленно плакать и стонать и через минуту потеряла сознание.

Впечатления от дома-музея «отца турок»

Несколько недель назад в Салониках мы проезжали мимо дома, в котором родился ваш «отец». Злые языки говорят о

том, что он родом из Салоник, делают по этому поводу разные правдивые и сомнительные комментарии. Всем известно, что Салоники были городом апостатных и неапостатных евреев. Но оставим сплетни и перейдем к реальности.

Нас учили в школе, что все, кто был у власти в Турции после 1900 года, были масонами, кроме Мустафы Кемалья. Мы глубоко верили в это, потому что с его приходом к власти все масонские ложи были закрыты.

Но несколько лет назад немецкие средства массовой информации опубликовали имена известнейших фармасонов, и в этот список было включено имя Мустафы Кемалья.

Средства массовой информации Турции подняли по этому поводу невероятный шум, но немцы не обратили на это внимания, только опубликовали документ, подтверждающий, что он был членом итальянской масонской ложи. После этого турецкие газеты замолкли.

Стоя возле дома вашего Ататюрка, мы прочитали надпись на мраморной мемориальной доске, которая висела на стене дома: «В этом доме родился основоположник турецкой нации и защитник Балканского союза Мустафа Кемаль».

Все, что написано на той доске, правда. Ваш «отец» создал в 1923 г. нацию, которая до этого не существовала. Вы до 1918 г. назывались османцами, будучи смесью греков, армян, арабов, курдов и лавов. Так называемые турки составляли меньшинство. А в 1923 г. вы стали за один день Турцией.

А как вы ею стали?

Благодаря невидимым силам, которые помогли вашему «отцу». В 1918 году Османская империя была разрушена, и вы потеряли все, что имели. Но спустя несколько лет вы вновь приобрели силу и могущество и вновь завладели Анатолией.

Да здравствуют Мустафа Кемаль и особенно невидимые силы!

Рождение Мустафы Кемалья в Салониках

Мустафа Кемаль родился в Салониках. Там на стене его дома есть мраморная доска, надпись на которой гласит: «В 1923 г. Мустафа Кемаль создал турецкую нацию». Эти божественные способности Мустафы Кемалья восхваляются в «Марше Десятилетия» 1933 года: «В течение десяти лет мы создали 15-миллионную армию молодых людей всех возрастов». Разве это не значит, что Мустафа Кемаль обладал сверхъестественными способностями? Оставим без комментариев...

Когда мы захотели выяснить биографические данные Мустафы Кемалья, мы взяли «Школьную энциклопедию» 1969 года. В ней написано, что Мустафа Кемаль умер 10 ноября 1938 года, но дата рождения не указана полностью, только год - 1881, а день и месяц отсутствуют. Но ведь Мустафа Кемаль родился не века, а всего 120 лет назад.

И то, что происходило в эти годы, не может быть неизвестно. Кроме этого, в энциклопедии указывается, что имя матери Мустафы Кемалья было Зюбеида, однако об отце ничего не говорится. Странно, что дом, в котором он родился, известен, а имя отца осталось неизвестным.

После всего этого волей-неволей задумываешься о слухах, ходивших о Мустафе Кемале. Все это и послужило причиной того, что мы начали интересоваться его личностью и в большой немецкой энциклопедии DER GROSSE BROCKHAUS прочли следующее: «Родился в 1880 году», а рядом стоит вопросительный знак. И это написано о том самом Мустафе Кемале, который был настолько знаменитой личностью со сверхъестественными способностями, что буквально обожествляется своим народом и дом которого превращен в музей. Как это случилось, что дата его рождения осталась неизвестной?

Но самым важным для нас было то, что в биографии Мустафы Кемалья были написаны следующие строки: «Мустафа Кемаль был соратником и другом Энвера-паши и принимал участие в революции младотурок в 1908-1909 гг. ».

Это значит, что Кемаль был членом партии «Иттихат и тераки», которая была создана явными и скрытыми евреями. Между тем мы еще в школе учили, что Мустафа Кемаль в своих речах критиковал и сравнивал с землей партию «Иттихат и тераки». После 1923 года он приговорил к смерти многих лидеров этой партии. Отсюда вывод, что Мустафа Кемаль воистину обладал сверхъестественными способностями и был необъяснимой личностью.

СТРАТЕГИЯ ТИГРАНА ВЕЛИКОГО

Царь Тигран - этот доселе непризнанный великий властитель, обладал гораздо большими достоинствами, нежели его современник Митридат, вызывающий восхищение историков. Это в особенности верно, если учитывать, что Митридат блестящим образом «подтолкнул свое государство к самоубийству», в то время как Тигран обеспечил своему народу право на вечную жизнь.

Рене Гресе, французский востоковед.

Армяне хранят память о потерпевшем поражение Вардане, ибо он погиб во имя своих идеалов. Тигран Великий же был, напротив, героем, побеждавшим в битвах, но он не остался в памяти народа, ибо сражался во имя собственной славы.

Ричард Ованнисян.

В 2005г. исполняется 2100-летие восшествия на престол самого прославленного из царей армянских - Тиграна Великого (140-55гг. до н. э.). Между тем число посвященных всемирно известному армянскому царю исследований, мягко говоря, весьма скромно. К тому же в этих работах авторы обычно удовлетворялись лишь чисто историографическим исследованием. Стратегический талант Тиграна Великого, благодаря которому он сумел расширить границы своей державы, все еще нуждается в серьезнейшем исследовании.

О таланте Тиграна Великого рассказывает военный историк майор Сурен МАРТИКЯН.

- Как вы считаете, чем объясняется отсутствие серьезных исследований о Тигране Великом?

- Основным источником информации о царствовании Тиграна Великого является греко-римская историография, которая в первую очередь, естественно, была занята восхвалением греческих и римских полководцев. Сведения о его боевых действиях, особенно в период до армяно-римского конфликта чрезвычайно скудны. Историки вынуждены были сосредоточить свое внимание на проблемах армяно-римских отношений, на союзе Тиграна с царями Понта и лишь косвенно обращались к взаимоотношениям с Парфией и, в частности, к начавшейся войне и полной победе, одержанной в ней Тиграном.

- Какие программы удалось ему реализовать и какие у него были для этого возможности?

- Тигран Великий унаследовал сравнительно стабильное, а в дальнейшем и экономически окрепшее государство. Это дало ему возможность в качестве первого шага приступить к созданию качественно новой в структурном отношении армии, способной вести не только чисто оборонительные, но и активные наступательные действия. Пехота была разделена на легко- и тяжеловооруженные полки. В составе полков были выделены одинаково вооруженные и экипированные промежуточные подразделения - отряды, соответствующие современным батальонам, численностью в 300-600 человек. Отряды в свою очередь делились на сотни, полусотни и т. д.

Деление на легкие и тяжелые полки позволило также четко определить характер их действий на поле боя. В структуре пехоты были выделены саперные отряды, имевшие лопаты, топоры и секиры. Существовали также подразделения, обслуживавшие тараны и катапульты. Кроме того, применялись различные воспламеняющиеся средства (нефть, масло ореха майри и т. д.), которые, кстати, известны в нашей тактике, по крайней мере, со времени Араратского царства - IX-VI вв. до н. э.

Конница также была разделена на полки. Новаторство Тиграна Великого заключалось в том, что конница была не просто разделена на легко- и тяжеловооруженную: в составе последней было выделено подразделение, в котором латами была защищена и лошадь. Таким образом, более чем за 1000 лет до появления европейской рыцарской конницы Тигран Великий создал подобное подразделение, не раз игравшее решающую роль на поле боя.

- По-видимому, и тактика этой обновленной структуры

должна была отличаться от прежней тактики армянской армии?

- Конечно. Тактика претерпела определенные изменения. Создание тяжелой конницы, вооружение которой было обусловлено возрастающим производством железа, предполагало разработку новой системы.

Бой велся со следующей последовательностью. Начинали его легковооруженные пехотинцы (лучники, копьеметатели и пращники), которые вели бой на определенном расстоянии. По мере сближения с противником в бой вводилась тяжеловооруженная или средняя пехота. Ее задачей было вызвать на себя удар основных сил противника и, связав их действия и максимально истощив их, принудить главные силы к отступлению.

Конница получила два вида оружия: меч или пику для ведения ближнего боя, лук и стрелы - для дальнего. Всадники, осыпая стрелами противника, сближались с ним, вступали в ближний бой, а при необходимости отступали и возобновляли атаку уже в другом направлении.

Эта тактика позволяла значительно повысить активность конницы, а при атаке и отступлении появлялась возможность отвлечения внимания противника на легковооруженную конницу, которая и истощала его основные силы. В решающий же момент в бой вводилась тяжеловооруженная конница, удары которой были, как правило, сокрушающими. Подобный порядок боя был для нас безусловным новшеством и имел некоторые общие черты с тактикой парфянской воиска, хотя последняя и делала основной упор на действия конницы.

- Какова была военная ситуация в регионе на тот момент, когда Тигран утвердился на троне?

- Сложилась достаточно благоприятная для завоеваний политическая и особенно военная обстановка. Готовящийся к решающему сражению с Римом царь соседнего Понта Митридат VI Евпатор искал союзников с целью укрепления своего тыла. На эту роль претендовала Армения, в то время активно развивавшаяся. Для осуществления завоеваний в южном и юго-восточном направлениях Тигран Великий также должен был укрепить свой тыл. Подобную возможность ему предоставлял союз с Понтом. Для укрепления союза армяно-понтийские силы захватили Каппадокию, изгнали оттуда ставленника Рима и посадили на трон сына Митридата VI. Нейтрализовав возможную угрозу со стороны Каппадокии и Понта, Тигран получил возможность сконцентрировать внимание на поэтапной реализации своей программы. В военно-политическом плане очень важно было то, что Тигран правильно выбрал время для начала войны. В Парфии после воцарения Митридата II шла борьба за власть, которая длительное время ослабляла государство. Тигран нанес удар в тот момент, когда Парфия, казалось, начала приходить в себя после междоусобных войн, однако их последствия еще не были преодолены.

- Расскажите подробнее о самих завоеваниях.

- Стратегически они также достаточно интересны и в определенном смысле поучительны даже для XXI века. Обеспечения безопасности тыла и удачного выбора момента нападения



Царство Тиграна Великого в период его расцвета. I век до н. э.

еще недостаточно. Необходимо было также определиться с третьей составляющей, основой современной стратегии - направлением главного удара. Великая Армения не была столь сильна, как парфянская держава.

Следовательно, необходимо было использовать фактор внезапности - ударить по противнику с наиболее неожиданного для него направления. Неожиданными действиями Тигран Великий сумел перехватить стратегическую инициативу и навязать противнику наиболее благоприятный для себя сценарий боевых действий. В результате силы Тиграна отрезали Антропатену от Парфянского государства, а ее царь Митридат был вынужден признать власть Тиграна.

Лишь обеспечив себе устойчивый тыл со стороны Антропатены, Тигран начал главное наступление в направлении Марасана, Большой Мидии. Осажденный им царский двор парфяны вынужден был просить мира и принять выдвинутые армянским царем требования. В результате их политического оформления занятые территории - Северное Междуречье и северо-западная часть Иранского нагорья - были присоединены к армянскому государству, и, что не менее важно, потерпевший поражение парфянский царский двор передал Тиграну Великому титул «царя царей Востока».

- Вы представили действия Тиграна, предпринятые им для защиты южных и восточных рубежей своего государства. Однако основным для него был западный театр военных действий, где он противодействовал продвижению римлян. Как развивались события на этом фронте и почему под Тигранакертом армянская армия потерпела тяжелое поражение?

- В 89-м г. до н. э. начались понтийские войны, в которых первоначально удача сопутствовала Понту. За первой войной последовали вторая (83-81гг. до н. э.) и третья (74-63гг. до н. э.). Она, кстати, окончилась смертью Митридата и присоединением Понта к Римской империи.

Продолжая третью войну Митридата, римский полководец Лукулл без разрешения римского Сената ввел свои войска в Великую Армению. Тигран в это время находился в приграничных южных районах своего государства. Для того чтобы вернуться в Армению, он вместе со своими телохранителями был вы-

нужден совершить почти тысячекilометровый марш-бросок. Достигнув Тигранакерта, римляне держали столицу в осаде в течение 6 месяцев. Все это время Тигран собирал силы для решающего сражения.

Оно еще раз продемонстрировало превосходство римской армии и, в частности, пехотных легионов над всеми остальными армиями мира. Два римских легиона проникли в тыл армянской армии и, нанеся удар, фактически решили исход боя. Битва была проиграна. Однако именно здесь проявился полководческий талант Тиграна. Понимая, что поражение решает судьбу Тигранакерта (столица неизбежно перешла бы в руки римлян), Тигран Великий тем не менее избрал образ действий, впоследствии долгое время не применявшийся в европейских странах. Вопрос стоял так: что сохранить - армию или территории? В отличие от принятой в то время во всем мире системы действий Тигран решил сохранить не территорию, а армию, что оставляло ему возможность победить в войне. Фактически тактика была подчинена стратегии. Мировая военно-теоретическая мысль пришла к подобной тактике примерно к концу XVIII века, в процессе оценки Французской революции и наполеоновских войн, когда появилась эпохальная работа Карла Клаузевица «О войне». В 1812г., потерпев поражение под Бородино и сдав Москву противнику, Кутузов решил любой ценой сохранить свои вооруженные силы и, выиграв время, перешел в решительное контрнаступление, нанеся поражение армии Наполеона.

Захватив и подвергнув страшному разграблению столицу Армении, римляне вернулись в Кордук на зимовку. А армянская армия в это время разработала новую, соответствующую сложившимся условиям тактику и готовилась применить ее. Армия была поделена на две части. Пехота под командованием Митридата была отправлена в тыл римлян с задачей перерезать их коммуникации, а конница Тиграна начала наносить неожиданные удары по движущейся к Арташату римской армии. Одним из таких уроков и стала битва при Арацани в 68г. до н. э.

- Которая, по мнению специалистов, имела решающее влияние на дальнейший ход войны.

- С точки зрения военного искусства, битва при Арацани также была поражением. Однако поражением, которое, подобно Бородино, в итоге привело к победе. В военной науке существу-

ет убеждение, что если две армии подходят к полю боя, то независимо от того, состоялась битва или нет, первая покинувшая его считается побежденной. В данном случае в то время как римская армия начала форсировать Арацани, 35-тысячный отряд армянской конницы стремительной атакой вынудил ее принять бой. Римляне кое-как сумели переправиться, пожертвовав при этом авангардом, и выстроиться в боевой порядок для решающего сражения. Однако армянская сторона не приняла ближний бой и тут же отступила. В тактическом плане это было, по сути, поражение. Однако после отступления армянской конницы римская армия оказалась в таком тяжелом морально-психологическом состоянии, что даже Лукулл, обещавший своим солдатам огромные богатства после взятия Арташата, не сумел заставить их двинуться вперед. В римской армии сложилась такая тяжелая атмосфера, что войска просто отказались выполнять приказы. Когда до Арташата оставалось всего лишь 4 дня пути, римляне просто развернулись и ушли из Армении. Впервые в истории римская армия, не проиграв решающего сражения, потерпела поражение в войне. Подобного позора Рим не видел за всю свою историю.

- Как вы оцениваете стратегию Тиграна Великого? Чему она нас учит?

- Тактика Тиграна Великого - уникальное явление в истории мирового военного искусства. Имея армию, которая, несмотря на поражение, сохранила свои основные силы, царь армянский тем не менее не сделал попытки остановить продвижение противника во второй решающей битве. Это было отрицанием стратегии, общепринятой в то время. Правда, подобное имело место и до этого, в частности в 512г. до н. э., когда скифские племена применили подобную тактику против царя Ахеменидской

Персии Дария I.

Всего лишь через несколько лет после армяно-римских войн, в 53г. до н. э., парфянский царь Сурен в битве при Харане нанес позорное поражение римским войскам под командованием Марка Красса. Есть основания утверждать, что Сурен, применяя против римлян тактику отступления, воспользовался тактическими принципами Тиграна Великого. Однако есть и принципиальные различия. Если скифы использовали идеальные для отступления ненаселенные и безопасные равнинные районы бассейнов Дона и Днепра, если Сурен отступал через пустыни Междуречья, не имевшие серьезного стратегического значения, то Тигран осуществлял тот же маневр на довольно густонаселенной территории, в частности, сдав противнику столицу. Он всеми способами стремился сохранить армию, ставя эту задачу в основу будущей стратегической, т. е. окончательной победы в войне. Подобные стратегические решения не новы в нашей истории. Есть сведения, что подобная тактика применялась еще во втором и в начале первого тысячелетия до н. э.

Несмотря на утверждения, что Митридат VI Евпатор якобы советовал Тиграну отказаться от решающей битвы в столице и подсказывал ему некоторые действия, Тигран тем не менее вполне уверенно довел дело до победы в войне, учитывая несравнимо большой потенциал Рима, достигшего к тому времени пика своего могущества.

Следовательно, победить в этом противостоянии Армения не могла, но столь удачные действия в первой же войне свидетельствуют о том, что у Тиграна Великого была заранее продуманная и до сих пор, к сожалению, не изученная система действий.

Асмик ГУЛАКЯН.



ДУША ЕГО СКРИПКИ

К 70-летию Жана Тер-Меркеряна

В 1960-е годы в нашей культуре появилась плеяда живописцев, музыкантов и писателей, которые провозгласили возрождение национального духа и создали донныне памятную атмосферу честного творчества. К этому поколению мастеров искусства принадлежит и скрипач Жан Тер-Меркерян.

Кажется невероятным, что 12-летнему уроженцу Марселя, так вдохновенно игравшему в зале Ереванской филармонии концерты Мендельсона и Лало, исполняется ныне семьдесят. За долгие десятилетия Жан Тер-Меркерян с его замечательным даром в сочетании со скромностью, преданностью друзьям и сердечностью снискал всеобщую любовь. Мы дружим с Жаном с отрочества, но я впервые испытываю внутреннюю потребность написать о нем, рассказать о неизвестных или забытых эпизодах его жизни. Помню, Жану было четырнадцать лет, мне - пятнадцать. Однажды мы гуляли, и Жан сказал: «Надо очень любить скрипку, чтоб и она тебя полюбила». Эти слова навсегда врезались мне в память.

Мастерство Жана ковалось под руководством трех учителей: его отца, Ерванда, Карпа Домбаева и Давида Ойстраха. Сейчас трудно даже вообразить, какое воодушевление вызвала в Ереване победа Жана сначала в Праге в 1956-ом, а затем на авторитетном международном конкурсе им. Жака Тибо. Это была не только его победа. Она воспринималась как одно из высочайших завоеваний нового поколения, утверждающих подъем армянской культуры.

Стояли противоречивые времена «оттепели». Подъем национальной культуры сопровождался гонениями на тех, кто его олицетворял. Как и его друг Минас, Жан не был огражден от грубого давления. По окончании Московской консерватории он вернулся в Ереван и развернул активную концертную деятельность, надеясь, что ему будут предлагать зарубежные гастроли. Но кого в те годы выпускали за границу? Лишь особо доверенных. Много позже Жан узнал, что в Москве на его имя регулярно поступали

приглашения из разных стран, однако вместо него за рубеж отправляли других. Зато куда только не посылали его внутри страны - вплоть до захолустных сибирских городков.

В 1969 году, приехав в Ереван, Арам Хачатурян, по обыкновению, посетил Сарьяна. Жена Мастера хворала. Я потихоньку кое о чем ей напомнил. Когда Хачатурян подошел к постели больной, тикин Лусик не преминула спросить: «Почему ты, Арам-джан, не берешь за границу нашего Жана?» - «Дорогая Лусик Лазаревна, Жан - великолепный скрипач, он блестяще сыграл мой концерт в Ленинграде. Сейчас он лучший исполнитель этого произведения. Но его участие в моих зарубежных гастролях зависит не от меня, а от Госконцерта».

В те годы и впрямь было наивно ждать от этой организации благожелательности к молодому беспартийному музыканту, да еще и репатрианту. За границу Жану удавалось попасть изредка и только в связи с Днями армянской культуры либо по приглашению Аршама Бабаяна, учредителя марсельского фонда «Арам Хачатурян». Ну а в Ереване он то и дело солировал во все новых и новых программах. С симфоническим оркестром Армении, руководителя которого Микаэла Малунцяна он очень любил, Жан исполнил все сколько-нибудь известные скрипичные концерты, иной раз по три за вечер. Он с удовольствием играл и в Ереване, и в других городах республики. Уверен, им двигал некий подсознательный импульс - слиться с народом, предельно перед ним открыться...

Как-то мы были в Лениакане. Нашему симфоническому оркестру предстояло играть в Доме офицеров с московским дирижером Михаилом Теряном. Жан должен был исполнить Четвертый концерт Моцарта. Как только раздалась первая такта, в зале погас свет. Оркестр умолк. Едва люстры зажглись, дирижер снова взмахнул палочкой. Но спустя минуту-другую свет опять погас. И в третий раз, когда Жан заиграл свою партию, в зале воцарилась тьма. Внезапно посреди суматохи и поисков виновного зазвучала «Чакона» Баха. Художник Акоп Акопян шепнул мне на ухо: «Слу-

ДИЗАЙНЕР ИЗ АРМЕНИИ ПОБЕДИЛА НА МЕЖДУНАРОДНОЙ СЕССИИ МОДЫ В ОРЛЕ

Представительница Армении Марина Манукян победила в номинации «Дизайн одежды» на проходившей с 17 по 24 сентября в Орле Международной сессии моды «Ja дизайнер». Как сообщили в редакции газеты армян России «Еркрамас», жюри конкурса, состоявшее из 13 человек - известных итальянских, английских, армянских, украинских и российских дизайнеров, - не устояло перед новизной идеи, неординарными решениями, качеством исполнения и интересной подачей коллекции армянской конкурсантки. Всего в борьбе за главный приз участвовало более 60 конкурсантов из России и СНГ.

26

чись такое в Америке, Жана бы превознесли до небес». Ровно через шестнадцать минут, с последними звуками «Чаконь», зажегся свет. Сидевший с концертмейстерами дирижер кинулся к Жану: «Продолжай, продолжай, я так счастлив».

... В 1974 году в Бостоне публика горячо встретила концерт Брамса в исполнении Жана. Известный дирижер Артур Фидлер, славившийся своей сдержанностью, неожиданно для зала обнял и расцеловал солиста. Спустя пять лет мне довелось читать в Бостонском музее изящных искусств лекцию об армянской живописи. Ко мне подошел незнакомец и, подчеркнув, как важно пропагандировать наше искусство за рубежом, добавил: «Готов подарить вам, что пожелаете». Я знал, что через неделю после того концерта семнадцать американских радиостанций одновременно транслировали Брамса в исполнении Жана. «Боюсь, это будет очень трудно», - усомнился я. «Не думайте о расходе, говорите». Я сказал. Незнакомец - это был Айк Тер-Манвелян - вспомнил тот концерт и, улыбнувшись, удалился. Он все-таки раздобыл ту запись - она оказалась единственной памятью о заграничных выступлениях Жана.

Не стоит распространяться, скольких лестных отзывов удостоилась бы наша культура на Западе, проводись такие концерты хотя бы раз в год. И Жан долго ждал, и надеялся. Он не мог смириться с участью жертвы советских запретов. Артист жаждал вырваться из порочного круга и в 1981 году вернулся во Францию.

В 1988-м меня избрали исполнительным директором только что созданного Фонда культуры. Я сразу же поставил себе задачу - пригласить Жана в Армению. Обратился в соответствующие инстанции, затем в Москву. Хлопоты увенчались успехом. После восьмилетнего перерыва Жан приехал. Приехал потрясенный бедствием, обрушившимся на Армению. Изъездил вдоль и поперек разрушенный Ширак. А когда поднялся на сцену, публика встретила его стоя со слезами на глазах. То было высшее свидетельство народной любви.

Возникает вопрос: почему у Жана так мало записей (кстати, по разным причинам, сохранились далеко не все из немногих ереванских записей)? Да потому, что, помимо всего прочего, он без остатка поглощен стихией творчества, своим сценическим «монологом». Я не музыковед и не вправе истолковывать артистические достоинства замечательного скрипача, но у меня хранится статья музыкального критика А. Кристофа, которую мне хочется процитировать...

«Жан Тер-Меркерян - это открытие и откровение. Блистательная, изумительная красота звука, присущая всем оттенкам тембра. Волевая целеустремленность. Романтическая глубина. Редкостное чувство формы. Исполнитель, подобный архитектору. Тонкий и сдержанный, эллитичный и властный. Слушая его, не задумываешься о технических сложностях, встречающихся на пути великого искусства. Он заставляет слушателя затаить дыхание и отдаться стихии чарующих звуков, благородству чувств и помыслов...»

Подлинное искусство - порождение большой любви. А исток большой любви - горячее сердце. Сердечность Жана не только в звучании его инструмента, но и в неизменно теплом, дружеском отношении к учителям и коллегам. Особенно заметно проявилась она в трудные 90-е.

КУБОК АРАРАТА ПО ШАХМАТАМ ПРОЙДЕТ В ЭСТОНИИ

Таллинский детско-юношеский шахматный клуб «Шах и Гарде» совместно с эстоно-армянским молодежно-спортивным обществом «Арарат» проводит 17 декабря Второй международной открытый детско-юношеский шахматный турнир «Кубок Арарата» и приглашает всех желающих принять в нем участие.

Организаторы мероприятия надеются, что в соревновании примут участие также юные шахматисты из Армении и диаспоры. Размещение гостей в Таллине и их питание будет проводиться за счет организаторов.

Отдельного разговора заслуживает многолетняя педагогическая деятельность артиста. Жан-педагог равновелик Жану-скрипачу. Мне не раз доводилось видеть, как чутко и внимательно он к своим ученикам, как терпеливо выявляет и совершенствует технические возможности и эмоциональные особенности каждого из них. Уроки мастерства, которыми славится Жан, привлекают к нему молодых скрипачей из многих стран. Иные его воспитанники, окончившие как Ереванскую, так и Марсельскую консерваторию, уже добились признания. В последние годы одна из его питомиц стала лучшей на конкурсе юных скрипачей Франции. В нынешнем году большого успеха добились воспитанницы Жана Астхик Варданян и Сатеник Курдоян. Последняя победила на ереванском международном конкурсе имени А. Хачатуряна. Блестяще выступивший на конкурсе имени королевы Елизаветы в Брюсселе Сергей Хачатрян также брал уроки у Жана. Тот пристально следил за этим престижным состязанием и после второго тура, уже не сомневаясь в успехе Сергея, первым с радостью сообщил мне о победе нашего двадцатилетнего соотечественника.

Хотелось бы вспомнить об одном, связанном с Жаном и дорогом для меня случае. В 1995 году в главном марсельском музее «Кантини» при содействии фонда «Арам Хачатурян» я организовал выставку армянских маринистов: Айвазовского, Махохяна, Адамяна, Шабаняна и других. Она называлась «Песня моря». Жан никогда не отказывался участвовать в концертах приезжавших во Францию армянских оркестров. А в дни выставки он пригласил своего давнего товарища, талантливого пианиста Вилли Саркисяна выступить с ним в Марселе. Они репетировали, и вдруг Жан обратился ко мне: «Ты ведь говорил, что Махохян писал скрипичную музыку?» Я немедленно раздобыл ноты сочиненной живописцем и скрипачом пьесы «Скорьбь Армении». Эта волнующая музыка прозвучала в завершении концерта Жана и Вилли. Успех был полный. Публика потребовала повторить Махохяна на бис. На следующий день посетители музея окружили наших музыкантов. «Чем вы объясните, что армяне хорошие скрипачи?» - спросили у Жана. Тот со свойственным ему юмором ответил: «Тем, что играть на скрипке очень просто».

Множество примеров ярко свидетельствуют о тесных связях Жана с родной страной, о том, что он всегда и всюду выступает истинным послом армянской культуры. Искусство Жана высоко ценят во Франции и других странах, о нем с уважением и похвалой отзывались крупнейшие скрипачи нашего времени - Давид Ойстрах, Леонид Коган, Исаак Стерн, Зино Франческати, Генрих Шеринг. Он был избран членом жюри международных скрипичных конкурсов - имени Сарасате, Паганини, Чайковского, Хачатуряна.

Вскоре ереванская публика вновь услышит Жана, и я подумал вот о чем. Профессор нашей консерватории Арам Шамшян нередко слушает на ночь переложенную им для скрипки песню Комитаса «Ах, марал-джан». Игра Жана всегда приводила Шамшяна в восторг, и как-то раз он сказал: «Для меня «Марал-джан» - это сам Жан, это душа его скрипки...»

**Шаэн ХАЧАТРЯН,
заслуженный деятель искусств Армении.**

ТРУАЙЯ О ТРУАЙЯ

Анри Труайя: *Моя столь длинная дорога.*
Пер. с французского Н. Унанянц.
М.: «Эксмо», 2005.

Анри Труайя - живой классик западноевропейской литературы, армянин, член Французской академии, ему сейчас 94 года, продолжает писать и издавать новые книги. Выход один за другим в эти дни его книг – событие в армянской и русской жизни.

Когда Лопе де Вегу гильдия испанских сочинителей обвинила в том, что он слишком много пишет, отнимая тем самым хлеб у тех, кто этим тоже занимается, драматург удивленно ответил: «Если речь идет о количестве, то закон этого не запрещает. Если же речь идет о качестве – что мешает вам тоже писать лучше?» Мориса Дрюона, чьи исторические романы в СССР выходили миллионными тиражами в обмен на макулатуру, во время его недавнего визита в Москву журналисты на встрече попросили дать свою оценку изложенному выше. Дрюон сказал: «Если в наше время можно было бы еще приводить такие обвинения, то под заявлением Лопе де Вегу следовало бы подписаться еще двум французским писателям – Александру Дюма и Анри Труайя, как не менее плодовитым».

Судьба книг Труайя в прошлом была у нас трудной. О нем здесь немного слышали, пытались издавать, но чтобы не доставлять себе излишних хлопот надолго забыли. Причина была в одном: после революции он покинул с родителями родину, жил во Франции, стал известным писателем, членом Французской академии, но так как его многие книги были о России – то ли по идеологическим соображениям, то ли по иным причинам, – их здесь не переводили. Сейчас самое крупное российское издательство «Эксмо», решив исправить упущенное, отдав дань огромного уважения автору, один за другим за считанные месяцы выпустило свыше двадцати его книг, а следом подготовило новые. Подобного внимания за столь короткий срок редко какому автору приходилось испытывать к себе, но и он сам был всегда внимателен и щедр к России. Оформлением этих книг издательство начало новую биографическую серию, куда вошли не только произведения автора о России («Иван Грозный», «Екатерина Великая», «Петр Первый», «Александр Первый» и «Александр Второй», «Николай Первый» и «Николай Второй», «Пушкин», «Лермонтов», «Достоевский», «Толстой», «Тургенев», «Чехов»...), но и книги о Франции – «Флобер», «Мопассан», «Золя»... Среди этих биографических сочинений вышла и книга «Моя столь длинная дорога», где Труайя, отвечая на вопросы Мориса Шавардеса, вспоминает свой жизненный путь и путь своих произведений. О нем и пойдет речь ниже.

Он родился в 1911 году в Москве, в особняке, находящемся на Арбате, принадлежащем его отцу – армянину Аслану Александровичу Тарасову (мать Труайя, Лидия Васильевна Абессоломова, имела и армянские корни), занимавшему в России очень видное положение: кроме торгового дома Тарасовых, филиалы которого находились во многих городах провинции, он также управлял железнодорожной линией Армавир – Туапсе на Кавказе. Вспоминая о том



времени, Труайя скажет:

«Я сохранил смутные воспоминания о местах, где прошло мое раннее детство. Гораздо яснее я помню лица. Вокруг нашей небольшой семьи сновала добрая дюжина слуг. Лучше всего я помню няню, с ее нравоучениями, причитаниями, суевериями, знавшую много сказок и поговорок. Ибо няня – это была Россия, русский язык, русские обычаи, волшебные сказки, уютное и защищенное детство, сладкие грезы в мерцающем свете ночника».

Во Франции размышления Труайя выходили несколькими изданиями. Данный перевод выполнен по последнему французскому изданию, а русское название для книги подобрано самим Труайя не случайно: в первый раз, когда она вышла, ему было 65 лет, а в следующем году литературный мир будет отмечать его 95-летие. Сдержанный, кроме своих героев давать оценки творчеству других, Труайя здесь довольно подробно рассказывает о своем опыте, видя в нем и ошибки, и заблуждения, и оправдания, и утешение, и уединение.... Тут и примеры первых набросков пера, и возвращения к России, воспоминания о родителях, объяснения, радости, разочарования... Наконец, свой стиль и своя твердыня и как их добиваются. Поэтому он не романтизирует свою судьбу, не ищет в ней случайностей и на все сделанное смотрит строгим взглядом:

«Две серьезные опасности подстерегают, с моей точки зрения, авторов современного романа: чрезмерная трезвость

ума и поиск любой ценой новой техники письма. Истинный творец пишет потому, что его побуждает настоятельная внутренняя необходимость, а вовсе не желание испробовать неизвестную до сей поры форму выражения. Не представляю себе, как можно погрузиться в творчество, сохраняя холодную голову. Нельзя в одно и то же время творить и смотреть на себя со стороны».

Создается впечатление, что писатель вообще против новшеств письма. На самом деле здесь речь может идти о ясности, которая была всегда отличительной чертой произведений Труайя. Он никогда не стремился быть модным, он всегда стремился быть понятным в каждой из ста с лишним своих написанных книг, читаемых сегодня во многих странах мира. В то же время как бы ни старался он отстранить себя от течений (М.Ш.: - К какой литературной школе вы себя относите? А.Т.: - Ни к какой.), раскрывая секреты письма, он постепенно сам тоже, хочет того или нет, приобретает черты течения:

«Так называемый «традиционный роман» является, по сути дела, дальнейшим развитием предшествовавших ему форм романа. Он обновляет литературу, но не потрясает ее основ. Его своеобразие не бросается в глаза, но оно тем не менее существует».

Так и создавалась эта империя историй, потрясений, любви, расставаний, поступков, характеров, открытий, желаний, империя из слов Анри Труайя. Обращая сразу на себя внимание как писатель, одним-двумя штрихами передает образ того или иного человека, находит наиболее важное сказать о нем. Таких замечаний много в книге. Вспоминая смерть отца, он рассказывает:

«Ему было 93 года, и он принимал нас лежа в постели, исхудавший, слабый, с замутненным сознанием. Иногда он оживлялся, воскрешая в памяти какое-нибудь далекое воспоминание о России. Но по большей части он оставался погруженным в прострацию, неотрывно глядя на каминные и ручные часы, разложенные перед ним. Он очень следил за тем, чтобы они показывали точное время. Повидимому, он ждал мгновения окончательного ухода. Он ждал его с нетерпением».

Когда Труайя так точен к близким, это не удивляет, но он также точен и в рассуждениях над своими героями и, что совершенно очевидно, к себе самому:

«Я не портретист и не умею схватывать сходства. В большинстве случаев мое изображение вмешивается в действительность и преобразует ее. Писатель всегда, в большей или меньшей степени, похититель обломков и торговец масками».

Густав Майринк говорит, что только у прошлого есть возможность остаться в будущем, потому что и оно, завершив-

шись, становится им. Значительная часть произведений Труайя посвящена прошлому, воспоминания и мысли о нем от страницы к странице все больше отодвигают на второй план Францию, заняв место разговорами о России. Это и вполне понятно. Оказавшись после революции за пределами родины, он всегда пытался интерес к ней, никогда не забывал о ней и всеми силами сделал все, чтобы западного человека познакомить с ее историей и культурой. И читатели, и художественный мир ценили это его постоянство и эту его привязанность. Но для Труайя это была не привязанность, это был долг, который он возвращал в течение всей жизни. Мужественный долг, диктуемый не умом, а сердцем:

«Сравнивая французский язык с русским, я прихожу к выводу, что слова русского языка гораздо теснее связаны с предметом.

Богатый и страстный язык наложил отпечаток на само мышление русских писателей. Словарный материал, которым они располагают, побуждает их не постигать и объяснять, а проникать в душу, вторгаться в ее самые сокровенные глубины. Когда французские писатели берутся за исследование метафизических проблем, ими движет намерение приложить какую-нибудь новую теорию к старой теме. Техническое совершенство их языка побуждает их анализировать, разделять, разъединять, тогда как русский рассматривает проблему в целом. Когда русский погружается в сложные повороты ищущей мысли, он заменяет логику чувством, а рассудок – порывом сердца. Французы, напротив, никогда полностью не отступают от логики, разума. Пушкин еще в 1824 г. говорил, что в России не существует «метафизического языка». И действительно, самые великие ее мыслители – романисты, которые выражают свои идеи через духовные муки своих персонажей. Но именно поэтому все их теории, какими бы противоречивыми они ни были, всегда согреты жарким дыханием самой жизни».

Годы прожитых дней и изданных книг пройдут здесь в обобщении и пройденного, и написанного. К ним Труайя будет подбирать разные смыслы, раскрывшись в неподражаемом качестве еще и этих последних своих слов, этих последних своих высказываний. В них он необыкновенно тактичен, собран, прям, открыт и, что очень важно, не оставляет переоценки ни себя, ни вещей:

«Число читателей абсолютно ничего не значит. Конечно, мне приятно, что у моих книг есть определенная читательская аудитория – короче, что я говорил не в пустыне. Но и самого горячего одобрения публики недостаточно, чтобы убедить писателя в высоких художественных достоинствах его произведения. Бесспорно, нельзя также заключать, что большой тираж – непременно свидетельство низкого литературного качества. Толстой и Диккенс, Бальзак и Гюго, Достоевский и Золя – в истории литературы сколько угодно примеров великих романистов, при жизни познавших серьезный читательский успех. Я хочу только сказать, что этот успех не является эстетическим критерием: он не может считаться ни приго-

вором, ни признанием».

Как наедине с собой звучат эти короткие монологи, может, потому где-то не скрывают и их исповедальный тон. Человек в конце всегда возвращается к тому, с чего должен был начать:

«М. Ш.: – Говорите ли вы по-армянски? А.Т.: – Нет. В нашей семье никогда не говорили на этом языке, и я очень сожалею об этом, ибо, говорят, он великолепен. Армянская литература открывает, наверное, настоящие сокровища тем, кто читает ее лучшие произведения в оригинале. Я, русский армянин, воспринял только русскую культуру. Это, бесспорно, большой недостаток. Тем не менее после присуждения мне Гонкуровской премии меня чествовали как в армянских, так и в русских кругах Парижа».

Рассказывают, к Пиранделло как-то обратился с письмом, молодой человек, попросив совета: как нужно писать, чтобы стать писателем? Классик ответил коротко: «Не скучно!». Сумел ли что-то из этого перенять сам Труайя или какой совет он мог бы дать сам тому молодому человеку? Его жизнь только на первый взгляд кажется гладкой, обвенчанной ранним успехом, сопровождающим его литературными наградами всю жизнь. Труайя не раз винили в том, что его произведения поверхностны, не глубоки, они для легкого чтения, по ним нельзя судить о состоянии литературы. Но если вспомнить, сколько этот человек сделал и как он сказал, могут ли быть их слова убедительными? Это он написал «Снег в трауре»

– один из лучших психологически-драматических романов прошлого века, в киноверсию которого был приглашен Спенсер Треси (фильм по роману был поставлен и в Армении в 1978 г., что представлялось совершенно невероятным в то время; среди исполнителей главных ролей были Армен Джигарханян и Майя Булгакова). Это он облачил «Камень, лист и ножицы», «Пока стоит земля», «Суму и пепел», «Чужие на земле», «Сев и жатву», «Голову на плечах», «Необычную дружбу», «Жаворонка», «Семью Эглетьеров», «Наследников будущего», «Анну Предаиль», «Москвича», «Тайный разлад», «Огни утра», «Грембоск», «Рождение дофина», «Святую Русь», «Заклоченный номер один», «Виу», «Насмешку», «Чужой хлеб», «Жену Давида», «Стук одинокого сердца» и десятки других произведений, написанных в разных жанрах и на разные темы. И наконец, это он сказал, что выбор точного слова – закон для всех писателей и не нарушал этого закона. Мог ли такой человек, вложивший гигантские усилия в то, что он делал, не знать что писать, как писать и что самое главное, как быть не скучным?

- Руки, написавшие за 20 лет четыреста романов и тридцать пять драм, - это руки рабочего!.. Говорят, так ответил Александр Дюма на митинге человеку, назвавшему его аристократом.

Разве не о том же самом могли бы сказать «Моя столь длинная дорога» отдельно и произведения Анри Труайя в целом?..

Эдуард ВИРАПЯН.

Ерванд Гаспарян - основатель навигации на Севане



Общезвестно, что морские державы находятся в более выигрышном географическом положении, чем страны, лишенные выхода к морю. Исходя из этих соображений, власти Советской Армении задумывались над тем, чтобы использовать единственное «море» республики - озеро Севан - в целях навигации.

И в 1921 году ЦК Компартии Армении разработал план основания судоходства на озере. В те годы уровень воды в озере позволял думать о навигации. И по мандату секретаря ЦК КП Армении Саркиса Лукашина был приглашен на родину Ерванд Гаспарян, имевший большой опыт работы, служивший долгие годы на Черноморском флоте. Он с готовностью согласился перевозить суда из Батуми и Баку на Севан.

А в годы Первой мировой войны Россия хотела перевезти через Кавказ в Иран пароход «Сестрица Нуша» для использования на озере Урмия. Однако в связи с большими трудностями перевозка судна оказалась невозможной, и «Сестрица Нуша» застряла на ереванском железнодорожном вокзале зимой под снежными завалами.

Под руководством Ерванда Гаспаряна по инструкции властей Армении пароход сухопутным путем перетащили на Севан с невероятными усилиями. Вначале судно было переименовано в «Гегануш», потом его назвали «Лукашин».

Журналист Иван Катаев, прибывший в Армению в 1934 году, описывает, как сухопутным путем по улице Астафяна через Канакер на телегах, запряженных волами, перевозили судно на Севан. Журналисту это зрелище напоминало некоторые моменты строительства пирамиды Хеопса: «Мычали вола, трещали телеги, пыль поднималась до небес, огромные толпы народа шагали за «плывущим» кораблем, а он «плыл да плыл» под палящим солнцем по голым холмам, минуя каменные глыбы» (журнал «Наши достижения», Иван Катаев). Так «Лукашин» был доставлен на озеро Севан. Кстати, навигация на Севане описана и писателем Костаном Зарьяном в книге «Корабль на скале». Прототипом главного героя книги Ара Геряяна послужил Ерванд Гаспарян.

Но с годами экология озера менялась. В связи со строительством электростанции на Севане уровень воды снижался. Появлялась серьезная угроза для навигации.

Ерванд Гаспарян все время жил в страхе за «потерю» озера. Он ценил Севан и за то, что отсюда берет начало река Зангу, орошающая Араратскую долину. Наконец наступил роковой момент - навигация на Севане стала невозможной. И Катаев с болью отмечал, как гибнет единственная гавань, приобретенная с такими невероятными усилиями.

Могила Ерванда Гаспаряна находится на холме острова. А в городе Севан есть площадь, носящая имя Ерванда Гаспаряна, первого капитана и навигатора.

Нелли АЗНАВУРЯН.





В жизни всякое бывает... Истлевшие, пожелтевшие листки, с едва прочитываемыми записями, сделанными карандашом, чернилами, в два-три слова, понятные только мне...

В «ТЕНИ» ЭМИНА?

В Малом зале филармонии на трибуне первый поэт страны — Константин Симонов. Он говорит об армянской поэзии, ее достоинствах, недостатках. И уже в самом конце своего выступления: «Армянская поэзия, к сожалению, отстает от жизни. На страницах центральной прессы ее не видать. В Армении активно работает только один поэт — Геворг Эмин, а остальные живут в его тени...»

На трибуну тут же поднимается Сурен Вагуни. Человек на язык едкий, острый...

— Константин Михайлович, — говорит он, обращаясь к Симонову, — а в армянской поэзии и в самом деле не все ладится, но прошу вас, взгляните разок на Эмина. Слов нет, это наш славный поэт, один из лучших, но как можно утверждать, что все остальные живут в тени Геворга? Вы представляете, какая от него может быть тень? Ну как в такой малюсенькой, буквально крохотной тени могут жить все армянские поэты?

Не берусь судить, правильно ли поступил тогда Вагуни, указав на небольшой рост большого поэта. А если бы Константин Симонов что-либо подобное сказал о Чаренце? Ведь и Чаренц не был великаном. Неужто нашелся бы человек, который стал бы говорить о «крохотной» тени Чаренца?

ШЕКСПИР НА ЦЕЛИНЕ...

В июне пятьдесят седьмого на сбор урожая в Кустанайскую область Казахстана поехали посланцы комсомола Армении — молодые рабочие промышленных предприятий, колхозники, студенты. Из «Комсомольца» сопровождать «патриотов» на целину, освещать их героическую деятельность был послан литсотрудник отдела комсомольской жизни Николай Григоров. Я ни минуты не сомневался, что у Коли будет все о'кей. И вот его первый репортаж с дороги, озаглавленный «Шекспир едет на целину!» На минутку в отдел заглянул приехавший прямо с бюро ЦК комсомола редактор газеты Саша Саакян. Он коротко бросил:

— Григоровский материал идет в номер. Быстро посмотри его и неси мне...

История страны и людей — это не только крупные политические и прочие события, но это и обычная жизнь, которую проживает каждый. Именно подробности жизни, «мелочи» подчас лучше характеризуют историю, чем научные труды. К сожалению, многие уходят безвозвратно: и «мелочи» жизни, и люди, и поколения. Сохранить время, зафиксировать его нужно, необходимо, но мало кто это делает. Спасибо публицисту Сергею АРУСТАМЯНУ. Он помнит и рассказывает о людях, об уходящем поколении, об ушедшем времени. Связывает времена... Вот несколько таких забавных и не очень историй от Арустамяна.

Быстро не получилось. Я стал читать материал... Ну из Шекспира сделал я «Шеко», а дальше как быть? Ведь нет ни одной строчки, которая была бы «проходной». Автор словно с луны свалился и не имел элементарного понятия о том, как надо писать о «героях целины». Первый же репортаж — это безмятежный рассказ, как по пути следования на целину, высадившись где-то на железнодорожном перроне, армянские «орлы» разграбили и порушили все торговые точки. Коля живописал: саранча, мол, она как? Села на пшеничное поле, а потом взлетела - и на поле уже ничего... Так и наши «орлы»: высаживаются на перроны, шум, крик, а когда снова собираются в товарные вагоны - на перронах ничего нет: нет лавок, будок, киосков, магазинчиков — все разграблено и разгромлено.

Я пошел к Саше.

— Где материал? — спросил он.

— Материала не будет. Я не смог отыскать в нем и пяти строк, чтобы из них что-либо сделать.

Я видел: по мере того как Саша читал григоровское сочинение, глаза его наливались кровью. Он был просто взбешен и хотел разорвать материал, но с трудом сказал:

— Газета не может выйти без материала о целине. Сядь и что-нибудь сделай сам. Ты же писал об отъезжающих. Возьми фамилии нескольких знакомых тебе ребят, представь, что это ты едешь в Кустанай. О начальнике республиканского штаба целинников, сопровождающем эшелон, Владимире Дарбиняне, бегущем по перронам с пистолетом в руке, - ни слова. Ни слова о грабежах, ни слова о выстрелах. Через час чтобы материал был у меня...

— Ты обратил внимание, что он обещает нам в следующем репортаже?

— Я не смог дочитать. А что?

— Он расскажет, как армяне теперь уже едут по российской земле. И еще о драках с россиянами, в которых побеждают армяне...

РЕДАКТОР — ИДИОТ?

В газете «Советский Айастан» Арташес Калантарян был заведующим отдела фельетонов. Случился конфликт между ним и редактором. Он поднял трубку и сказал шефу: «Апуш». В том смысле, что «идиот». Тот тут же доложил об инциденте высокому начальству — всемогущему заведующему отделом пропаганды ЦК партии Геворку Айряну, который скомандовал:

«Ко мне!»

И вот оскорбленный редактор и «оскорбитель» у Айряна.

— Значит, ты, Арташес, сказал своему шефу, Варданяну, — идиот. Верно? — обратилась он к Калантаряну. — А ну внимательно посмотри на своего редактора. На лицо посмотри, в глаза... Разве он похож на идиота? Собственно, спорить с тобой не буду. Может, и в самом деле похож, но разве об этом можно говорить вслух? Да, я с тобой согласен: Варданян — идиот. Ну и что? Ведь не один же он у нас идиот?

Варданян, почувствовав что-то неладное, хотел было что-то сказать Айряну, но тот, не дав ему раскрыть рот, показал на стул.

— Сядь...

— Но, по-моему, вы, Геворк Арменакович, не защищаете, а тоже оскорбляете меня?

Айрян, ничего не ответив Варданяну, продолжил выговаривать Арташесу:

— Варданян к вам в редакцию пришел не сам. Его направил Центральный комитет. Что же это выходит? Не выходит ли, что ЦК направил на ответственную работу идиота? Ты подумал об этом? А впрочем... ЦК тоже может ошибиться — взять да назначить на должность редактора идиота. Но, повторюсь, разве можно идиоту-редактору говорить, что он идиот, если даже и в самом деле он идиот?

Варданян был в полной растерянности. Он пришел в ЦК искать у Айряна защиты, а тот... Через слово — идиот, идиот...

— Я на вас буду жаловаться, Геворк Арменакович, — наконец выдал из себя. — Калантарян всего лишь раз сказал «идиот», а вы это слово повторили раз двадцать. Я больше к вам не приду.

— Не ходи, Варданян, — цинично улыбаясь сказал Айрян. — Ко мне обычно идиоты не ходят. И ты не ходи...

О ЧЕМ ПОЮТ КУРДЫ?

Над курдскими передачами в Армрадиокомитете, конечно же, никакого контроля не было. О чем говорили курды в армянском эфире, о чем они пели, никто не знал. По той причине, что не было в комитете среди армян хотя бы одного человека, который бы знал курдский. И вот «ее деятельность» по письму из Еревана была проверена приехавшей из Москвы бригадой специалистов курдского языка. Они просмотрели передачи за год, многое перевели на русский и вручили главе комитета Джону Сааквичу Киракосяну.

Московская комиссия прослушала весь курдский музыкальный радиопонд. Песни тоже были переведены и отданы Киракосяну.

Зазвонил телефон. Я поднял трубку. Джон Саакович...

Когда я вошел к нему, на нем от гнева ли, от пережитых волнений лица не было.

— Ты знаешь, о чем поют курды? — с места в карьер спросил он. — Оказывается, они крови жаждут и мечтают только о том, как бы пролить турецкую кровь или же прирезать турка. На вот, посмотри, это их колыбельная. Это они поют своим детям на сон грядущий. «Сынок, сынок, как только подрастешь, сразу же берись за нож и убей хотя бы одного турка...»

— А откуда все это у вас, Джон Саакович?

— Уже неделю у нас работает московская комиссия. Сейчас они готовят свое заключение, которое повезут в Москву... А мы его должны будем обсудить здесь. Ты представляешь, что нас ждет. Советская власть укрепляет свои дружественные отношения с Турцией, а мы тут, армяне, в своем эфире на курдском ежедневно ведем антитурецкую пропаганду...

Немного помолчав, Джон Саакович продолжил:

— Послушай, Серго, на следующей неделе заключение комиссии мы обсудим на коллегии комитета. Вопрос курдской редакции надо решить. У тебя вон и русская, и азербайджанская редакция... Как ты смотришь на то, если я тебе передам и курдскую?

— Ни в коем случае. Если вы такое делаете, я подам заявление и уйду.

— А как же быть?

— Не знаю. Может, следует посоветоваться с ЦК. Или же с Москвой? Пусть дадут одного специалиста.

Вскоре состоялась коллегия. Принято, по-моему, было такое решение: курдов отдать в редакцию пропаганды; самостоятельных передач на курдском не делать; все переводить с армянского, а курдские песни запретить. На «курдской волне» будет звучать только армянская песня...

И ЗА ХУЛУ, И ЗА ОХВАЛУ БЬЮТ

В «Сталинце», который после разоблачения культа личности на двадцатом съезде станет «Комсомольцем», Эдик Яврумян специализировался на критических статьях. О чем бы он ни писал, это был разгром и уничтожение. В Апаранском районе грызуны выедают колхозные поля. Кто виноват? Естественно, комсомольская организация и ее первый секретарь. Кстати, материал о борьбе с грызунами чуть было не пошел в номер с заголовком «Борьба с грузинами».

О первом секретаре Алавердского райкома комсомола Эдик, вернувшись из командировки, написал так: «Он сидит передо мной с осоловелыми глазами и дышит мне в лицо винным перегаром». Понятно, что ожидало комсомольского во-

жака в те времена, если о нем писалось такое, - бюро ЦК комсомола (это в лучшем случае), а то и секретариат или бюро ЦК партии. А там волчий билет в руки — и иди гуляй! Не помню, чем вся эта история закончилась, но у Эдика были большие неприятности. Столь большие, что после того как скандальные страсти улеглись, он громкогласно объявил, что, мол, все! Он ставит точку и отныне будет писать только положительные материалы.

Я был тогда ответником газеты. Как-то ко мне приходит молодой человек и просит вызвать Яврумяна.

— Что-нибудь случилось?

— Случилось, — с трудом сказал он.

Эдик пришел, как ни в чем не бывало поздоровался со мной и с «читателем». Я понял, что Эдик его не знает. И вот какой между ними произошел разговор.

— Вы Яврумян, а я... Вы меня знаете?

— Нет, не знаю, — бойко ответил Эдик.

— А если не знаете, почему обо мне написали очерк?

— Я? — удивился Эдик. — Ничего не понимаю...

— Я тоже ничего не понимаю! — возвысил голос «читатель». — Я научный сотрудник института Алексеевского при «Армэлектростроителе». Как могло случиться, что, не зная меня, не поговорив со мной, вы пишете дискредитирующий меня материал, позорите перед всеми моими друзьями, коллегами?

— О вас я написал положительный материал. В нем ни одного критического слова.

— Я плевать хотел на ваш положительный материал! — раскричался «читатель». — Я не могу появиться в своем институте. Все смеются надо мной, издеваются. У меня, оказывается, нет других забот, кроме как думать о предстоящем съезде партии? Кто вам дал право делать из меня идиота?

Эдик был в полном недоумении. Он написал о человеке хорошие вещи. Но тот, вместо того чтобы поблагодарить, лезет на него с кулаками...

И в самом деле, в кабинете раздалась матерная брань, парень схватил Эдика за грудки - и, если бы не сбежавшиеся на крик работники редакции, беды, конечно, было бы не миновать.

Я успокоил молодого ученого, сказал, что мы во всем разберемся, и если будет установлена вина Яврумяна, он непременно понесет наказание.

Когда обиженный ушел, я полистал подшивку. В статье об ученом было сказано приблизительно такое: «Он живет в Канакере, но редко пользуется общественным транспортом — любит ходить на работу пешком. Идти и думать. И сегодня, вот, хоть и морозец и вроде бы грянули холода, он идет в легком пиджачке и, поживаясь, думает: да, уже холодно. Скоро зима, а там съезд...»

Вот эти строки и оскорбили честь и достоинство ученого из института Алексеевского. И я долго еще после этого случая вспоминал, как он, дыша злобой, выдал:

— Что, мне больше не о чем думать?

А Эдик Яврумян, подведя итог случив-

шемуся, заключил:

— Это какой-то абсурд! Пишу критические статьи — бьют, как-то даже в больницу слег. Пишу хвалебные — все то же: лезут в драку. Как и о чем писать? Может, пора точку ставить?

ТЕР-ГАЗАРЯНЦ ГОВОРИТ: «ВОН!»

Во времена Автандилова его заместителем был Александр Григорянц. Это был опытный журналист, и, понятно, не Автандилу было его учить, как и что надо давать в газету. Но на этой почве каждый раз между двумя начальниками возникала разногласия. Саша утверждал одно, Автандилов — другое. Но последний, как посланец ЦК комсомола, считал, что и сейчас все неурядицы в редакции, спорные дела должны разрешаться только первым человеком в комсомоле — Георгием Тер-Газарянцем. Григорянц говорит, что информацию о борьбе с сусликами, которую ведет комсомол Апарана, можно дать и на второй странице, а Автандилов — обратное: только на первой. Ах, Григорянц не согласен? Тогда ...

И он снимает трубку. Звонит первому:

— Георгий Арташесович, это Автандилов. У нас тут спорный вопрос. Я говорю, что о сусликах надо дать информацию на первой странице, а мой зам — совершенно другое. Как вы думаете, Георгий Арташесович, кто из нас прав?

По-моему, Тер-Газарянц не всегда умел дослушивать своего «назначенца». Он просто-напросто на полуслове клал телефонную трубку на аппарат. Ведь надо было знать Георгия Арташесовича, этого умнейшего человека, все еще пахнувшего пороховой войны, пришедшего в комсомол из Таманской дивизии, где он был заместителем начальника политотдела по комсомольской работе, чтобы понять, что всякого рода говоруны, болтуны, пустословы — это именно та категория людей, которую он кровно ненавидит. А Автандилу только дай повод поговорить с самим.

Как-то между Сашей Григорянцем и Автандиловым возник очередной конфликт. В этот раз Автандилов почему-то решил лично съездить в ЦК и решить проблему у самого Тер-Газарянца. В помощь себе он взял только что окончившего юридический факультет Госунта и работавшего в газете, за неимением ничего другого, выпускающего Жору Гукасяна, с чьих слов я и рассказываю эту «историю». Приехали они в ЦК. Автандилов попросил секретаршу доложить первому, что он хотел бы его повидать. Через минуту он и Жора были у Тера. Настроение у последнего, видать, было не очень хорошее - он сидел за столом, низко опустив голову, и еле выговорил:

— Ну, что у тебя?

Автандилов кинулся объяснять, подробно, велеперчиво. Он, мол, не может найти общий язык со своим замом. Тот всегда ему противоречит. Вот сегодня надо было

решить, на какой странице дать материал о полевом стане — на первой или на второй...

— Я, — сказал Автандилов, — привез с собой, Георгий Арташесович, нашего выпускающего, специалиста Жору Гукасяна. Вот спросите у него...

Георгий Арташесович, явно с трудом преодолевая желание дать по морде редактору-болтуну, не поднимая головы от стола, процедил:

— Ты, чуело гороховое, петрушка несчастная... Я тебя послал в газету, чтобы ты мне ежедневно голову морочил? Предупреждаю: чтобы ноги твоей у меня больше не было. Забирай своего специалиста - и вон отсюда! На первой, на второй... Хотя у себя на лбу!

Кстати, годы спустя Георгий Гукасян, «специалист» Сергея Автандилова, станет ответственным работником в ЦК партии, а затем и заместителем трех генеральных прокуроров республики...

«...ЭТО МОЖНО, ТОЛЬКО ЕСЛИ АРМЯНИН В ГРОБУ»

— Яков Никитович сегодня всыпал мне по первое число, — сказал мне первый секретарь ЦК комсомола Владимир Дарбинян. — Оказывается, из Москвы комиссия приехала. Побывала в студенческом общежитии. А там как завелись: «Отдайте нам Карабах, отдайте Нахичевань»... Вот и вызвал меня Заробян. «Чем это, — говорит, — вы там заняты, в вашем ЦК комсомола? Почему молодежь не воспитываете? Нахичевань требуют, Карабах требуют...»

Дарбинян помолчал, а потом нажал на кнопку звонка. В дверях показалась секретарша.

— А ну-ка ко мне Славика Сафаряна... Славик Сафарян — заведующий студенческим отделом. Он явился через минуту.

— Я вас слушаю, Владимир Саркисович. Дарбинян поднял голову, и в глазах его сверкнули недобрые огоньки.

— Почему вы не ходите в общежития? Почему не воспитываете студентов? Чем вы тут заняты в отделе?

— Что-нибудь случилось? — робко осведомляется Сафарян.

— Конечно, — распаясь, проговорил Дарбинян, — если безвылазно сидеть в кабинете и ловить мух, то вряд ли будете знать, что студенты ваши уже требуют от московской комиссии вернуть им Карабах, Нахичевань... Это же безобразия! Кто же их воспитывать будет, а? — спросил он Славика в упор. — Я жду ответа — кто? Вы будете их воспитывать или нет?

— Обязательно, Владимир Саркисович. Мы сегодня же пойдем в общежитие и начнем воспитывать.

— Ладно, идите, — сухо отчеканил Дарбинян.

Когда Славик скрылся за дверью, ехидно смеиваясь, Дарбинян произнес:

— Он будет воспитывать. — И сделал комбинацию из трех пальцев, показал вслед ушедшему. — Вот ты воспитаешь! Он воспитает, видите ли... Как будто это

можно воспитать... Это возможно, только если армянин в гробу...

«ПРИВЕТ, МСТО! НАЛЕЙ ПО СТО»

Их было трое: Грант Никогосян — старший редактор редакции русского вещания Армрадио, Казимир Селецкий — диктор и Исая Джанполадян — корреспондент Всесоюзного радио. Ну любили ребята в «свободное от трудовых забот время» у какого-нибудь Аббаса, готовившего лучший шашлык в городе и живущего поблизости от радио, пропустить по рюмочке-другой. Или в ресторане «Крунк», где сейчас текеяновское культурное общество, в компании журналистов-интеллектуалов разных национальностей — русский, армянин, азербайджанец, курд — провести мероприятие, посвященное укреплению дружбы народов. Казимир Селецкий, набрав достаточное количество градусов, вдруг впадал в стихотворчество. Сочиненные им стихи, как правило, были такого свойства: «Привет, Мсто! Налей по сто!» или же «Коль выпьем вместе, налей по двести». Известный журналист и чтец (недавно ушедший из жизни) Костя Тер-Ованесян голосом Левитана произносил заздравные тосты, а всем, уже привыкшим, казалось, что началась война. Сидевший всегда за столом тихо и молча Исая Джанполадян вдруг, словно его укусила муха, с полным бокалом в руке, посверкивая пылающими от гнева глазами, пошатываясь и, естественно, разваливая на сидящих рядом содержимое бокала, заплетаясь языком говорил:

— Вы все плелеби, чернь, смерды... Вы должны испытывать радость и счастье, что вам выпала честь сидеть за одним столом... со мной. Я никакой вам не Исая Джанполадян. Я князь Джанполадов! Слышите, что я сказал? Князь Джанполадов! Моя тетка - Джанполадова — жена самого большого ученого Союза Пиотровского, мой дядя - Левон Михайлович - тоже из князей, армянский министр. А я князь Джанполадов! И каждый из вас, плелебев, должен это чувствовать...

Всегда за столом находился кто-то, кто умел двумя словами успокоить и привести в нормальное состояние разбушевавшегося «князя».

ВЫГОВОР — ЗА ДОБРОЕ ОТНОШЕНИЕ

Петр Атабекян, главный редактор журнала «Промышленность Армении», жил в двух шагах от Дома композиторов. На работу он ходил пешком по той простой причине, что у редакции никаких автомашин не было. Появлялся он у себя в кабинете где-то к одиннадцати часам. Не в девять, как это положено, а на часа два позже. Поскольку он начальство, главный, поскольку никто не имеет права спрашивать его: что, почему да когда? Он

подотчетен только одному человеку — Гургену Чолахяну, председателю Совнархоза, имя которого он произносил, испытывая самые высокие чувства, которые может испытывать подчиненный к своему начальнику.

Грант Никогосян, работавший в то время в журнале, как-то на такси ехал на работу. Было близко к полудню. Где-то у главного почтамта он увидел бредущего по солнцепеку с огромным портфелем в руке своего главного — Атабекяна. Он тут же остановил такси, открыл дверцу и пригласил Петра Никитыча сесть в машину. Атабекян сказал спасибо, сел на заднее сиденье рядом с Грантом и стал жаловаться на жару, на лето, на здоровье.

Вдвоем они подъехали к редакции, вдвоем сошли с машины, вдвоем поднялись на четвертый редакционный этаж. И каждый из них пошел на свое рабочее место. Грант — в отдел, Атабекян — в свой кабинет. Минут через пять в отдел заглянула секретарша и сказала Гранту, что его вызывает главный. Ничего не подзревавший Грант, успевший за несколько минут совместного нахождения в такси несколько «сблизиться с начальством», вошел в кабинет и весьма бодро сказал: — Я вас слушаю, Петр Никитыч...

— Грант, — шамкая, пробурчал главный, — сегодня вы на два с половиной часа опоздали на работу. Это является грубым нарушением трудовой дисциплины. Но поскольку вы подобный проступок совершили впервые, я вам на первый раз объявляю строгий выговор. Если же вы еще раз опоздаете, я вас обязательно уволю. Я не потерплю в своей редакции нарушителя.

Остолбневший Грант не мог произнести и слова. Если бы не он, Атабекян еще бы плелся где-то по пути на работу. Он его подвез на такси, сам расплатился. Тот сказал: «Спасибо». А сейчас — «строгий выговор»?

— Петр Никитыч, — наконец выдохнул Грант, — как же такое возможно? Со мной вместе «опаздывали» и вы. Я вас подвез... И это вместо благодарности? А кто же вам объявит выговор?

— Это не ваше дело, — вспылал Атабекян. — И вы не имеете права упрекать меня в том, что я тоже опоздал. Это вас не касается. Я ваш начальник, а у меня есть свой. Только ему я и подчиняюсь. Так что в следующий раз помните, кто вы, а кто я. Если вы скажете еще одно слово, я вас уволю сейчас. И вас никто не защитит. Потому что защитить вас могу только я. А я защищать вас не собираюсь.

«СМЕШНО И СТРАННО»

Отделу пропаганды ЦК партии понадобился сотрудник, хорошо знающий русский язык. Было названо имя Сепуха Пароникяна, старшего редактора на Армрадио. Предлагались и другие кандидатуры, но глава отдела настаивал на кандидатуре Пароникяна. И вот в разгар дискуссии о том, кого брать, в отделе появляется Акоп Айвазян.

— Сам Бог вас послал к нам, Акоп Рафаэлович, — говорит заведующий отделом. — Вы отлично знаете Пароникяна. Мы его хотим взять в отдел. Что вы можете сказать о Сепухе?

Айвазян задумался. Вопрос неожиданный. Он наморщил лоб, вскинул глаза к потолку, попытался что-то вспомнить, но не смог.

А хотел он вспомнить...

Это были времена, когда, казалось, вся страна была поднята на борьбу с космополитизмом. Борьба шла повсеместно и широкомасштабно. Все чужое, иностранное осуждалось резко, сурово, ярлыки навешивались, невзирая на лица, — низкопоклонство, пресмыкательство перед Западом, чуть ли не измена Родине. Оставалось уличенного в космополитизме сослать на Колыму.

Сепух Пароникян был ответственным за информационный выпуск последних известий на русском языке. В одной из информаций он проморгал слово «форум». Его тут же вызвал председатель. Бюллетень уже был у него на столе. Он не дышал, а сердито пыхтел. Взглянув на большого начальника, Сепух сразу понял, что стряслась беда, произошла катастрофа, и он уже не найдет спасения.

Скрипя зубами, Айвазян выдохнул:

— Кто пустил в эфир это дерьмо — «форум»? Ты?

— Я, — робко ответил Сепух.

— И что же это такое форум?

— Форум - это когда... собрание, конференция, съезд...

— Я тебе покажу «форум», хулиган ты этакий! Ничтожество, я сотру тебя в порошок! Как ты осмелился употребить это мерзкое слово! Вон из моего кабинета! И чтобы твоей ноги на радио не было...

Пароникяна, однако, не сняли. Кто-то замолвил за него доброе слово.

И вот сейчас Айвазян повторно слышит все тот же вопрос:

— Ну что вы скажете о Пароникяне?

— Знаете, я не уверен, что Пароникяна можно брать в отдел пропаганды. Прошли годы, и мне сейчас трудно вспомнить, что тогда у меня с ним было. В памяти осталось только одно: он не любит Родину, не лоялен к ней, низкопоклонствует перед Западом...

Годы спустя, когда главным редактором русского вещания был я, у Пароникяна опять случилась неприятность. В одном из своих репортажей он употребил фразу: «Много воды утекло с тех пор». Его тут же вызвал большой начальник.

— Пароникян, — сказал он, — вот вы тут пишете, что где-то годы подряд имеет место утечка воды. Не чего-нибудь, а воды, которой так не хватает нашему народу. Вы знаете, как партия ставит вопрос обеспечения населения питьевой водой? Это одна из насущных и острых проблем. Партия борется, а вы, журналист, которому надлежит быть на передовой, спокойно, равнодушно, безразлично утверждаете, что, мол, много воды утекло. Значит, вода утекает, течет, а ваша хата с краю? Что мне с вами делать, скажите?

Сепух пришел ко мне. В глазах у него стояли слезы.

— Я больше не могу, Сергей Борисович. Не могу доказывать, что я не верблюд. Мне, очевидно, надо уйти...

«А ТЫ БЫ ЖЕНИЛСЯ НА ТАКОЙ?»

Мартирос Сарьян любил посещать выставки молодых художников. Для молодого таланта всегда находилось у него доброе отеческое слово. Но вот однажды, приехав на выставку и ознакомившись с тем, что экспонировалось, он оторопел.

Это было время, когда «модерновое» искусство появилось и стало «выставляться» в Армении.

Мартирос Сергеевич долго стоял у картины, рассматривая ее и так и эдак. Он явно ничего не мог понять, а поэтому попросил позвать автора.

Подошел молодой человек с длинными волосами, в наряде, отличавшемся модной тогда антисанитарностью.

— Это ты нарисовал? — спросил варпет.

— Да, я.

— А что это такое?

— Картина, — немного вызывающе ответил автор.

— А что на этой твоей картине?

— Женщина, — сказал художник и тут же поправился: — Нет, не женщина, а молодая девушка.

Варпет снова стал внимательно разглядывать картину. Вот оно, лицо... Голова приплюснута, все искажено, все сдвинуто. Глаза прямо на лбу, рот над губами, а уши, как листья лопуха.

— Так, говоришь, это девушка? — переспросил варпет.

— Да.

— А ты бы женился на такой?

Молодой художник промолчал.

— Я с тобой согласен, — сказал варпет.

— Я тоже бы не женился...

МЕЛОЧИ

Он говорил «сидельник».

— Вам удобно на этом сидельнике? — спрашивал он.

— Зулал, почему ты говоришь «сидельник», ведь все твои друзья говорят «сидельни»?

— Они говорят «сидельни», потому что все безграмотны.

В Тбилиси совещание главных редакторов студий трех закавказских республик. Рауф, мой коллега из Баку, говорит мне по секрету:

— Эти грузины — странный народ... Руставели, Руставели. А ведь никакого Руставели не было. Был Рустам-вали... Да, да, не удивляйся. У нас в Баку есть один ученый, очень умный человек, хорошо в шахматы играет. Так вот, он уже доказал — был Рустам-вали, который дружил с Низами Гянджеви...

— Ты что-то путаешь, Рауф. Руставели жил в конце двенадцатого века, а Низами — в начале...

— А при чем тут век, скажи мне, пожалуйста? Я тебе говорю, Рустам-вали и Низами были друзьями, а ты говоришь — век... При чем тут век?

Рауф:

— Слушай, а твой текст к фильму «Советская Армения» Демирчян читал?

— Что ему больше делать нечего?

— Вот это да-а-а! У нас такого быть не может! Мой текст Гейдар Алиевич самолично прочел и собственноручно сделал поправки. У меня в тексте было: «Азербайджанский народ с большим воодушевлением трудится...» А он исправил. Сделал очень, скажу я тебе, умную поправку...

— А что он сделал?

— После «азербайджанский народ» он большую «птичку» сделал и вставил: «претворяя в жизнь исторические решения партии». Я этот текст с его правками храню. Это для меня очень драгоценная вещь...

Исторические анекдоты

Сказочно богатые тоже плачут

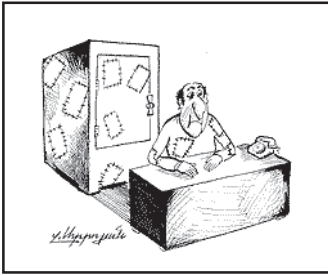
Намереваясь начать войну с Персией, царь Древней Лидии, обладатель несметных богатств Крез, решил обратиться к предсказанию Дельфийского оракула. Оракул изрек: «Перейдя реку Галис, ты разрушишь великое царство». Обрадованный такой благоприятной вестью, Крез с огромным войском перешел пограничную реку, но был наголову разбит персидской армией, и сам попал в плен. И лишь закованный в цепи, горько оплакивая свою злосчастную судьбу, Крез понял смысл предсказания оракула. Ведь, действительно, великим царством тогда была именно богатая и процветающая Лидия, а отсталая Персия только-только начинала подниматься с колен для завоевания Азии. Богатые, выходит, тоже плачут. Особенно безутешно рыдают тогда, когда одним махом

теряют свое сказочное богатство. Так что думайте сами, решайте сами - иметь или не иметь.

Ошибка гения

В путевых очерках «Путешествие в Арзрум» А. С. Пушкин пишет о том, что, проснувшись утром рано в Гюмри, он вышел из палатки и увидел вдали двуглавую гору, покрытую снегом. На вопрос: «Что за гора?» - казаки отвечали, что это Арарат. И поэт описывает, какое необычайное волнение охватило его при упоминании об этой библейской вершине. Однако известно, что из Гюмри Арарат не виден. Поэтому очевидно, что великого поэта бессовестные казаки просто подставили, назвав Араратом нечто другое, например, Арагац. Как видно,

Сколько денег нужно для счастья



Мы порой говорим: «Вот бы иметь много денег, чтобы жить в свое удовольствие и больше не работать!» Как ни парадоксально, кое-кому эту мечту удалось воплотить в жизнь. Но лишь небольшую — много заработать. А вот жить...

Люди, как правило, не останавливаются на достигнутом и «жить в свое удовольствие» не начинают. И кажется, вот еще чуть-чуть осталось: обновить дом (машину, дачу), добраться в своих капиталах до заветной круглой цифры (миллион, миллиард). Лишь немногим удается вырваться из этой гонки и сказать себе: «Стоп! Хватит!» или, по крайней мере, параллельно заняться интересным делом.

Тот же Сорос тратит сотни миллионов на то, чтобы мир был устроен так, как кажется правильным и справедливым Соросу. Что ж, он может себе это позволить.

Бывает и другая страсть. Миллионер-американец Деннис Тито грезил приключениями. Он решил, что непременно должен полететь в космос, и, не моргнув глазом, отдал за это 20 млн долларов. А миллионер Стив Фоссет - полный сил мужчина средних лет - проводит остаток жизни, путешествуя на воздушном шаре вокруг Земли. Они решили, что заработали уже достаточно, а дети и внуки сами о себе позаботятся. И улетели. Да, миллионерам хорошо тратить деньги на переустройство мира или собственные причуды. А что делать нам, тем, кто живет от зарплаты до зарплаты, куда лететь? Но дело, может, вовсе не в деньгах, а в решимости. Быть счастливым - нормальная потребность каждого человека. Но дело в том, что счастья как такового не существует!

А есть хорошее настроение - удовлетворенность собственной жизнью, когда идет выброс положительных эмоций,

наступает состояние умиротворения. Большинство людей радоваться не умеет, они не знают, как кнопка радости включается. Вот кнопку горя они прекрасно умеют включать и охотно это делают: «Ой, какое несчастье!». А радость - увы. Но некоторые люди умеют включать радость сами. Большинство же людей вроде бы и рады что-то новое попробовать, но боятся.

Не так давно знакомая социолог опросила разных людей: сколько денег им нужно для счастья? Никто из опрошенных не захотел виллу на Гавайях и личный самолет.

А главное, ни у кого нет глобальных проектов: снять фильм, полететь на Луну, построить город. Получается, запросы у наших людей крайне примитивны. Может быть, поэтому и экономика в не очень хорошем состоянии, что нет у наших людей мечты, ради которой стоит работать?

Почему у наших людей, если они что-то и желают, все желания укладываются в миллион-полтора долларов максимум? Сумма запроса - это прямая характеристика уровня любви к себе и к другим. Наше общество больно, диагноз его: воинствующий инфантилизм. Сколько ты можешь потратить на себя - это то, насколько ты себя ценишь. Мыслей построить что-то, что будет стоять после еще сто лет, у них не возникало. Для этого нужен взрослый ответственный подход. Но взрослый понимает, что большие деньги приносят с собой большую работу и большую ответственность. А ребенок ответственности не хочет. Отсюда и все стремления общества к «сильной руке» и тому подобному - детишкам нужен строгий воспитатель.

Ну вот, начали с денег, а уткнулись в политику.

Кто-то из российских политиков изрек: «У нас как партию ни строй, все равно получится КПСС». Как в воду глядел - не можем мы пока без направляющей силы, которая много не дает, так хоть защитит. Пока в это верит большинство. Лишь единицы думают и мечтают о благе обществом, и когда-то они станут большинством. Вот тогда и заживем.

Лев **ОГАНЕЗОВ**.

333

Пушкин не знал основное правило работы с кадрами: «Доверяй, но проверяй!».

Почему молчал Пифагор

Великий древнегреческий философ и математик Пифагор, школьникам более всего известный своими «штанами», кои «во все стороны равны», изучая различные геометрические задачи, обнаружил отрезки, которые невозможно точно измерить. В наше время такие величины выражаются иррациональными числами типа корень числа 2, которые можно вычислить лишь приближенно со все большей точностью, постепен-

но повышая ее, но никогда не достигая точности 100%. Открытие это так потрясло Пифагора, что он молчал в тяжелых раздумьях несколько месяцев, опасаясь, что великая тайна, которую он открыл, вдруг разойдется по миру и разрушит стройное здание божественной геометрии, которая в то далекое время являла собой всю математику. Пифагор не знал, что стройное здание математики и других точных наук можно разрушить еще более основательно, просто лишив эти науки финансирования. Зато наши правители эту аксиому знают досконально и успешно применяют уже полтора десятилетия. При этом они клятвенно заверяют, что науку нежно любят.

Роберт **ОГАНЯН**.

«Горцарар»

Издается с июля 1999г.

**АВТОР ПРОЕКТА-
ВАГРАМ БЕКЧЯН**

Зам. гл. редактора -
Роза ГУЛЯН

Գլխ. խմբագրի տեղակալ
Ռոզա ՂՈՒԼՅԱՆ

ИЗДАТЕЛЬ

Издательский Дом

«ШАГАНЭ»

Лицензия серия ИД № 02313

Журнал зарегистрирован
в Министерстве Российской Федерации
по делам печати, телерадиовещания
и средств массовых коммуникаций
Регистрационный номер

ПИ № 77-5015

Авторские материалы

не рецензируются и не возвращаются.
Переписку с читателями редакция
не ведет. Мнение авторов может
не совпадать с мнением редакции.

*Материалы со знаком Գ публикуются
на правах рекламы.*

*Редакция не несет ответственности
за содержание рекламных объявлений.*

ПЕРИОДИЧНОСТЬ ВЫХОДА - ЕЖЕМЕСЯЧНО

Отпечатано

ОАО «Калужская типография стандартов»
Формат А3, объем 4,5 п.л.
тираж 1500 экз. Зак. № 2447

Территория распространения:
Российская Федерация, страны СНГ,
зарубежные страны.

В номере использованы материалы
«АЗГ», «АРАВОТ», «ГА», «ЕТЕР»,
«ԿԱՅԿԱԿԱՆ ԶԱՄԱՆԱԿ», «ԻՐԱՎԱՆԿ»,
«ՉԻ», «НОВОЕ ВРЕМЯ», «ВОЗНИ».

Цена свободная.

Адрес редакции:

248001, г. Калуга,

ул. Суворова, 160.

тел.: (0842)-56-59-29,

E-Mail: gortsarar@mail.ru
E-Mail: gortsarar@kaluga.ru

факс: (0842) 565-929,

www.gortsarar.ru



E-Mail: bshahanev@kaluga.ru